

บนหนทาง สิทธิมนุษยชน

จรัล ดิษฐาอภิชัย

แนวความคิดและปฏิบัติการส่งเสริมและคุ้มครอง
สิทธิมนุษยชนของประชาชนในสังคมไทย

สถาบันนโยบายศึกษา
Institute of Public Policy Studies

มูลนิธิ

Konrad
Adenauer-
Stiftung

มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

บนหนทาง สิทธิมนุษยชน

จรัล ดิษฐาอภิชัย

แนวความคิดและปฏิบัติการส่งเสริมและคุ้มครอง
สิทธิมนุษยชนของประชาชนในสังคมไทย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

จรัส ดิษฐาภิรักษ์.

บนหนทางสิทธิมนุษยชน. -- กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา,
2550.

144 หน้า.

1. สิทธิมนุษยชน. I. ชื่อเรื่อง.

323

ISBN: 978-974-7216-64-6

ชื่อเรื่อง	บนหนทางสิทธิมนุษยชน
ผู้เขียน	จรัส ดิษฐาภิรักษ์
ปีที่พิมพ์	ธันวาคม 2549
จำนวนพิมพ์	2,000 เล่ม
เจ้าของ	สถาบันนโยบายศึกษา : 99/146 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2941 1832-3 โทรสาร 0 2941 1834 e-mail: ipps@ksc.th.com. , www.fpps.or.th
พิมพ์ที่	บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด
สนับสนุนโดย	มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์
จัดจำหน่ายโดย	ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 ศาลาพระเกี้ยว โทร. 0 2255 4433, 0 2218 7000 Fax 0 2255 4441 สยามสแควร์ โทร. 0 2251 6141, 0 2218 9888 e-mail:cubook@chula.ac.th www.cubook.chula.ac.th
ราคา	150.- บาท

คำนำ

จากสถาบันนโยบายศึกษา

นับตั้งแต่การก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในปี ๒๕๔๔ สถาบันนโยบายศึกษา ถือเอาเป็นหนึ่งในภารกิจหลักที่จะหาทางเผยแพร่แนวคิดและวิถีปฏิบัติ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเร่งด่วน ด้วยเห็นว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนในสังคมควรมีพันธกิจในการแสดงออกซึ่งการยอมรับและเคารพต่อชีวิตของผู้อื่นแก่เช่นกับชีวิตของตน เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมที่เป็นปกติสุขในสังคมประชาธิปไตย

การดำเนินกิจกรรมด้านส่งเสริมและให้ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนของสถาบันฯ เริ่มในปี ๒๕๔๕ เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก่อตั้งขึ้นและมีความลงตัวด้านบุคลากรเรียบร้อยแล้ว สถาบันฯ จึงได้เชิญ ผศ.จรัล ดิษฐาอภิชัย ซึ่งเป็นหนึ่งในกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมาร่วมงานของสถาบันฯ ในหลายวาระ หลายโอกาส ทั้งเป็นวิทยากร เติมนายไปกับโครงการเยาวชนพลเมืองทั่วทุกภูมิภาค ตลอดระยะเวลาหลายปี การเป็นวิทยากรในการจัดประชุมสัมมนาเรื่องสิทธิมนุษยชนตามโรงเรียนในชนบทที่ห่างไกล หลายครั้ง และการเขียนบทความถาม-ตอบปัญหาสิทธิมนุษยชนทั่วไปในวารสารรายเดือนของสถาบันฯ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ ต่อมานำมารวบรวมตีพิมพ์เป็นเล่มในชื่อ “คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง” เล่ม ๑ และเล่ม ๒ เป็นหนังสือสิทธิมนุษยชนที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย เพราะเป็นเรื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งยังมีรูปภาพการ์ตูนประกอบด้วย

หนังสือทั้ง ๒ เล่มนี้ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้
ขออนุญาตจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไปอีกด้วย

การทำงานร่วมกันหลายโอกาสติดต่อกันหลายปี สถาบันฯ จึงเห็น
โอกาสที่ควรมีหนังสือประมวลองค์ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน ทั้งที่เป็น
แนวคิดและแนวทางสากล กระทั่งนำสู่การปฏิบัติในสังคมไทย หนังสือเรื่อง
“บนหนทางสิทธิมนุษยชน” แนวความคิดและปฏิบัติการส่งเสริมและ
คุ้มครองสิทธิของประชาชนในสังคมไทย จึงเป็นงานสานต่อจากปวงจนา-วิไลñana
ถาม-ตอบปัญหาสิทธิมนุษยชน ปี ๒๕๔๕ และคู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับ
พลเมือง ในปี ๒๕๔๖ เล่มที่ ๑ และเล่มที่ ๒ ปี ๒๕๔๘ กระทั่งในปัจจุบัน
ปี ๒๕๔๙ ที่ผู้อ่านกำลังถืออยู่ในขณะนี้ ผู้เขียนมีความตั้งใจให้เป็นสิ่งพิมพ์
ทางวิชาการด้านสิทธิมนุษยชนที่ให้ความรู้ ให้ประสบการณ์ และให้แนวทาง
ในการปฏิบัติให้คนมีความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิมนุษยชนได้ถูกต้อง

สถาบันฯ ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัส ดิษฐาอภิชัย ใน
ความพยายามที่จะสร้างองค์ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน ที่แม้จะเป็น
เรื่องใหม่ที่เข้าใจยากสำหรับสังคมไทย แต่เมื่ออ่านหนังสือของอาจารย์
แต่ละเล่มแล้ว ก็จะไม่ค่อยๆ เข้าใจและเข้าถึงความหมายของสิทธิมนุษยชน
ได้ไม่ยาก ขอขอบคุณคุณพิทักษ์ เกิดหอม อนุกรรมการคุ้มครองสิทธิ
มนุษยชน 4 ที่กรุณาช่วยเหลือตรวจสอบความถูกต้องต้นฉบับทั้งหมด และเป็น
กำลังสำคัญที่ทำให้หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้องตามความต้องการ
ของผู้เขียน ขอขอบคุณคุณพิสุทธิ ปัญจนันท ผู้ออกแบบปกในครั้งนี้
และขอขอบคุณมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ที่ได้ให้การสนับสนุนการพิมพ์
อันยังประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยรวม

สถาบันนโยบายศึกษา

ธันวาคม ๒๕๔๙

คำนำ

จากผู้เขียน

บทนททางสิทธิมนุษยชนเล่มนี้ เป็นแนวความคิดทางทฤษฎีและรากฐานการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และเป็นประธานคณะกรรมการในกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ๔ ชุด โดยมีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในด้านคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้พบกับปัญหาอุปสรรคของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยค่อนข้างมาก

บทความนี้ได้สะท้อนให้เห็นบทเรียน ประสบการณ์ ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ความรู้ความเข้าใจสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลและสังคมไทย บทบาทของรัฐบาลยังมีที่ด้านลบและยังไม่ลงทุนทางด้านสิทธิมนุษยชน

เนื่องจากความคิดสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งใหม่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี ก็ยังถือว่าใหม่ ยังไม่มีบทเรียน ประสบการณ์งานด้านสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะมีปัญหาอะไร สถานการณ์จะเป็นอย่างไร กระแสความคิดสิทธิมนุษยชนยังคงแพร่กระจายไปทุกแห่ง ซึ่งจะกลายเป็นหลักการหนึ่งของสังคมไทย แม้แต่รัฐบาลภายหลังการรัฐประหารยังต้องยอมรับและพูดถึง

จึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะช่วยในการส่งเสริม เผยแพร่สิทธิมนุษยชน
ทำให้สิทธิมนุษยชนเป็นหลักยึดที่สำคัญหลักหนึ่งของสังคมต่อไป

ผศ.จรัล ดิษฐาอภิชัย
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ธันวาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

หน้า

คำนำจากสถาบันนโยบายศึกษา	iii
คำนำจากผู้เขียน	v
บทที่ ๑ จากฐานความคิดสิทธิมนุษยชน	๑
จากฐานความคิดสิทธิมนุษยชนในทางสากล	๒
จากฐานความคิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย	๗
บทที่ ๒ เนื้อหาสิทธิมนุษยชนบางประการ	๒๕
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	๒๗
สิทธิในชีวิตและร่างกาย	๒๙
เสรีภาพทางความคิด	๓๑
สิทธิทางการศึกษา	๔๖
เสรีภาพในการนับถือศาสนา	๔๘
สิทธิความเป็นส่วนตัว	๕๘
สิทธิชุมชน	๗๐
สิทธิด้านการมีส่วนร่วม	๗๕
เสรีภาพในการชุมนุม	๗๗
สิทธิในที่อยู่อาศัย	๘๑
สิทธิผู้บริโภค	๘๓
ผู้ลี้ภัย	๘๖
สิทธิสตรี	๘๘
สิทธิเด็ก	๙๐

สิทธิของคนพิการ	๙๓
สิทธิของชาวไทยภูเขา	๙๕
สิทธิของคนจนในกระบวนการยุติธรรม	๙๘
บทที่ ๓ กลไกการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในประเทศไทย	๑๐๕
กลไกในต่างประเทศ	๑๐๖
กลไกภายในประเทศไทย	๑๐๘
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ:	๑๑๐
บทบาทและอำนาจหน้าที่ต่อสังคมไทย	
บทสรุป	๑๑๙

บทที่ ๑

รากฐานความคิดสิทธิมนุษยชน^๑

ในปัจจุบัน กระแสความคิดสิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นกระแสใหญ่ของโลก ในประเทศต่างๆ มีบุคคล กลุ่ม องค์กรทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจำนวนมากไม่น้อยลุกขึ้นมาพูด เขียน เคลื่อนไหว เรียกร้อง ปกป้อง คัดค้าน ส่งเสริมและต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ ก่อรูปเป็นขบวนการสิทธิมนุษยชนที่นับวันจะขยายตัวเติบโตใหญ่เป็นพลังทางการเมืองหนึ่งของประเทศไทย และที่สำคัญ สิทธิมนุษยชนกลายเป็นหลักการทางการเมืองและการปกครองอย่างหนึ่งของรัฐและสังคมไทย

ความจริงแล้ว การเริ่มต้นด้วยคำนิยามหรือความหมาย ไม่ใช่เป็นวิธีที่ดีของบทความทางวิชาการ ยิ่งเป็นความหมายของ “สิทธิมนุษยชน” เป็นปัญหาค่อนข้างยาก เพราะยังไม่มีคำนิยามใด ไม่ว่าจะ เป็นของนักคิด นักเคลื่อนไหว และองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งสากลและในประเทศ ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แต่บุคคล กลุ่มและองค์กรให้ความหมายของคำว่า

^๑ เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ . รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๔๗). สิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิชุมชน. หน้า ๖ - ๘

สิทธิมนุษยชน แตกต่างกันไป แล้วก็สับสนตามความเข้าใจและจุดเน้นของแต่ละคน แต่ละกลุ่มและองค์การ

รากฐานความคิดสิทธิมนุษยชนในทางสากล

จากการสำรวจเอกสารทั้งที่เป็นกฎบัตร กฎหมาย และเอกสารหนังสือเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขององค์การระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ส่วนใหญ่จะให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลก ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติ ปัญญา ความสามารถ ฐานะเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระ เสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุประสงค์มาดำรงชีพ ได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม อันเป็นความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ทุกคนในการดำเนินชีวิต ทั้งทางส่วนตัวและสังคม สิทธิมนุษยชนติดตัวมาตั้งแต่เกิด และมีลักษณะสากล (Universality) เพราะมนุษย์ทุกคนมีลักษณะโดยพื้นฐานเหมือนกัน มีร่างกาย จิตใจ เลือดเนื้อ หู ตา จมูก แขน ขา มีความต้องการอาหาร ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค ร้อน ร้อนหนาว เจ็บ ปวด ฯลฯ ไม่ว่าจะเป็นชาย หญิง ผิวดำ ผิวขาว คนยุโรป คนเอเชีย คนอเมริกา หรือคนไทย ฯลฯ และเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นแต่เนื้อตัวร่างกาย ตั้งแต่หัวจรดเท้า เช่น สิทธิใช้หัวใจ ใช้ตาหูฟัง เรือนรู้ ใช้ปากพูดและกิน ใช้ร่างกายสัมผัส แต่งตัว มีบ้านเป็นที่อยู่อาศัย พักผ่อน หลับนอน มีใจรักชอบ แล้วก็เนื่องจากมนุษย์เรานอกจากมีชีวิต ร่างกาย เพศ ผิวพรรณ ยังเกิด เติบโต และดำเนินชีวิตในสังคม มีภาษา เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม การผลิตทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางการเมือง ลักษณะของมนุษย์จึงยังถูกกำหนดหรือมาจาก สังคมเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของรัฐหนึ่งๆ มนุษย์จะมีชีวิตดีหรือไม่ดี ย่อมขึ้นกับลักษณะและสภาพของสังคมที่คนเรามีชีวิตอยู่

ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรัฐ สิทธิมนุษยชนจึงไม่ได้มีแต่สิทธิส่วนบุคคล หากยังเป็นสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อีกด้วย ซึ่งสิทธิเหล่านี้สัมพันธ์เกี่ยวข้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แบ่งแยกมิได้

ความหมายของสิทธิมนุษยชนที่กล่าวมานี้ มิได้มาจากนักคิดนักปราชญ์คนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากค่อยๆ พัฒนามาจากความคิดความเข้าใจต่อธรรมชาติ และลักษณะของมนุษย์ของเรา จากความคิดหรือคำสอนเกี่ยวกับมนุษย์ของศาสนาและความคิดของนักปรัชญา วิวัฒนาการของระบบความคิด ความเชื่อทางการเมือง และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศต่างๆ ทั่วโลกหลายร้อยปีที่ผ่านมา อาทิ ความคิดมนุษยธรรมนิยม (Humanism) โดยเฉพาะความคิดสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ของกลุ่มนักปรัชญาแสงสว่าง (Enlightenment) ในยุโรป ซึ่งแพร่หลายในศตวรรษที่ ๑๘ นักปรัชญากลุ่มนี้มีโทมัส ฮอบ และจอห์น ลอค ในอังกฤษ วอลแตร์ มงเตสกิเออร์ และรูสโซ ในฝรั่งเศส เป็นต้น แทน แนวความคิดทางปรัชญาของท่านเหล่านี้เห็นความมีเหตุผล ถือเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นความก้าวหน้าทางจิตใจ และความเจริญของสังคมมนุษย์ และเสนอทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นต้นกำเนิดของสังคมมนุษย์ และความคิดสิทธิตามธรรมชาติเป็นหลักการพื้นฐานทางการเมืองและกฎหมาย

ความคิดประการหลังนี้เป็นการสืบทอดและพัฒนาคำสอนเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติของนักปรัชญากรีกและโรมัน ที่ถือว่าสรรพสิ่งตามธรรมชาติดำรงและเคลื่อนไหวอย่างมีกฎเกณฑ์ มีดวงอาทิตย์ มีฤดูกาล มีกลางวันแล้วกลางคืน น้ำไหลลงที่ต่ำ ขว้างก้อนหินขึ้นฟ้าจะตกลงดิน หวานเมล็ดพืชในไร่นาที่มีน้ำและอุณหภูมิเหมาะสมจะออกเป็นต้นกล้า ฯลฯ มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน มีชีวิตและดำรงอยู่ตามกฎของธรรมชาติ มีเกิด เติบโต และตาย เมื่อหิวต้องกินอาหาร ง่วงต้องนอน เหนื่อยจะต้องพักผ่อน

ร่างกายถูกของแข็ง ของมีคมมากระทบจะเจ็บ อยู่ในที่อากาศร้อนต้องมีของเย็นมาดับ ตาเห็นอะไรจะรู้สึก นึก คิด ฯลฯ ภาวะและสภาพของการดำรงและดำเนินชีวิตตามกฎของธรรมชาตินี้ เป็นบ่อเกิดของสิทธิบางอย่าง ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและจะพรากจากมนุษย์มิได้ เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน เช่น สิทธิในชีวิต มีเสรีภาพ สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะมีความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการแสวงหาความสุข สิทธิต่อต้านระบบกดขี่ ฯลฯ ซึ่งเรียกว่า สิทธิมนุษยชน

นอกจากนี้ รากฐานทางความคิดสิทธิมนุษยชนอื่นๆ ยังมาจากความคิดลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ลัทธิปัจเจกชน (Individualism) และที่สำคัญ พัฒนามาจากการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและเพื่อให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ของประชาชนในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ประวัติศาสตร์ตลอด ๓ ศตวรรษที่ผ่านมา ประชาชนทุกชนชั้น และชนชนในประเทศต่างๆ ค่อยๆ ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยละลอกแล้วละลอกเล่า ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง อย่างต่อเนื่อง ในบางประเทศ การต่อสู้กลายเป็นการปฏิวัติทางการเมืองอย่างขนานใหญ่ ในอังกฤษ เกิดการปฏิวัติรุ่งโรจน์ ค.ศ. ๑๖๘๘ ในอเมริกามีการปฏิวัติเพื่ออิสรภาพ ค.ศ. ๑๗๗๖ และในฝรั่งเศสมีการปฏิวัติใหญ่ ๑๗๘๙ สภาสูงสุดของการปฏิวัติใหญ่ดังกล่าวต่างประกาศว่าด้วยสิทธิพื้นฐานของรัฐและสังคม โดยเฉพาะคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา (American Declaration of Independence) เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๗๖ และคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง (Declaration of Human and Citizen Rights) เมื่อ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๑๗๘๙ เนื้อหาของคำประกาศทั้ง ๒ ฉบับส่วนใหญ่เป็นสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิส่วนบุคคล เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

ความเสมอภาคทางกฎหมาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะมีความมั่นคงปลอดภัย สิทธิแสวงหาความสุข สิทธิต่อต้านระบบการกดขี่ รวมไปถึงสิทธิพลเมืองสำคัญๆ^๒ ในศตวรรษที่ ๑๙ การปฏิวัติประชาธิปไตยเกิดขึ้นทั่วทั้งยุโรป และตลอดศตวรรษที่ ๒๐ มีการต่อสู้และปฏิวัติประชาธิปไตยในหลายสิบประเทศในทุกทวีป (รวมทั้งการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในประเทศไทย)

สายธารการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตยดังกล่าว เป็นเพราะระบอบการปกครองตั้งแต่ยุคโบราณมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นระบอบคณาธิปไตย อำมาตยาธิปไตย ระบอบราชาธิปไตย ส่วนใหญ่เป็นเผด็จการกำหนด บงการและควบคุมพลเมืองให้อยู่ภายใต้การปกครอง กฎหมายระเบียบ และประเพณี รวมทั้งความคิดเห็นและความต้องการของผู้ปกครอง ระบอบเหล่านี้ ไม่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ไม่เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผล สติปัญญา และความสามารถที่จะจัดการสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ มีแต่ระบอบประชาธิปไตยที่ยอมรับสิทธิมนุษยชนของประชาชน เพราะระบอบนี้ไม่เพียงแต่ถือเอาประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเท่านั้น หากยังถือเอาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นวิธีการและจุดมุ่งหมายสำคัญของการเมืองการปกครอง กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางก็เพื่อสามารถแสดงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ถ้าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพสมบูรณ์ ประชาชนจะมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นผู้กุมโชคชะตาอนาคตของตนเองและของประเทศชาติ ในทางกลับกัน ระบอบประชาธิปไตยจะสมบูรณ์ มั่นคง

^๒ สิทธิดังกล่าวระบุไว้อย่างชัดเจนในย่อหน้าที่ ๒ ของคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา ค.ศ. ๑๗๗๖ และในคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙ ข้อที่ ๑, ๒, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๗

และพัฒนาไปได้ ต่อเมื่อรัฐและสังคมยอมรับ เคารพ ปกป้องคุ้มครอง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิมนุษยชนหมดไป

อีกด้านหนึ่ง รัฐประเทศต่างๆ ก็เริ่มตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน มีการทำสัญญา อนุสัญญา ระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการปราบปรามการค้าทาสผิวขาว ค.ศ. ๑๙๐๔ (International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic) อนุสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ค.ศ. ๑๙๒๑

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ มีการตั้งสันนิบาตชาติขึ้น แม้กฎบัตรของสันนิบาตจะไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรง แต่สันนิบาตชาติก็ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้หลายประการ ต่อมาสถาบันบางแห่งมีความคิด เช่น The Institute of International Law ได้จัดทำร่างคำประกาศรับรองสิทธิระหว่างประเทศของมนุษย์ (The Declaration of the International Rights of Man) ขึ้น ระบุถึงสิทธิในชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือการเชื่อถือ เสรีภาพในการใช้ภาษาและเสรีภาพในการศึกษาในภาษาที่ตนเลือก และระบุว่าสิทธิเหล่านี้จะละเมิดมิได้^๓

แต่ที่อ้างถึงกันมาก คือ รายงานต่อรัฐสภาเกี่ยวกับหลักการแห่งเสรีภาพ ๔ ประการ ของประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี รูสเวลท์ แห่งสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ค.ศ. ๑๙๔๑ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “คำประกาศเสรีภาพ ๔ ประการของรูสเวลท์” คือ

๑. เสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Speech and Expression)

๒. เสรีภาพในการนับถือศาสนา (Freedom of Worship)

^๓ กุลพล พลวัน. **สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก**. สำนักพิมพ์นิติธรรม. กรุงเทพฯ ๒๕๔๗.

๓. เสรีภาพจากความขาดแคลน (Freedom of Want)

๔. เสรีภาพจากความหวาดกลัว (Freedom from Fear)

เสรีภาพ ๒ ประการแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจของรัฐบาล
๒ ประการหลังเป็นหลักการปฏิบัติของรัฐบาลในการบริการแก่เอกชน
๕ ปีต่อมา เมื่อจัดตั้งสหประชาชาติภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สมัชชา
ใหญ่ขององค์การโลกนี้ก็ได้ออกปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อ
วันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ ต่อมาก็ทยอยออกกติกา อนุสัญญาและ
ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เช่น

- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ
วัฒนธรรม ค.ศ. ๑๙๖๖
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
ค.ศ. ๑๙๖๖
- อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ
ค.ศ. ๑๙๗๙
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๘๙

ฯลฯ

รากฐานความคิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย^๔

แม้จะยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังว่าแนวคิดหรือความหมาย
ของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเป็นอย่างไรและมีรากฐานทางความคิด
จากไหน แต่ตามที่เคยมาข้างต้นว่า ในปัจจุบันมีบุคคล กลุ่ม และองค์กร
ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมจำนวนมากไม่น้อยลุกขึ้นมาพูด เขียน และ

^๔ รายงานการวิจัย. การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ. ๒๕๔๓. หน้า ๑๑ - ๒๐

เคลื่อนไหวเรียกร้อง ปกป้อง ส่งเสริมและต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน ด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ ก่อรูปเป็นขบวนการสิทธิมนุษยชนที่นับวันจะขยายตัวเติบโตใหญ่ เป็นพลังทางการเมืองหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งนอกจากสะท้อนสภาพสังคมไทยว่ายังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางแล้ว คนไทยคงมีความคิด ทักษะ ทำที่สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนในความหมายที่กล่าวมาไม่มากนักน้อย แล้วยังไม่น่าจะเพิ่งเกิดขึ้นในช่วง ๕๐ ปี จากคำประกาศของปฏิญญาสากลของสหประชาชาติ กติกา สัญญาอนุสัญญาระหว่างประเทศ และเอกสารและหนังสือว่าด้วยสิทธิมนุษยชนต่างๆ มานี้เท่านั้น หากแต่มาจากรากฐานทางความรู้ ความคิด และความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยอีกด้วย รากฐานประการแรกน่าจะเป็นพุทธศาสนา

คงไม่มีใครปฏิเสธว่าคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเข้ามาเผยแพร่ในแคว้นแคว้นบนแหลมสุวรรณภูมิ ต่อมาหลายแคว้นแคว้นรวมกันเป็นประเทศไทยมาช้านานนับพันปี ในระยะเวลาเวลายาวนานดังกล่าว ไม่ว่าประเทศไทยจะมีระบอบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบใด ความคิดทางปรัชญาโดยเฉพาะหลักธรรมคำสอน ศีลธรรม และคติของพุทธศาสนามีบทบาทต่อความคิด จิตใจและทักษะทำที่ในการมองโลก การดำเนินชีวิต และการจัดสังคมของคนไทยค่อนข้างมากอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

จนกระทั่งเวลานี้ คนไทยส่วนใหญ่จะได้ยินได้ฟังคำสอนคำสวดของพระสงฆ์ นักคิด นักเขียนทางพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ เพราะมีปัญญาเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่สุดของชีวิตมนุษย์ (รวมทั้งสัตว์) ประกอบขึ้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เรียกว่าเบญจขันธ์ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของร่างกายและจิตใจ การดำรงชีวิตเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ อนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกข์ขัง เป็นทุกข์ และอนัตตา ไม่มีตัวตนที่แท้จริง และเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร เกิด แก่ เจ็บ ตาย และเป็นไปตามกฎแห่งกรรมหรือการกระทำตามเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตน โดยมี

อวิชา ตัณหา โลก โกรธ หลง รัก สุข เกลียด ทุกข์ และมีอุปทาน ยึดมั่น
 ในตัวตนและสิ่งทั้งหลายเป็นต้นต่อของความทุกข์ มนุษย์ทุกรูปทุกนาม
 จะมีชีวิตที่ดีได้ต่อเมื่อกายกับใจทำหน้าที่ปกติประสานสอดคล้องกัน^๕
 กล่าวคือ มีปัจจัยทางวัตถุเพียงพอ อาทิ อาหาร ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค
 ทางจิตใจจะต้องมีความรู้ ปัญญา และหลักอริยสัจสี่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ
 และมรรค ชี้นำและใช้ศีลธรรม สมาธิและหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือ
 ทางสายกลางเป็นหลักปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาเน้นเรื่องมนุษย์และการดำเนินชีวิตของ
 มนุษย์เป็นพิเศษ สอนให้มนุษย์ในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมวิภวสังสาร ควรจะ
 กระทำ พุศ และคิดดีต่อกัน ให้ความเมตตา กรุณา มีเมตตา และอุเบกขา
 และมีศีลธรรม โดยเฉพาะไม่ทำร้าย เช่นฆ่ากัน ไม่เบียดเบียน ไม่ลักทรัพย์
 ไม่ผิดลูกผิดเมียของผู้อื่น ไม่โกหกมดเท็จ หลอกลวงกัน ฯลฯ หลักธรรม
 และหลักปฏิบัติของพุทธศาสนาเหล่านี้ น่าจะเป็นรากฐานอันสำคัญอย่าง
 หนึ่งของความคิดลัทธิมนุษยชนของคนไทย

แต่ทว่า ความคิด ความเชื่อพุทธศาสนาถูกผสมปนเปกับทัศนะ
 และความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์อื่นๆ โดยเฉพาะความเชื่อสิ่ง
 คักดีสิทธิ์ นับถือเทพ เทวดา นับถือผี และเชื่อจิตวิญญาณหลังความตาย
 ของคนเรา^๖ อันส่งผลให้คนไทยมีความเชื่อในโชคชะตา พรหมลิขิต
 อิทธิพลของดวงดาว บุญทำกรรมแต่ง ความเป็นไปของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม
 โดยเฉพาะความเชื่อทางสังคมการเมืองที่ก่อรูปมาจากลักษณะและสภาพ
 ทางกรปกครอง เศรษฐกิจและสังคมไทยตั้งแต่ยุคโบราณว่า ผู้ปกครอง
 เป็นใหญ่ มีบุญญา บารมี และเป็นผู้กำหนดชีวิตของราษฎร คนเรามี

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พระพุทธธรรม**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม. ๒๕๓๘
 หน้า ๑๖-๒๔

^๖ อ้างอิงจากหนังสือ เรื่อง **ประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน**. เสถียรโกเศศ.
 สำนักพิมพ์คลังวิทยา. ๒๕๑๕

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูง คักดีศรีหรือคุณค่าความเป็นมนุษย์ขึ้นอยู่กับฐานะ ตำแหน่ง และหน้าที่ของบุคคลในรัฐและสังคม ซึ่งรับรองโดยกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายตราสามดวง พร้อมกับพระราชกำหนดต่างๆ สมัย กรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ แบ่งคนออกเป็นชนชั้นต่างๆ กัน คือ ผู้กุมอำนาจในการปกครอง คือ เจ้า ถัดไปก็มีขุนนาง ไพร่ และทาส กฎหมายให้อำนาจกษัตริย์มีคักดินาเหนือไพร่ พระเจ้าแผ่นดินเป็นเครื่องหมายแห่งธรรมและเป็นเจ้าของแรงงานทั้งปวง^๗ แต่นักวิชาการทางกฎหมายหลายคน เคยชี้ว่า ข้อความในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย สะท้อนการมีและการคุ้มครองสิทธิของพลเมืองไทยบางประการ เช่น เสรีภาพในการค้า สิทธิการรับมรดก สิทธิในการร้องทุกข์^๘

ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คนไทยมีทรรศนะว่า คนเราจะดีจะชั่วขึ้นกับจิตใจ นิสัย สันดานและการกระทำ และเอาความดี ชั่ว ถูก ผิด มาเป็นหลักวัดคุณค่าความเป็นมนุษย์ เอาฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลในรัฐและสังคมมากำหนดว่าจะทำอะไรได้หรือไม่ได้บ้าง จะปฏิบัติตัวเองต่อคนอื่นอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเห็นคนร้ายถูกจับกุมคุมขังอย่างทรมานโดยเจ้าหน้าที่บ้านเมือง คนไทยเราส่วนใหญ่คิดว่าเป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่กับคนทำผิดกฎหมาย คนร้าย หากคนร้ายบาดเจ็บถึงตาย ถือเป็นเวรกรรมของคนนั้น เมื่อเห็นการกดขี่ข่มเหงของเจ้าของที่ดินกระทำกับชาวนา “ชาวพุทธบางคนอธิบายตามหลักกฎแห่งกรรมเอาเลยว่า ชาวนาถูกกดขี่ข่มเหงเพราะทำบาปมาแต่อดีตชาติ และเจ้าของที่ได้เปรียบเพราะทำบุญมาแต่ชาติก่อน”^๙

^๗ ม.ร.ว.อคิน รัตพิณณ์. “สิทธิมนุษยชนในอดีต”. สรุปลำบรยาย ตีพิมพ์ในวารสาร **ชีวิตบ้านเรา** สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ฉบับที่ ๕. พฤษภาคม ๒๕๓๓. หน้า ๔๕

^๘ นพนิต สุริยะ. **สิทธิมนุษยชน**. สำนักพิมพ์วิญญูชน. ๒๕๓๗. หน้า ๑๘-๒๑

^๙ ส. คิวรักษ์. **แหวกแนวคิด**. สำนักพิมพ์ ๒๒๒. ๒๕๓๘. หน้า ๔๐

ไม่ว่าแต่ละคนจะเข้าใจคำว่า “สิทธิ” แตกต่างกันอย่างไรร แต่คงไม่มีใครปฏิเสธว่า ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน สังคมไทยเน้นสิทธิของกษัตริย์ สิทธิของผู้ปกครอง อันหมายถึงอำนาจ หน้าที่ และความจำเป็นในการดำเนินการปกครองของกษัตริย์และผู้ปกครองว่าจะต้องมีอะไร และต้องทำอะไรบ้าง และให้ราษฎรมีหน้าที่มากกว่าสิทธิ พูด่างๆ บังคับให้ราษฎรต้องทำหรือไม่ให้ทำอะไร มากกว่าให้ราษฎรดำเนินชีวิตตามความจำเป็น ความต้องการและความคิดเห็นของตน ราษฎรแทบไม่มีสิทธิใดๆ ไม่ว่าจะ เป็นสิทธิของบุคคล สิทธิทางแพ่ง สิทธิทางการเมืองในฐานะที่เป็นพลเมือง แต่ละคนในสังคมต่างมีฐานะ ตำแหน่งและหน้าที่ของตน ซึ่งควรกระทำตามขอบเขตให้ดีที่สุด ไม่ก้าวก่ายกัน ในแง่ของการปกครองของรัฐ จะร่มเย็นเป็นสุขเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปกครองทำหน้าที่อย่างฉลาดและเป็นธรรมเพียงใด และพลเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองเชื่อฟังคำสั่งหรือระเบียบ กฎเกณฑ์มากน้อยเพียงใด^{๑๐}

เมื่อประเทศไทยเริ่มมีความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจตะวันตก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ คนไทยเริ่มค่อยๆ ได้ยินได้ฟังความรู้ และความคิดเกี่ยวกับสิทธิในความหมายปัจจุบัน แต่ทว่า ก็มีไม่กี่คนที่กล้าพูดถึงสิทธิ ดังกล่าว ในรัชกาลที่ ๕ มีเทียนวรรณ และ ก.ศ.ร. กุหลาบ สองปัญญาชนของสามัญชนผู้รับความคิดตะวันตกมากที่สุดในขณะนั้น ได้เสนอความคิดทางการเมือง เสนอให้เลิกขายมนุษย์เป็นทาส เพื่อมิให้ต่างชาติดูถูก ผู้ชายเลิกมีเมียหลายคน เจ้านายขุนนางรังแกราษฎร ฯลฯ แต่ท่านทั้งสองยังยึดถือปัญญาวิชาความรู้ว่าเป็นที่มาของสิทธิของราษฎร สิทธิของพลเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง^{๑๑} ในหมู่เจ้านายเชื้อพระวงศ์และขุนนาง

^{๑๐} เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย ๒๔๑๙-๒๔๓๕*. สำนักพิมพ์ผู้จัดการ. ๒๕๓๕. หน้า ๒๓

^{๑๑} *ชีวิตและผลงานของเทียนวรรณ และ ก.ศ.ร. กุหลาบ*. ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช เรียบเรียง สำนักพิมพ์ธีรพันธ์. ๒๕๒๒

ก็มีบางส่วน เช่น คณะผู้กราบบังคมทูลให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. ๑๐๓ เสนอความคิดให้จัดการปกครอง “ให้มนุษย์มีความสุขเสมอกัน แลถือกฎหมายเดียวกัน”^{๑๒} ในรัชกาลต่อมา ความคิดทางสิทธิเริ่มมีมากขึ้น ในหมู่นักเขียนนักกฎหมาย จนมีคณะทหารหนุ่มเตรียมการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ไม่สำเร็จเป็นคณะกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ ครั้นมาถึงรัชกาลที่ ๗ มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิควบคู่กับประชาธิปไตย กว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ก็ยังเป็นคนส่วนน้อย ต้องรอการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ประชาชนคนไทยเริ่มรับรู้ว่าตนเองมีสิทธิเสรีภาพอย่างไรบ้าง ตามหลักนโยบายของคณะราษฎรผู้นำการปฏิวัติ ข้อที่ ๔ “จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน” และข้อที่ ๕ “จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ” อย่างไรก็ตาม ประชาชนพลเมืองที่ไ้รับรู้และพยายามใช้สิทธิและเสรีภาพ เป็นคนส่วนน้อย คือ นักการเมือง ข้าราชการหัวใหม่ นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และผู้มีการศึกษาในกรุงเทพฯ และบางจังหวัดเท่านั้น แล้วก็บรรดานักการเมือง นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และปัญญาชนผู้สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยไม่ได้พูดถึง หรืออ้างถึงสิทธิมนุษยชน เนื่องมาจากเป็นปัญหาความรับรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และความสนใจและความตื่นตัวของบุคคลเหล่านั้น รวมทั้งประชาชนคนทั่วไป

ในทางการเมือง แม้จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย แต่ผู้นำรัฐบาลชุดแล้วชุดเล่าโดยเฉพาะตั้งแต่รัฐบาลของพันตรีหลวงพิบูลสงคราม แกนนำของคณะราษฎรคนหนึ่งขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑ นิยมการใช้อำนาจในการ

^{๑๒} เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๗๗). ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ขัตติยา กรรณสูต รวบรวม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ๒๕๓๒. หน้า ๕๐

ปกครองและออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ ช่มชู้ คุกคาม ปราบปราม กระทั่งเช่นฆ่าคู่ปรับกับขบวนการเมืองไม่เว้นแม้แต่พวกเสรีนิยม มากขึ้น เป็นลำดับแล้วเลวร้ายลงไปเรื่อยๆ เมื่อเกิดรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ดังนั้น การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๔๘ จึงไม่มีความหมาย การปราบปรามขยายวงและรุนแรงยิ่งขึ้น ในระยะอธิปไตยกรมตำรวจ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เรื่องอำนาจมาจนถึง รัฐบาลเผด็จการทหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๖) พยายามจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดำเนินนโยบายช่มชู้ คุกคาม ปราบปรามประชาชนที่มีความคิดเห็นแตกต่าง กับรัฐบาล การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๔๘ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ จึงไม่มีความหมายในทางส่งเสริม เผยแพร่และเคารพสิทธิมนุษยชน แม้ในช่วงนั้นจะมี “ประชาธิปไตย” ล้นๆ หลายนัย ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพพอสมควร นิสิต-นักศึกษา ปัญญาชนเริ่มมีบทบาททางการเมือง นักคิดนักเขียนบางคนเริ่มพูดถึงการครอบงำแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา กองทหารและฐานทัพอเมริกาในประเทศไทย สงครามเวียดนาม และสิทธิมนุษยชน^{๑๓} ก็ตาม

ภายใต้ระบอบเผด็จการทหารที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานถึง ๑๕ ปี ประชาชนไทยไม่มีสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง โดยเฉพาะนิสิต-นักศึกษา และกรรมกรถูกควบคุมอย่างแน่นหนา และมีการกวาดล้าง จับกุม คุมขัง บรรดานักการเมือง นักคิด นักเขียนหรือนักต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตย ความเป็นธรรมในสังคม และผู้ต้องสงสัยเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วประเทศ เป็นระยะๆ

^{๑๓}วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ที่มี นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นบรรณาธิการ เริ่มลงบทความ และข้อเขียนแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์เรื่องดังกล่าวมากขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘

จนกระทั่งเกิดกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ทำให้ระบอบเผด็จการทหารล้มลง ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตย และประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางอย่างไม่เคยมีมาก่อน มีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของกรรมกร ชาวนา-ชาวไร่ และประชาชนทุกวงการ กระทั่งพระสงฆ์ทั่วประเทศเพื่อสิทธิผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้และความเป็นธรรม ส่งผลให้สิทธิเสรีภาพที่เราได้ยื่นได้ฟังกันมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นเพียงเครื่องมือต่อสู้ทางการเมืองเฉพาะภายในแวดวงของอภิสิทธิ์ชน เริ่มเกี่ยวโยงโดยตรงต่อปัญหาปากท้องทุกข์สุขและศักดิ์ศรีของมหาชนส่วนใหญ่^{๑๔}

การสังหารหมู่ นักศึกษาและประชาชนอย่างโหดร้ายป่าเถื่อนที่สุดในประวัติศาสตร์ยุคใกล้ของประเทศไทยโดยการใช้อาวุธสงครามระดมยิงใส่ฝูงชน จับคนแขวนคอ เผาทั้งเป็นและการจับกุมผู้คน ๓,๐๐๐ กว่าคน ซึ่งตามด้วยรัฐประหารเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ดำเนินระบอบเผด็จการขวจัด จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองปราบปรามคอมมิวนิสต์ทั้งในเมืองและชนบทอย่างขนานใหญ่ โดยเฉพาะใช้ข้อหาใหม่ “ภัยสังคม” มาจับกุมคุมขังผู้รักชาติรักประชาธิปไตยและความเป็นธรรมทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้บรรดากลุ่มและองค์กรสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและระหว่างประเทศเริ่มใช้ความคิดสิทธิมนุษยชนมาอ้างอิงในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลเผด็จการ แม้ในปีต่อมามีการปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ นำโดย พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต่อมาเป็นหัวหน้ารัฐบาล จะพยายามฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตยสร้างความสามัคคีในชาติ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๑

^{๑๔} เสน่ห์ จามริก. **พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย**. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.). ๒๕๓๑. หน้า ๗๐

ตามด้วยรัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๓๑) ที่ดำเนินระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ แต่ยังมีผลกระทบละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง กลุ่มสิทธิมนุษยชนทั้งเก่าและใหม่ อาทิ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) คณะกรรมการประสานงานศาสนาเพื่อสังคม มูลนิธิเด็ก ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก กลุ่มเพื่อนหญิง ยังคงเคลื่อนไหว ร้องเรียนความเป็นธรรมและหาหนทางความให้แก่ราษฎรที่ถูกจับกุมคุมขัง ถูกฆ่าตาย พวกเขาเริ่มใช้ความคิดสิทธิมนุษยชนมาเป็นฐานในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

ความสนใจปัญหาแนวความคิดสิทธิมนุษยชนค่อยๆ กว้างขวางยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ มีการศึกษาวิจัยการพัฒนาสิทธิมนุษยชนประเทศไทย โดยนักวิชาการและนักปฏิบัติ ซึ่งมีศาสตราจารย์เสนห์ จามริก เป็นหัวหน้าโครงการ เริ่มตั้งแต่คำนิยาม ประเพณีและแนวความคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างคนกับรัฐ และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนกับวิวัฒนาการในกฎหมายไทย สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธิมนุษยชนทางการศึกษา สิทธิมนุษยชนของกลุ่มทางสังคมต่างๆ เช่น ลูกจ้าง เกษตรกร สตรี เด็ก เยาวชน ชาวสลัม ไปจนถึงสิทธิมนุษยชนกับปัญหาชาวมุสลิมใน ๔ จังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสำรวจค้นคว้ารากฐานทางความคิดปรัชญา อุดมการณ์ และสภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมืองที่สอดคล้องหรือเป็นปัญหาต่อสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย นับเป็นความพยายามในการใช้ทัศนะสิทธิมนุษยชนตามปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ และตามความคิดความเข้าใจของแต่ละคนมามองปัญหาสิทธิของคนไทย โดยเริ่มต้นจากลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ สภาพความเป็นอยู่ ความจำเป็นและความต้องการของประชาชนด้านต่างๆ จากนั้นก็ศึกษาวิเคราะห์สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเพื่อดูว่า

เป็นเหตุปัจจัยและเงื่อนไขต่อปัญหาสิทธิมนุษยชนของคนไทยอย่างไร อย่างเช่น ในทางเศรษฐกิจ เริ่มจากมนุษย์หรือ “คน” ทุกคนต้องมีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ที่รักษาพยาบาล มีการศึกษา อาชีพ เป็นเจ้าของทรัพย์สิน และมีความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน และอื่นๆ เป็นพื้นฐาน แล้วศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความสัมพันธ์กับการเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนกับต่างประเทศว่า ภายใต้สิ่งดังกล่าว ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพียงพอหรือไม่ และประชาชนส่วนใหญ่ได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง ซึ่งข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยสิทธิมนุษยชนด้านอื่นๆ ก็ทำนองเดียวกันนี้ ซึ่งทำให้แนวความคิดสิทธิมนุษยชนกว้างขวางขึ้น เพราะเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะในประเทศยากจนหรือประเทศกำลังพัฒนานั้น สิทธิมนุษยชนในทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสำคัญไม่น้อยกว่าทางการเมืองและกระบวนการยุติธรรม

ควรต้องกล่าวอีกว่า กระแสความคิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เกี่ยวข้องกับการขยายตัวเติบโตใหญ่ขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือที่นิยมเรียกคำย่อจาก Non Governmental Organization ว่า เอ็น จี โอ ยิ่งมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรพัฒนาเอกชนมากขึ้นเท่าใด ความคิดสิทธิมนุษยชนก็แพร่กระจายไปมากเท่านั้น เพราะองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ว่าด้านพัฒนาชนบท ชุมชนแออัด สังคมสงเคราะห์ การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม ฯลฯ แล้วก็ไม่ว่าจะทำงานกับเกษตรกร ลูกจ้างคนงาน คนยากคนจนในเมือง เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ชาวเขา ผู้ป่วยโรคเอดส์ ฯลฯ ล้วนมีจุดยืนและทัศนะพื้นฐานว่าทุกคนบนพื้นแผ่นดินไทยเป็นมนุษย์ มีชีวิต มีคุณค่า และมองเห็นปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของกลุ่มคนเหล่านั้น

ในช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟู หรือที่เรียกในภายหลังนี้ว่า “ฟองสบู่” ที่ด้านหนึ่ง ประเทศมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะสาขา

พาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม การเงิน การธนาคาร การสื่อสารโทรคมนาคม ธุรกิจบันเทิงเติบโตใหญ่อย่างก้าวกระโดด และสังคมทันสมัยอย่างรวดเร็ว ฯลฯ แต่อีกด้านหนึ่ง เกษตรกร ลูกจ้าง คนงาน หรือประชาชนชั้นล่างทั่วประเทศไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างยุติธรรม หากยังประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ทุกข์ยากเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น จากการพัฒนาโดยเฉพาะโครงการใหญ่ๆ น้อยของรัฐและการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน การทำลายสภาพสิ่งแวดล้อม การแย่งชิงทรัพยากร สิ้นค้าราคาแพง ภาวะค่าครองชีพสูง ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เกษตรกร ชวนา-ชาวไร่มีหนี้สินล้นพ้นตัว สูญเสียที่ดินทำกิน ต้องเข้ามาหางานทำในเมือง กลายเป็นแรงงานรับจ้าง เป็นกรรมกรยากจน ปัญหาสังคมเพิ่มเป็นทวีคูณ โดยเฉพาะปัญหาโสเภณี การใช้แรงงานเด็ก ยาเสพติด อาชญากรรม และการละเมิดสิทธิของประชาชนผู้เสียเปรียบอย่างกว้างขวาง แนวความคิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลในขบวนการองค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงนั้นจะมาจากการมองปัญหาชีวิตความเป็นอยู่และการดิ้นรนต่อสู้ของประชาชนกลุ่มต่างๆ เริ่มจากการต่อสู้เพื่อสิทธิที่จะมีชีวิตมีที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน มีสิ่งของจำเป็นต่อชีวิต และสิทธิที่จะต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในฐานะเป็นมนุษย์ที่เกิดและมีชีวิตแล้วก็จะตายบนพื้นแผ่นดินไทยเหมือนบรรพบุรุษไปสู่สิทธิมนุษยชนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น สิทธิรับบริการจากรัฐ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการปกครองท้องถิ่น สิทธิในการรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิชุมชน สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

กระแสความคิดและการเคลื่อนไหวทางสิทธิมนุษยชนพัฒนามาอย่างต่อเนื่องแม้จะมีรัฐประหารของคณะผู้รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ได้นำประเทศไทยกลับไปสู่ระบอบเผด็จการทหารอีกครั้ง ทำให้ประชาชนที่ไม่พอใจค่อยๆ ลุกขึ้นต่อต้านคณะ รสช. โดยเฉพาะในช่วงการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญาระ ๓ และเมื่อ

พล.อ.สุจินดา คราประยูร รองประธานสภา รสช. เข้าดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีในเดือนเมษายน ๒๕๓๕ ประชาชนที่มีคนชั้นกลางเป็นกำลังหลักก็ลุกขึ้นต่อต้านอย่างขนานใหญ่ จนถูกปราบปราม เช่นฆ่าประชาชนอย่างเหี้ยมโหดในโลกกลางกรุงเทพมหานคร ที่เรียกว่า “กรณีพฤษภาทมิฬ” หลังจากกรณีนี้ เกิดกระแสเรียกร้องให้นำผู้สังและดำเนินการปราบปราม เช่นฆ่าประชาชนมาลงโทษ ลดอิทธิพลทางการเมืองของทหารตามด้วย กระแสการเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดอีกหลายเดือน ส่วนประชาชนผู้เสียเปรียบก็ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวต่อสู้อย่างต่อเนื่อง อาทิ การเคลื่อนไหวของเกษตรกรรยาคจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือคัดค้านโครงการจัดสรรที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรมให้กับราษฎรผู้ยากไร้ (จก.) ชาวบ้านฝั่งแม่น้ำมูลลุกขึ้นต้านการสร้างเขื่อนปากมูล ฯลฯ ส่งผลให้สิทธิมนุษยชนติดปากผู้คนมากขึ้น

ทางด้านรัฐ แม้จะไม่มี การอ้างถึงสิทธิมนุษยชน ก็ได้มีการปฏิบัติ ตามแนวความคิดสิทธิมนุษยชนมาบ้าง เช่น การร่วมมือในการป้องกันปราบปรามการค้าทาส การคุ้มครองนักโทษ การกำหนดหลักการสงคราม บนพื้นดิน ในทะเล และการปฏิบัติต่อเชลยศึก การค้าเด็กและผู้หญิง การค้าฝิ่นและยาเสพติด การคุ้มครองสิทธิเด็ก การคุ้มครองแรงงาน และการรับผู้อพยพประเทศลาว เวียดนาม และกัมพูชา โดยให้ที่พักพิงและ ร่วมกับสหประชาชาติเลี้ยงดูผู้ลี้ภัยดังกล่าวหลายแสนคน ส่วนราชการหรือเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมได้นำความคิดสิทธิมนุษยชนมาเป็นหลักการในการปฏิบัติอย่างชัดเจน เช่น กรมอัยการ ซึ่งต่อมายกฐานะเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด ได้ประกาศใช้ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ๒๕๒๘ ให้พนักงานอัยการดำเนินคดีได้อิสระและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนด้วยเสมอ ก่อนหน้านั้นกรมนี้ได้จัดตั้ง “สำนักงานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน” (สคช.) ขึ้น ที่สำคัญ รัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน

ครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ได้มีมติให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ (แต่เพิ่งลงนามในภาคยานุวัติกติกาฯนี้ในสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๓๙) ให้สถาบันการศึกษาของกองทัพ กรมตำรวจ บรรจุเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ในหลักสูตร และให้ดำเนินการจัดตั้งกลไกระดับชาติเพื่อให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลในด้านสิทธิมนุษยชนในภาพรวม โดยมอบหมายให้สำนักงานอัยการสูงสุดไปยกร่างเป็นกฎหมาย นอกจากนี้ ยังขอให้หน่วยราชการต่างๆ รับฟังข้อคิดเห็นจากองค์กรเอกชนและนักวิชาการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเพื่อประมวลข้อมูลประกอบการเตรียมการของรัฐบาลสำหรับการประชุมระดับภูมิภาคเอเชียและระดับโลก

ด้านรัฐสภา สมาชิกวุฒิสภาเริ่มตระหนักถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนรวมทั้งถูกผลักดันจากองค์การสิทธิมนุษยชน จึงตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิมนุษยชนขึ้นมาเพื่อกระทำการพิจารณาสอบสวนและศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชน อันเป็นช่องทางหนึ่งให้ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิดังกล่าวมาร้องทุกข์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนนี้ค่อยๆ มีบทบาทในการปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และตั้งแต่แรกตั้งคณะกรรมการชุดดังกล่าวให้ความสนใจสิทธิทางสังคม เศรษฐกิจ ด้วยเห็นว่า การผดุงสิทธิมนุษยชนนั้นหาได้จำกัดอยู่เพียงสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และสิทธิทางการเมืองเท่านั้น หากยังมีขอบเขตครอบคลุมถึงสิทธิทางสังคม ทางเศรษฐกิจอีกด้วย แท้จริงสิทธิ ๒ ประการหลังนี้เอง ที่เป็นตัวกำหนดการใช้สิทธิทางการเมือง ชวนาผู้ยากจน ด้อยการศึกษา ไม่สามารถใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองได้ จะมีเสรีภาพในการพูด เท่ากับท่านทั้งหลายไม่ได้ ทั้งๆ ที่ตามตัวหนังสือในรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เช่นนั้น โดยเฉพาะได้ให้ความสนใจสิทธิของบุคคล ผู้เสียเปรียบและด้อยโอกาสในสังคม เช่น เด็ก เยาวชน สตรี ผู้ใช้แรงงาน

และชนกลุ่มน้อย ทั้งยังผลักดันให้มีผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (Ombudsman) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อเป็นกลไกระดับชาติในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ความจริงแล้ว วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรไม่เพียงมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและวิสามัญนับสิบชุด อาทิ คณะกรรมการกิจการเด็กเยาวชน สตรีและผู้สูงอายุ คณะกรรมการการแรงงาน คณะกรรมการการสวัสดิการสังคม คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจ คณะกรรมการการปกครอง คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่พิจารณาสอบสวนปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน สมัยประชุมละนับสิบๆ เรื่องแล้วเท่านั้น หากยังตราพระราชบัญญัติตั้งกระตุ้มและเสนอยุติเพื่อตั้งคณะกรรมการวิสามัญศึกษาพิจารณาปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิมนุษยชน มากขึ้นเป็นลำดับ

กล่าวได้ว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวปกป้องคุ้มครองและเผยแพร่สิทธิมนุษยชนค่อยๆ ขยายตัวจนเป็นกระแสทางความคิดการเมืองอย่างหนึ่งในประเทศไทย แต่ขณะเดียวกันก็เริ่มถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวความคิดของตะวันตกหรือของฝรั่ง ไม่อาจนำมาใช้ในประเทศที่มีวัฒนธรรมต่างกับประเทศตะวันตก หรือมีบริบททางสังคมและการเมืองต่างกับประเทศยุโรป อเมริกา โดยอ้างถึงคุณค่าของเอเชีย (Asian values) หรือเอเชียวิชั่น สอดคล้องความคิดของผู้นำประเทศเอเชียหลายประเทศ อาทิ นายลี กวนยู อดีตนายกรัฐมนตรีสิงคโปร์ นายแพทยมหาธีร์ โมหะหมัด นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย นายพลซูฮาโต้ อดีตประธานาธิบดีอินโดนีเซีย และผู้นำระบอบเผด็จการทหารพม่าที่เรียงหน้าออกมาวิพากษ์ความคิดสิทธิมนุษยชนว่าเป็นเครื่องมือของประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกา ในการขยายอิทธิพลแทรกแซงและเอารัดเอาเปรียบประเทศเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา

กระแสปฏิรูปทางการเมืองที่เริ่มจากการลดอาหารของเรืออากาศตรีฉลาด วรฉัตร เพื่อเรียกร้องให้สภาผู้แทนฯ ยกวางรัฐธรรมนูญ ให้คณะรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ทำให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) และคณะกรรมการปฏิรูปทางการเมือง (คปก.) ในที่สุดก็นำมาสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๑๑ เพื่อจัดตั้งสภาวางรัฐธรรมนูญจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อการปฏิรูปทางการเมืองในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เพียงแต่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำมากที่สุดเท่านั้น หากยังมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัดและกว้างขวางมากกว่าทุกฉบับที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่า แนวความคิดหรือความหมายสิทธิมนุษยชนของคนไทย น่าจะเริ่มจากความคิดเมตตา กรุณา สงสารเห็นอกเห็นใจผู้ที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ถูกข่มเหงรังแกเหยียบย่ำ ทำลาย ความคิดไม่ทำร้าย ไม่แย่งชิงทรัพย์สิน ผิดลูกผิดเมีย ฯลฯ อันเป็นความคิดคุณธรรมและศีลธรรม ไปถึงความคิยยอมรับความเป็นมนุษย์ของคนอื่น เห็นคนเป็นคน และค่อยๆ พัฒนาจากความคิดสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนไปถึงสิทธิทั้งหลายทั้งปวงในฐานะเป็นมนุษย์และเป็นคนไทย ส่วนใหญ่จะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนสากล อาทิ สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน สิทธิส่วนบุคคล สิทธิและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ การประกอบอาชีพ การศึกษา การนับถือศาสนา เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การรวมตัวเป็นสมาคมหรือองค์การ สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ สิทธิร้องทุกข์ ฯลฯ

สรุป ในทางทฤษฎีและประวัติศาสตร์ของการพัฒนาสิทธิมนุษยย์ ไม่ว่าจะเป็นของนักคิดคนใดและในภูมิภาคใดของโลก ตะวันตกหรือ

ตะวันออกต่างมีความคิดเห็นร่วมกันประการหนึ่งว่า สิทธิมนุษยชนจะประกอบด้วยสิทธิที่จะมีชีวิต มีศักดิ์ศรี มีเสรีภาพ สิทธิในทรัพย์สิน และสิทธิที่จะมีความมั่นคงปลอดภัย เป็นเบื้องต้น เพราะมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะสภาพอย่างไร จะชั่ว ดี มี จน ฉลาด โง่ แข็งแรง อ่อนแอ เป็นนายกรัฐมนตรี หรือคนขอทาน ฯลฯ ชอบความมีอิสระเสรี ไม่ชอบถูกบังคับ ถูกควบคุม โดยเฉพาะอยากมีเสรีทางความคิดและความเชื่อ เช่นความคิดทางการเมือง อุดมคติ อุดมการณ์ การนับถือศาสนา และอยากมีชีวิตตามที่ตนต้องการ อันเป็นสิทธิเกี่ยวกับมโนธรรมและความเป็นส่วนตัว ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานประการหนึ่ง

๑. ความรับรู้ ความเข้าใจธรรมชาติ และลักษณะความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนมีลักษณะพื้นฐานเหมือนกันมีชีวิต ร่างกายประกอบด้วยเลือดเนื้อและอวัยวะ ๓๒ ประการ ตั้งแต่ศีรษะ หู ตา จมูก ปาก ร่างกาย มือ ไปถึงเท้า ชีวิตและร่างกายของมนุษย์ดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร อากาศ ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค ฯลฯ และที่สำคัญมนุษย์มีหัวใจ มีอารมณ์ ความรู้สึก รู้เจ็บ รู้ร้อนรู้หนาว รัก ชอบ กลัวเกลียด ฯลฯ ธรรมชาติ ลักษณะและความจำเป็นของมนุษย์ทั้งหลายเป็นบ่อเกิดของสิทธิมนุษยชนตั้งแต่หัวจรดเท้า เช่น บนศีรษะมีผมเป็นที่มาของเสรีภาพในการไว้ผม ในหัวมีสมอง จึงต้องมีเสรีภาพในการคิด การเชื่อ ตาและหู ทำให้มนุษย์อยากรู้อยากเห็น ก็เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะรู้ ปากจะเป็นเรื่องของเสรีภาพในการพูด การแสดงความคิดเห็น หัวใจคือเสรีภาพที่จะรักใครชอบใคร มือใช้ในการทำงาน การประกอบอาชีพก็เป็นสิทธิในการทำงาน เท้า เสรีภาพในการเดินทาง ฯลฯ

๒. ความรับรู้และเข้าใจสภาพความเป็นจริง ว่ามนุษย์เรานอกจากมีชีวิตและร่างกายดังที่กล่าวมาแล้ว มนุษย์ยังเกิด เติบโต อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคม เป็นรัฐ มีภาษา เชื่อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของรัฐหนึ่งๆ มนุษย์เราจะมีชีวิต

ดีหรือไม่ดี จะมีความคิด ความเชื่อและการดำเนินชีวิตอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพของสังคมที่คนเรามีชีวิตอยู่ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรัฐ สิทธิมนุษยชนทุกประการไม่เฉพาะแต่เสรีภาพทางความคิด ความเชื่อในมโนธรรมและสิทธิความเป็นส่วนตัว จะกำหนดมาจากลักษณะของสังคมและรัฐอีกด้วย เช่น ในสังคมและรัฐที่ปกครองด้วยระบอบที่ผู้ปกครองมีอำนาจล้นฟ้า และสังคมมีวัฒนธรรมเชื่อผู้ปกครอง เชื่อนักบวชและผู้ใหญ่ พลเมืองจะถูกห้ามปรามไม่ให้แสดงความคิดเห็น หรือมีความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่าง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความเชื่อในการนับถือศาสนาแทบไม่มี ในประเทศที่ผู้ปกครองเห็นว่าประชาชนพลเมืองโง่ พลเมืองจะมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นน้อย ในรัฐที่ไม่มีศาสนาประจำชาติหรือไม่เชื่อศาสนา เสรีภาพในการนับถือศาสนา มักจะถูกละเมิด ในสังคมอนุรักษนิยม สิทธิความเป็นส่วนตัวจะถูกห้าม สังคมเสรีนิยม สิทธิความเป็นส่วนตัวจะเฟื่องฟูเหล่านี้เป็นต้น

บทที่ ๒

เนื้อหาสิทธิมนุษยชนบางประการ^{๑๕}

ตามที่ได้สรุปการพัฒนาของแนวความคิดสิทธิมนุษยชนทั้งในทางสากลและในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลก ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติ ปัญญา ความสามารถ ฐานะเศรษฐกิจ เป็นมหาเศรษฐี กระจ่างก เป็นคนชั้นสูง ชั้นต่ำ ฐานะทางการเมือง เป็นนายกรัฐมนตรี หรือประชาชนผู้เสี่ยงเลือกตั้ง ฯลฯ สิทธิมนุษยชนจึงมีลักษณะสากล (Universality) เพราะมนุษย์ทุกคนมีลักษณะโดยพื้นฐานเหมือนกัน มีร่างกาย จิตใจ เลือด เนื้อ หู ตา จมูก แขนขา มีความต้องการอาหาร ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค รู้ร้อน รู้หนาว เจ็บ ปวด ฯลฯ ไม่ว่าจะเป็นชาย หญิง ผิวดำ ผิวขาว คนยุโรป คนเอเชีย คนอเมริกา คนไทย ฯลฯ

แนวความคิดสิทธิมนุษยชนประการนี้ จะถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวความคิดของตะวันตก หรือของฝรั่ง ไม่อาจนำมาใช้ได้กับทุกประเทศ

^{๑๕}รวบรวมจากข้อเขียนคอลัมน์ ปุจฉา - วิสัชนา ปัญหาสิทธิมนุษยชน ในจดหมายข่าวของสถาบันนโยบายศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖

กระทั่งถูกหาว่าเป็นเครื่องมือรับใช้ผลประโยชน์ของประเทศอเมริกาและประเทศยุโรปในการขยายอิทธิพลแทรกแซงและเอารัดเอาเปรียบประเทศในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกา เพราะแต่ละภูมิภาคแต่ละประเทศมีบริบททางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองโดยเฉพาะวัฒนธรรมของตนเอง ไม่เหมือนกับประเทศยุโรปและอเมริกา สิทธิมนุษยชนจึงไม่เป็นสิทธิสากลเหมือนกันทุกหนทุกแห่ง แนวความคิดที่โต้แย้งหรือวิพากษ์ดังกล่าว เรียกว่า ลัทธิสัมพัทธภาพทางวัฒนธรรม (Cultural relativism) ดูเหมือนว่าผู้นำประเทศและนักคิดในประเทศเอเชียจะเป็นกองหน้า โดยชี้ว่า ในเอเชียมีคุณค่าของเอเชีย (Asian values) สิทธิมนุษยชนของคนเอเชียย่อมต่างกับของคนอเมริกาและยุโรป แนวความคิดทฤษฎีสิทธิของท่านเหล่านั้น เห็นว่าบ่อเกิดสิทธิมนุษยชนเหมือนกับสิทธิอื่นๆ ทั้งหลายทั้งปวง มาจากปัจจัย เงื่อนไขภายนอกของมนุษย์ คือ สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นหลัก ไม่ได้เกิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่มีชีวิต ร่างกายและจิตใจ มีเลือดเนื้อ ไร้ร้อน หนาว เจ็บ ปวด หิวก็ต้องการอาหาร ง่วงนอนก็หลับ เหนื่อยก็ต้องพักผ่อน ถูกทุบตีก็ต้องเจ็บปวด ฯลฯ สิทธิมนุษยชนตามลัทธิสัมพัทธภาพทางวัฒนธรรมจะมีลักษณะเฉพาะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

แน่นอน ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก คือ สภาพทางสังคม ระบบ เศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของรัฐหนึ่งๆ เป็นบ่อเกิดของสิทธิมนุษยชนด้วย เนื่องจากมนุษย์มีชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคม มีภาษา เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม มีการผลิตทางเศรษฐกิจ มีชีวิตทางสังคม และการเมือง มนุษย์จะมีชีวิตดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรัฐ โดยเฉพาะเป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่ง สิทธิมนุษยชนที่มาจากสภาพดังกล่าว มีลักษณะเป็นสิทธิพลเมือง

เนื้อหาสิทธิมนุษยชนประการต่างๆ ที่สำคัญ มีดังนี้

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มนุษย์เรามีร่างกายและจิตใจ ซึ่งในองค์ประกอบที่เป็นจิตใจก็มีความคิด สติปัญญา และอารมณ์ความรู้สึก ชีวิตของคนเราจะดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข นอกจากจะต้องมีวัตถุดิบจำเป็นมาสนองตอบความต้องการของชีวิตร่างกาย เช่น อาหาร ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค ยังจะต้องมีความคิดจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึกให้ถูกต้องดีงาม

ในบรรดาความคิดจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกทั้งหลายของมนุษย์ มีความรู้สึกนึกคิดอยู่อย่างหนึ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตจิตใจของมนุษย์ คือ ความสำนึกเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รู้ว่าตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและต่อสังคม ไม่ชอบให้ใครมาดูถูกเหยียดหยาม ทำให้รู้สึกต่ำต้อย ต้อยค่า ไร้ศักดิ์ศรี รู้สึกไม่มีคุณค่า หรือถูกปฏิบัติอย่างไม่ใช่คน

จากนี้พอสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าความเป็นมนุษย์ คุณค่าของคน ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีเท่ากันไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ชนชาติ เพศ ผิว ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม วงศ์ตระกูล สถานะสูงส่ง ต่ำต้อย ยากดี มีเงิน ดี ชั่ว ฉลาด โง่เขลา ฯลฯ ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเราทุกด้าน ตั้งแต่ชีวิตทางสังคม ชุมชน ครอบครัว การคบค้าสมาคม การประกอบอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ ไปจนถึงชีวิตทางการเมือง รัฐและสังคมจะต้องเคารพ โดยไม่เหยียดหยาม กีดกัน ช่มแวง รังแก หรือปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันเหมือนไม่ใช่มนุษย์หรือปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้ มนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่า ทุกคนที่เกิดมาล้วนมีคุณค่าในฐานะที่มีชีวิต มีร่างกาย เลือดเนื้อ ความรู้สึก และจิตวิญญาณ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด

ประการหนึ่ง ซึ่งได้รับการรับรองและอ้างถึงโดยเฉพาะตั้งแต่มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีประโยชน์อย่างไร ?

ประการแรก การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะทำให้การแบ่งแยก การกีดกัน การดูถูกเหยียดคนด้วยกันลดลง จะช่วยส่งเสริมให้เราเคารพในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นการที่เราจะเคารพและคุ้มครองคนอื่น ปฏิบัติต่อคนอื่นเช่นเดียวกับตัวเรา อันจะทำให้ประชาชนพลเมืองทุกคนมีชีวิตอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความสุข และสังคมอบอุ่น น่ายุ่

ประการต่อมา การคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักปฏิบัติต่อกันตามมาตรฐานขั้นต่ำของความเป็นมนุษย์ อันเป็นแนวตั้งรับขั้นสุดท้ายที่มนุษย์คนหนึ่งคนใดมีอยู่ และห้ามมนุษย์คนอื่น ๆ ก้าวล่วง ถ้าฝ่าฝืนก็ถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^{๑๖} เช่น การโปรยข้าวลงบนพื้นแล้วให้หมโทษเก็บกิน

การนำศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาเป็นหลักการนำในการดำรงชีวิตเราก็คงปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่คิดว่าตนเองมีเชื้อชาติหรือสัญชาติเหนือกว่าผู้อื่น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนลดการทำร้าย การฆ่ากัน การใช้ความรุนแรง การวิสามัญฆาตกรรมได้มาก

ปัจจุบัน แม้ความคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะแพร่หลายไปทุกหนทุกแห่ง แต่ในทุกสังคมยังมีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างกว้างขวาง อาทิ การค้ามนุษย์ การขายลูกเมียให้ผู้อื่นเพื่อแลกกับหนี้สินในอดีต การซื้อขายอวัยวะเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น การขายไตหรือการแอบลักลอบขโมยไตไปให้กับลูกค้า แม้บังคับให้ลูกสาวขายประเวณี

^{๑๖} ผศ.ดร.อุดม รัฐอมฤต รัต.พนธิ สุริยะ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ. การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามมาตรา ๒๘. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. ตุลาคม ๒๕๔๔. หน้า ๗๗

เพื่อแลกกับเงิน การคุมขังแล้วให้อาหารที่ต่ำกว่ามาตรฐาน การใช้ความรุนแรงทูปตีนักโทษ การตีตรวนนักโทษผู้ต้องหาดลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงในระหว่างการพิจารณาคดีมีระยะเวลาสองปี ซึ่งก่อให้เกิดความลำบากเมื่อจะต้องเข้าห้องน้ำ อาบน้ำ หรือถ่ายทุกข์ ตลอดจนเคลื่อนไหวเปลี่ยนอิริยาบถ รวมถึงการเกณฑ์ทหารในประเทศไทยมักจะทำให้ผู้ชายเปลือยท่อนบนเพื่อวัดความกว้างของอกและมักกระทำกันในที่เปิดเผยเพื่อความโปร่งใสและป้องกันการทุจริต แต่ว่าผู้ที่เกิดเป็นชายแต่แปลงเพศเป็นหญิง ก็มีการเปิดหน้าอกของผู้แปลงเพศ ในทัศนะของผู้ชายโดยทั่วไปก็คือความรู้สึกสนุกสนาน ขบขัน แต่ผู้ที่แปลงเพศย่อมรู้สึกอับอายที่ต้องเปิดหน้าอกให้ผู้ชายเห็น เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งจะต้องช่วยกันขจัดให้หมดไป

สิทธิในชีวิตและร่างกาย

ถาม: สิทธิมนุษยชนประการแรก: สิทธิที่มนุษย์ขาดไม่ได้คืออะไร?

ตอบ: คือ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตโดยมีร่างกายที่ประกอบขึ้นด้วยเลือดเนื้อและอวัยวะ ๓๒ ประการ ไม่ว่าจะป็นคิริษะ สมอง หู ตา จมูก ปาก หัวใจ แขน ขา เท้า ฯลฯ และมีอารมณ์ความรู้สึก ความคิด จิตใจ ฐู้เจ็บปวด ฐู้ร้อนหนาว ฯลฯ ชีวิตและร่างกายของมนุษย์ดำรงอยู่ได้ด้วยชีวปัจจัยที่สำคัญ อาหาร อากาศ ที่อยู่ เสื้อผ้า ยารักษาโรค ฯลฯ ธรรมชาติและสภาพดังกล่าว เป็นบ่อเกิดของสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีมากมายหลายประการ สิทธิที่สำคัญมากและเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนจะขาดไม่ได้ ประการแรก คือ สิทธิในชีวิตและร่างกาย หมายความว่า มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะชั่ว หรือดี มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก มีสิทธิในร่างกายและดำรงร่างกายของตนตามธรรมชาติ สิทธิที่จะมีชีวิตและสิทธิในร่างกายเป็นพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนประการอื่นๆ ผู้ใดมาจับขัง บังคับ ทรมาน ทำร้าย การฆ่า หรือการกระทำให้ชีวิตของคนใดคนหนึ่ง

สิ้นไป ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของเรา รัฐและสังคมจะต้องเคารพ และค้ำประกันสิทธิประการนี้ หากมนุษยเราไม่มีหลักประกันหรือการปกป้องคุ้มครองสิทธิประการนี้ มนุษย์จะดำรงชีวิตท่ามกลางความหวาดกลัวและไม่รู้สึกปลอดภัย จะทุกข์ ทรมาน สังคมก็จะประสบแต่ปัญหาไม่สงบสุข

แนวความคิดว่ามนุษยทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตและสิทธิในร่างกายเป็นสิทธิมนุษยชนที่ยอมรับกันมากขึ้น ดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสหประชาชาติ ข้อ ๓ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๖ และที่สำคัญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับได้บัญญัติสิทธิดังกล่าวไว้ โดยเฉพาะได้บัญญัติไว้ในหมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ในรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๔๐ คือ มาตรา ๓๑ มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำได้อันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

อนึ่ง แนวคิดดังกล่าวมีในสังคมไทยมานานแล้วก็คือศีลห้าของศาสนาพุทธที่สอนให้มนุษย์ไม่ทำร้ายและเข่นฆ่ากัน นั่นเอง

ถาม: ขณะนี้สถานการณ์อะไรที่สะท้อนถึงความไม่เคารพสิทธิในชีวิตและร่างกาย ?

ตอบ: คือ การทำร้ายร่างกายและการฆ่ากันตาย ใครที่สนใจติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นประจำ จะได้เห็นข่าวการทำร้ายร่างกายและ

การฆ่ากันตายเกิดขึ้นทุกวันทั่วประเทศ รูปแบบวิธีการก็รุนแรง โหดเหี้ยมมากขึ้นเรื่อยๆ อันเป็นปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมหนักหน่วงอย่างหนึ่งของสังคมไทยในปัจจุบัน อาทิ การฆ่าลูกเรือประมงแล้วจับแขวนคอกับเสากระโดงเรือ การฆ่าผู้ว่าราชการจังหวัดโยธธาโดยการเชือดคอหอยและจ๋อชิงขมับ การปะทะกันระหว่างตำรวจกับเด็กในสถานพินิจในระหว่างที่ตำรวจสลายการชุมนุม หรือการใช้ความรุนแรงตอบโต้กันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายในภาคใต้ การสังหารผู้อำนวยการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดกาญจนบุรี แม้แต่การที่ตำรวจวิสามัญฆาตกรรมคนร้ายในกรณีการล่อซื้อยาบ้า ฯลฯ

การกระทำดังกล่าว ถือเป็นละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย ผู้เสียหายหรือญาติผู้เสียหายนอกจากมีสิทธิไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินคดีทางอาญาแล้ว ยังมีสิทธิร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อให้มีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามมาตรา ๓๑ แห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาข้างต้น

เสรีภาพทางความคิด

เสรีภาพทางความคิด เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของมนุษย์เรา เพราะมนุษย์มีสมองมีปัญญาไว้คิดและเรียนรู้ จึงทำให้มนุษย์เป็นสัตว์ “คิดได้” จะคิดและมีความคิดอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีความรู้สึก ความคิดเห็น และความเชื่อ ก็จะแสดงออกมาด้วยการพูด การเขียน หรือสื่อด้วยวิธีการอื่นๆ ถ้ามีได้แสดงออกมาเพราะถูกห้าม ถูกจำกัด และถูกครอบงำ มนุษย์เราจะรู้สึกอึดอัด ทุกข์ใจและเดือดร้อน การแสดงออกด้วยการพูด หรือการเขียนเป็นธรรมชาติและความจำเป็นของมนุษย์ ซึ่งไม่เพียงแต่การบอกให้รู้ความรู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร และต้องการอะไร เท่านั้น หากยังมีผลต่อการแก้ปัญหาความทุกข์ความเดือดร้อนของตนและสังคมอีกด้วย

ยกตัวอย่างเช่น เกษตรกรทำนาทำไร่ไม่ได้เพราะแห้งแล้ง ฝนไม่ตก หรือราคาข้าวตกต่ำ ทำให้ไม่มีข้าวกิน - ข้าวขาย ต้องกู้หนี้ยืมสิน พวกเขาจะแสดงความคิดเห็นความต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือ ลูกจ้างทำงานในห้างที่ร้อนอบอ้าว ทำงานหนัก แต่ได้ค่าแรงต่ำ หากทนไม่ได้ก็จะบอกนายจ้างว่าอากาศร้อนมาก ควรมีพัดลม แล้วจะขอเพิ่มค่าแรง คนทั่วไปเมื่อเห็นอะไรที่จะทำให้ตัวเองเดือดร้อน หรือมีปัญหาการทำมาหากิน ก็อยากจะบอกคนที่จะแก้ปัญหาให้รับรู้ เห็นเจ้านายหรือคนอื่นทำอะไรไม่ชอบมาพากล กดขี่ ช่มเหง รังแก เบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม จะรู้สึกและแสดงความคิดเห็นออกมาเพื่อให้ผู้อื่นรู้ เข้าใจ และให้ผู้ที่รับผิดชอบเรื่องนั้นๆ แก้ปัญหาให้

มนุษย์เราจะรู้สึก คิด และมีความคิดเห็นต่อสิ่งต่างๆ ที่มากระทบ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองในทุกระดับ

ลักษณะของเสรีภาพทางความคิด เสรีภาพทางความคิดมีลักษณะสำคัญ ๒ ประการ

เสรีภาพทางความคิดเป็นทั้งสิทธิของบุคคลและสิทธิพลเมืองและการเมือง ซึ่งเป็นสิทธิที่มนุษย์เราใช้สื่อสาร แสดงความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อ ความต้องการและใช้เคลื่อนไหวทางการเมืองให้คนอื่นฯ และผู้ปกครองได้รับรู้ พิจารณา และตัดสินใจในการดำเนินกิจการด้านต่างๆ ของรัฐ เสรีภาพทางความคิดมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะส่วนใหญ่มามากจากการต่อสู้เพื่อเสรีภาพประการนี้เป็นเบื้องต้น เนื่องจากในประวัติศาสตร์อันยาวนาน ประชาชนพลเมืองในประเทศต่างๆ ทั่วโลกส่วนใหญ่จะถูกปกครองโดยระบอบเอกราธิปไตย คณาธิปไตย อำมาตยาธิปไตย ราชาธิปไตย ระบอบสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นเผด็จการที่กำหนดและควบคุมชีวิต

ประชาชนพลเมืองให้อยู่ภายใต้การปกครอง กฎหมาย ระเบียบ และประเพณี รวมทั้งความคิดเห็นและความต้องการของผู้ปกครอง ระบอบเหล่านี้ไม่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเหตุผล สติปัญญา และความสามารถที่จะจัดการสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ ไม่ต้องการให้ประชาชนพลเมืองมีสิทธิทางการเมืองโดยเฉพาะเสรีภาพ ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกชั้นชนจึงทนไม่ไหวค่อยๆ ลุกขึ้นเรียกร้องเสรีภาพ และสิทธิมีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็นลำดับจนถึงสิทธิเลือกผู้ปกครอง ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการแสดงความคิดเห็นโดยการพูด การเขียน วิจารณ์การปกครอง การบริหาร และการกระทำของคณะผู้ปกครอง ซึ่งผู้ปกครองไม่เพียงแต่ไม่ฟังเสียงของประชาชน หากยังห้ามและปราบปรามโดยการออกกฎหมายมาจำกัด มาลงโทษ การจับกุมคุมขัง กระทั่งเช่นฆ่า กว่าที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกจะเป็นประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างในปัจจุบันนี้ นักต่อสู้เพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตยถูกจับกุม คุมขัง และเสียชีวิตนับล้านๆ คน

เสรีภาพของประชาชนจึงเป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ควบคู่กับหลักการพื้นฐานประการอื่นๆ ตั้งแต่หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน รัฐบาลตัวแทน (Representative Government) การแบ่งแยกอำนาจ ประชาชนจะแสดงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จะตั้งและควบคุมรัฐบาลตัวแทนได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนมีเสรีภาพอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเสรีภาพทางความคิด ซึ่งจะทำให้ประชาชนคิด แสดงความคิดเห็น และกระทำการทางสังคมและการเมืองตามที่ตนต้องการ

เสรีภาพทางความคิดเป็นพื้นฐานของสิทธิอื่นๆ ทั้งหลาย เช่น เสรีภาพในการสื่อสาร เสรีภาพทางวิชาการ เสรีภาพรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เสรีภาพในการชุมนุมและเดินขบวน เสรีภาพในการรวมกลุ่ม ตั้งสมาคม ตั้งพรรคการเมือง การลงประชามติ สิทธิร้องทุกข์ สิทธิมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐ ฯลฯ

เนื้อหาของเสรีภาพทางความคิด

ความจริงแล้ว ที่กล่าวมาตั้งแต่บ่อเกิด เอกสารและลักษณะของสิทธิประการนี้ คงทำให้รู้เนื้อหาของเสรีภาพทางความคิดกันไปไม่มากนักน้อยต่อไปนี้จะอธิบายเนื้อหาและองค์ประกอบของเสรีภาพทางความคิดอย่างละเอียด ดังนี้

การคิด มนุษย์ทุกคนตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าจนเข้านอนหลับจะคิดและมีความคิดอยู่ตลอดเวลา โดยทั่วไปการคิดของเราจะเริ่มจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสหรือถูกกระทำจากวัตถุหรือสภาพแวดล้อมภายนอกตัวตั้งแต่ดิน ฟ้า อากาศ อาหาร เวลา สถานที่ การทำงาน สภาพสังคม เศรษฐกิจ สถานการณ์ทางการเมือง ไปถึงสถานการณ์โลก ฯลฯ การคิดขั้นต่อไป จะเป็นการใช้ความคิด ทักษะ ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจ จุดยืน และผลประโยชน์ของตนไปพิจารณา ไตร่ตรอง ใคร่ครวญ จำแนก แยกแยะ ข้อมูลข้อเท็จจริงจากสิ่งที่คิดถึง

คนเราจะคิดได้มากหรือน้อย ถูกหรือผิด ขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่เรานำมาคิดหรือวัตถุแห่งการขบคิด เป็นสำคัญ เช่น ถ้าจะคิดเกี่ยวกับรัฐบาล หากเราไม่รู้หรือมีข้อมูลว่ามีใครเป็นนายกรัฐมนตรี มีรัฐมนตรีกี่คน เป็นใครบ้าง และมีนโยบายอย่างไร เราก็ไม่สามารถคิดเรื่องรัฐบาลนั้นได้

ความคิดของคนเราจะถูกหรือผิด เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษ ดีหรือชั่ว ลึกซึ้งหรือผิวเผิน ขึ้นกับการรับรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ดังนั้น การหาหรือได้รับรู้ข้อเท็จจริง ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ มีความเชื่อ จินตนาการ และความใฝ่ฝัน มาใช้ในการคิด การคิดและวิพากษ์ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญประการแรกของเสรีภาพทางความคิด ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะรู้ (Right to Know) สิทธิเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการ สิทธิในการศึกษา เสรีภาพทางวิชาการและการวิจัย เสรีภาพของสื่อมวลชน ฯลฯ สิทธิและ

เสรีภาพเหล่านี้จะช่วยให้คนเราในฐานะที่เป็นมนุษย์และเป็นพลเมืองของรัฐหนึ่งๆ สามารถหรือมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง และความจริงที่จะนำมาคิดหรือแสดงความคิดเห็น

ฉะนั้น รัฐและองค์การทางสังคมจะต้องเปิดเผย ไม่ปิดบังข้อมูล ไม่บิดเบือนความจริง เอื้ออำนวยให้คนแสวงหาข้อมูล ข่าวสาร ศึกษาหาความรู้ คิด และกล้าแสดงความคิดเห็นออกมา ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมเสรีภาพทางความคิดอีกทางหนึ่ง

สาระของความคิด โดยทั่วไปในแต่ละวัน คนเราจะมีความคิดเห็นต่อสิ่งรอบตัวทั้งที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อย่างนั้นอย่างนี้ บางคนมีความเห็นต่อผู้ใหญ่อำนาจ วิจารณ์นายองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ปกครองนักเรียนมีข้อเสนอต่อครูและโรงเรียน เกษตรกรเห็นว่าพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบมากเกินไป ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการทำงานของข้าราชการว่ายังเป็นแบบเช้าชามเย็นชาม นักกิจกรรมสังคมวิพากษ์นโยบายแก้ปัญหาล้างคมของรัฐบาล ผู้เลือกตั้งเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมืองเอาแต่หาเสียง พ่อแม่รู้สึกแสดงความหนักใจกับปัญหาวัยรุ่น ฯลฯ โดยแต่ละคนจะมีความคิดเห็นต่อสิ่งเหล่านั้นเป็นเช่นใดก็ได้ และแสดงออกมาโดยปราศจากความวิตกกังวล หวาดกลัว และถูกแทรกสอดจากผู้อื่นโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถือว่าบุคคลเหล่านั้นมีเสรีภาพทางความคิด

การแสดงความคิดเห็นใดก็ได้ต่อสิ่งต่างๆ คือ การบ่งบอกข้อความหรือเนื้อหาสาระของความคิดว่า คิดอย่างไร รู้สึก ชอบหรือไม่ชอบ สนับสนุนหรือคัดค้าน อยากให้แก้ไขอะไร ให้ทำอะไร ฯลฯ ในทางทฤษฎี ความคิดของคนเราต่อสิ่งต่างๆ จะมีเนื้อหาสาระมากน้อย รอบด้าน ลึกซึ้ง กว้างไกลแค่ไหน ขึ้นกับความรับรู้ ความเข้าใจลักษณะและสภาพของสิ่งนั้น ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น และผลของมัน และถ้าคนเราสามารถแสดงความคิด

อันเป็นเนื้อหาสาระของสิ่งนั้นออกมาอย่างครบถ้วน ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาของสิ่งนั้น

ฉะนั้น การแสดงสาระของความคิดออกมา เป็นเสรีภาพทางความคิดที่สำคัญที่สุด เพราะเนื้อหาของความคิดของคนเราต่อเรื่องต่างๆ ที่พบเห็น ลัทธิ ลัทธิ ลัทธิ เกี่ยวข้องและกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งกับสิ่งนั้น ตั้งแต่สภาพทางธรรมชาติ ครอบครัวยุคชน บ้านเมือง และสังคมไปจนถึงเรื่องของประเทศและโลก สาระของความคิดจะมีหลากหลายผสมปนเปกันไป บ้างเป็นอารมณ์ความรู้สึกจากประสาทสัมผัส ร้อน หนาว อ่อน แข็ง สวยงาม รักชอบ กลัว เกลียด บ้างเป็นทัศนคติ ความรู้ ความเชื่อ และทฤษฎี บ้างเป็นความปรารถนา ความคาดหวัง และอุดมคติ สังคมมนุษย์ ยิ่งพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มากเท่าไร ความคิดของคนเรายิ่งจะมีเนื้อหาสาระมากมาย หลากหลาย พุด เขียนเป็นร้อยๆ เล่มก็ไม่หมด

แต่ในขณะเดียวกัน การจำกัดเสรีภาพทางความคิด ส่วนใหญ่ก็มักจะดูที่เนื้อหา สาระ ของความคิด ห้ามพูดบางเรื่อง ไม่ให้เขียนบางสิ่ง หรือเอาเนื้อหาบางตอนไปฟ้องร้องต่อศาล เหล่านี้เป็นต้น

รูปแบบวิธีการแสดงความคิดเห็น

ประเด็นศึกษาประการสุดท้ายของเสรีภาพทางความคิด คือเสรีภาพในการใช้รูปแบบวิธีการแสดงความคิดเห็น วิธีการแรกหรือพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นของมนุษย์เรา คือ การพูด ทุกคนอยากพูดตามที่ตนคิด คิดอะไร อยากพูดออกมา ไม่อยากให้มาปิดปาก ห้ามปรามเสรีภาพในการพูดเป็นสิทธิมนุษยชนสิทธิพลเมืองและการเมืองที่สำคัญที่สุดเมื่อสังคมมนุษย์พัฒนามีคนจัดการการศึกษาให้พลเมืองให้อ่านออกเขียนได้ ให้เรียนหนังสือ มีการพิมพ์และการจัดทำหนังสือพิมพ์ ผู้คนส่วนหนึ่งเริ่มจากนักเรียน นักศึกษา ปัญญาชน นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ฯลฯ จะใช้

วิธีการเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา แสดงความรู้สึก ความคิดเห็น แพร่ความคิด ความรู้ ความเชื่อ ความใฝ่ฝัน ส่วนรูปแบบในการแสดงความคิดเห็นก็มีการพูดคุย สนทนา อภิปราย ปาฐกถา โต้ว่าที่ ละคร ภาพยนตร์ ภาพเขียน ฯลฯ ให้คนอื่นรู้ บุคคลเหล่านี้ต้องการเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์และการโฆษณา จึงลุกขึ้นเรียกร้องจันรัฐประเทศต่างๆ ค่อยๆ ยอมรับให้มีเสรีภาพเหล่านี้ มาถึงยุคปัจจุบัน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ความเจริญทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข่าวสารและโทรคมนาคม ทำให้มีการประดิษฐ์ คิดสร้างเครื่องมือแสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้นทุกวัน จากการพิมพ์หนังสือ วิทยุ และโทรทัศน์ ที่เป็นพื้นฐาน เทปบันทึกเสียง วีดีโอ วิทยุติดตามตัว โทรศัพท์มือถือ VCD ไปถึงคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต

รากฐานทางกฎหมาย (Legal basis)

จากประวัติการพัฒนากลสิทธิมนุษยชน สิทธินี้ค่อยๆ ได้รับการยอมรับจากนานาชาติและรัฐประเทศต่างๆ โดยนำมาตราเป็นปฏิญญา กติกาอนุสัญญาระหว่างประเทศ มาบัญญัติในรัฐธรรมนูญและกฎหมายภายในประเทศมากขึ้นเป็นลำดับ เพื่อเป็นกรอบและรากฐานทางกฎหมายของสิทธิมนุษยชน เสรีภาพทางความคิด จะเป็นสิทธิหนึ่งที่ถูกรับรองไว้ในเอกสารและกฎหมาย สิทธิมนุษยชนสำคัญๆ ดังนี้

คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๙

ข้อ ๑๐ ประกาศให้ทุกคนไม่ต้องวิตกกังวลกับการมีความคิดเห็น แม้กระทั่งความเชื่อทางศาสนา ถ้าการแสดงออกนั้นไม่สร้างปัญหาแก่ระเบียบสาธารณะที่กำหนดขึ้นโดยกฎหมาย และข้อ ๑๑ ให้มีการสื่อสารความคิดและความคิดเห็นอย่างเสรี เป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดของเรา

พลเมืองทุกคนสามารถพูด เขียน พิมพ์อย่างเสรี การละเมิดเสรีภาพอันนี้จะต้องเป็นไปตามกฎหมาย^{๑๗}

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘

ข้อ ๑๙ ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการจะถือเอาความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกสอดและที่จะแสวงหา รับและแจกจ่ายข่าวสารและความคิดเห็นไม่ว่าโดยวิธีใดๆ และโดยไม่คำนึงถึงเขตแดน

บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซงรวมทั้งเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งหมายถึงการมีเสรีภาพในการแสวงหา รับซึ่งข่าวสารต่างๆ ข้อจำกัดบางประการตามกฎหมายหรือเพื่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี

กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖

ข้อที่ ๑๙ (๑) บุคคลมีสิทธิที่จะมีความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง

(๒) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา รับ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นทุกประเภทโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน ทั้งนี้ไม่ว่าด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร หรือการพิมพ์ ในรูปศิลปะ หรือโดยอาศัยสื่อประการอื่นๆ ตามที่ตนเลือก

(๓) การใช้สิทธิตามที่บัญญัติไว้ในวรรค ๒ ของข้อนี้ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษควบคู่ไปด้วย การใช้สิทธิดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดในบางเรื่อง แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดนั้นต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายและจำเป็นต่อ

^{๑๗}ดูคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๘

- (ก) การเคารพในสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น
 (ข) การรักษาความมั่นคงของชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือ
 การสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของเสรีภาพทางความคิดที่กำหนดโดยคำประกาศปฏิญญาและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทุกฉบับ จะครอบคลุมตั้งแต่สิทธิที่จะมีความเห็นใดก็ได้ เสรีภาพแห่งการแสดงออก เสรีภาพในการแสวงหาและการรับข่าวสาร เผยแพร่ข่าวสาร และความคิดเห็น “โดยไม่คำนึงถึงพรมแดน” และมีเสรีภาพในการใช้รูปแบบวิธีการไม่ว่าด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร การตีพิมพ์ในรูปของศิลป์ หรืออาศัยสื่ออื่นๆ ตามที่ตนต้องการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

มาตรา ๓๙ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการณีสงครามหรือการรบ

แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนของเอกชนจะกระทำมิได้

นอกจากนี้ ยังมีมาตรา ๔๑ รับรองเสรีภาพทางความคิดของสื่อมวลชน ซึ่งมีข้อความว่า “พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง”

มาตรา ๕๙ สิทธิแสดงความคิดเห็นในเรื่องการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดของรัฐที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนและชุมชนท้องถิ่น

และมาตรา ๖๔ รับรองเสรีภาพทางความคิดของทหาร ตำรวจ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่และลูกจ้างของรัฐ โดย “บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์การของรัฐ ย่อมมีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดในกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ

วินัยหรือจรรยาบรรณ”

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายที่รับรองเสรีภาพทางความคิดทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกหลายฉบับ โดยเฉพาะประมวลกฎหมายอาญาในหมวดว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาท คือมาตรา ๓๒๙ ผู้ใดแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดโดยสุจริต

- (๑) เพื่อความชอบธรรม ป้องกันตนหรือป้องกันส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับตนตามคลองธรรม
- (๒) ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติกรตามหน้าที่
- (๓) ตีชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำ หรือ
- (๔) ในการแจ้งข่าวด้วยความเป็นธรรมเรื่องการดำเนินการอันเปิดเผยในศาลหรือในการประชุม ผู้นั้นไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท

สรุป เสรีภาพทางความคิดโดยเฉพาะเสรีภาพแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา ตามมาตรา ๓๔ ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิดังกล่าวอย่างชัดเจน คือห้ามสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานวิทยุกระจายเสียงหรือสถานวิทยุโทรทัศน์ ห้ามการตรวจข่าวหรือข้อความ และห้ามรัฐให้เงินอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนเอกชน เพื่อป้องกันการมีอิทธิพลหรือแทรกแซงสื่อมวลชน

การจำกัดเสรีภาพทางความคิด

สิทธิทั้งหลายทั้งปวงมี ๒ ประเภท คือ สิทธิเด็ดขาด (absolute rights) ที่มีอาจะละเมิดหรือจำกัดได้ และสิทธิไม่เด็ดขาด ซึ่งสิทธิส่วนใหญ่เป็นสิทธิไม่เด็ดขาด เพราะการมีและใช้สิทธิจะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดบ้างจ้อยต่างๆ ทั้งที่เป็นคนและสังคม เช่น สิทธิเลือกตั้ง เป็นสิทธิทางการเมืองของทุกคนในประเทศประชาธิปไตย แต่มักจะถูกจำกัดด้วยอายุ สัญชาติ เด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ย่อมไม่มีสิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิใน

การศึกษาบางระดับ บางประเภท ก็ถูกจำกัดโดยคุณสมบัติและระบบการสอบเข้า เสรีภาพทางความคิดเห็นซึ่งเป็นสิทธิประการหนึ่งแม้จะสำคัญอย่างยิ่ง แต่ก็มีขอบเขตและข้อจำกัด

ประการแรก เสรีภาพทางความคิดเห็นจะถูกจำกัดโดยความหมายของเสรีภาพที่ว่า คือ “เสรีภาพคือความสามารถที่จะทำการใดทุกอย่างตามที่ต้องการแต่จะต้องไม่ไปรบกวนผู้อื่น” หลักการข้อนี้ถูกวางไว้ด้วยนักคิดและนักการเมืองแม่แต่ผู้สับสนุนสิทธิมนุษยชนมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๘^{๑๘} ซึ่งจะเห็นได้ชัดในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ข้อ ๑๙ วรรค ๓ ที่กำหนดให้การใช้สิทธินี้ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษควบคู่ไปด้วย การใช้สิทธิและจำกัดเสรีภาพนี้ได้ก็เพื่อ “การเคารพในสิทธิหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น” ทางด้านรัฐธรรมนูญไทย ก็นำหลักการนี้มาตราไว้อย่างชัดเจน ในมาตรา ๒๘ “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น” และในมาตรา ๓๙ วรรค ๒ การจำกัดเสรีภาพทางความคิด “เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น” นอกจากรัฐธรรมนูญมาตรานี้แล้วยังมีประมวลกฎหมายอาญาโดยเฉพาะว่าด้วยความผิดฐานหมิ่นประมาทคอยจำกัดเสรีภาพทางความคิด รวมทั้งพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

ประการที่สอง เสรีภาพทางความคิดถูกจำกัดโดยรัฐธรรมนูญและกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติ ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมทั้งการโฆษณาชวนเชื่อใดๆ เพื่อการสงคราม การโฆษณาให้เกิดความเกลียดชังในชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา ซึ่งย่อมทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การเป็นปฏิปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง

^{๑๘} คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙ ข้อที่ ๔

แต่อย่างไรก็ตาม การจำกัดเสรีภาพทางความคิด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่กระทำตาม มาตรา ๒๙ ของรัฐธรรมนูญ

- (๑) โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้
- (๒) กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นต้องมีผลเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง และต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

สภาพเสรีภาพทางความคิดในประเทศไทย

ปัจจุบัน ประชาชนไทยมีเสรีภาพทางความคิดอย่างมาก แสดงจากการพูด การเขียน การประชุม สัมมนา การจัดเวทีชาวบ้าน การเคลื่อนไหว การเมือง การจัดกิจกรรมทางสังคมของคนไทยโดยเฉพาะดูจากเสรีภาพของสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นรัฐและเอกชน โดยทั่วไป หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต ฯลฯ มีเสรีภาพ การแสดงความเห็น วิพากษ์วิจารณ์ และการเสนอแนะต่อบุคคลและองค์การทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ นักธุรกิจ พรรคการเมือง นักการเมือง สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี

สภาพที่ประชาชนไทยมีเสรีภาพทางความคิดอย่างมาก มิได้เกิดมาจากการประสิทธิประสาทของผู้ปกครองหรือรัฐแต่อย่างใด หากมาจากการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตยในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะตั้งแต่กรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กรณีพฤษภาคม ๒๕๓๕ การปฏิรูป

ทางการเมืองและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติรับรอง คำประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวางและยึดหลักสิทธิมนุษยชนมากกว่าทุกฉบับที่ผ่านมา และรัฐบาลทุกชุดก็เคารพเสรีภาพดังกล่าวค่อนข้างมาก ไม่มีการจับกุมหรือใช้ความรุนแรงกับนักหนังสือพิมพ์โดยตำรวจหรือข้าราชการหน่วยอื่นๆ ไม่มีการตรวจข่าวและบทความโดยตรง และไม่มีการสั่งปิดหนังสือพิมพ์หรือยึดสิ่งพิมพ์ฉบับใดมาหลายปีแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยเรามีข้อจำกัด ลิดรอนและละเมิดเสรีภาพทางความคิดของประชาชนอยู่หลายประการทั้งโดยกฎหมาย เช่น มี พ.ร.บ.การพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พ.ร.บ.วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๔๘๘ พระราชบัญญัติภาพยนตร์ พ.ศ. ๒๕๔๓ ประกาศคณะปฏิวัติ ประกาศคณะปฏิรูปหลายสิบฉบับ ฯลฯ และโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องและผู้มีอำนาจ เช่น การตัดเตือนบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายการวิทยุและโทรทัศน์ ตำรวจสันติบาลส่ง “จดหมายขอความร่วมมือ” ไปยังสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งและขอให้สื่อมวลชนใช้ความระมัดระวังในการรายงานประเด็นทางการเมืองหรือสังคมที่มีความละเอียดอ่อนรวมทั้งข่าวที่อาจมีผลลบต่อความมั่นคงของประเทศ การดักฟังโทรศัพท์ การฟ้องสื่อมวลชนและผู้แสดงความคิดเห็นฐานหมิ่นประมาท โดยเรียกค่าเสียหายเป็นร้อยๆ ล้านบาท การเลิกรายการการเมืองของวิทยุและโทรทัศน์ การเข้าเป็นเจ้าของกิจการสื่อมวลชนของนักการเมือง การขู่ว่าจะเลิกให้เงินสนับสนุนและค่าโฆษณา การจำกัดการให้ข้อมูลและการกดดันผู้สื่อข่าวและนักเคลื่อนไหวที่ขอวิจารณ์รัฐบาล

สุดท้าย คือ การเซ็นเซอร์อินเทอร์เน็ต โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้แต่งตั้งกลุ่มงานตรวจสอบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารขึ้นเพื่อจับตาดูและสั่งระงับเว็บไซต์ที่แพร่ภาพ

ลามกอนาจารและเรื่องที่ไม่เหมาะสม หัวหน้ากลุ่มดังกล่าวซึ่งเป็นที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า กลุ่มๆ ได้รับการจัดตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๖ และมีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครกว่า ๑๐๐ คนสำรวจเว็บไซต์ที่ “ไม่เหมาะสม” เช่น เว็บไซต์ลามกอนาจาร และเว็บไซต์ที่จำหน่ายสินค้า ผิดกฎหมาย รัฐบาลเริ่มแจกจ่ายรายชื่อเว็บไซต์ที่ถูกขึ้นบัญชีดำทั้งของไทย และต่างประเทศซึ่งมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ แก่ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตของรัฐ และเอกชนและขอให้ผู้ให้บริการระงับเว็บไซต์เหล่านั้น ซึ่งผู้ให้บริการ อินเทอร์เน็ตปฏิบัติตามคำขอโดยทั่วกัน เว็บไซต์ส่วนใหญ่ที่ถูกห้ามเป็น เว็บไซต์ที่ถือว่าลามกอนาจาร และบางเว็บไซต์ต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรง หรือการแบ่งแยกดินแดน

อนึ่ง การที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ควบคุมและเป็นเจ้าของสถานีวิทยุ และโทรทัศน์เกือบทุกสถานี กองทั่วยังคงถือกรรมสิทธิ์ในสถานีวิทยุและ โทรทัศน์ ๒๑๔ สถานี โดยให้เหตุผลเรื่องความมั่นคง ส่วนหน่วยงานรัฐ อื่นๆ ที่เป็นเจ้าของสื่อกระจายเสียงของรัฐ ได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ สถานีโทรทัศน์และวิทยุต้องต่อใบอนุญาตทุกปี และสถานีวิทยุถ่ายทอด สัญญาณผ่านเครื่องส่งของรัฐบาล กฎหมายกำหนดให้สถานีโทรทัศน์และ วิทยุทุกแห่งต้องถ่ายทอดรายการข่าวที่รัฐบาลผลิตวันละ ๒ ช่วงๆ ละ ๓๐ นาที ก็เป็นข้อจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนและการแสดงความคิดเห็น พอสมควร

ควรต้องชี้แจงว่า ในด้านการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะ การสร้างภาพยนตร์ การฉายภาพยนตร์ จะมีการจำกัดเสรีภาพทาง ความคิดอยู่บ่อยๆ เพราะจะถูกเซ็นเซอร์โดยคณะกรรมการตรวจพิจารณา ภาพยนตร์ ด้วยเหตุผลเกี่ยวกับศีลธรรมและความเหมาะสมทาง ด้านสังคม

สิทธิทางการศึกษา

ถาม: สิทธิมนุษยชนอะไรที่ทำให้มนุษย์มีความรู้ ความคิด และสติปัญญา ?

ตอบ: คือ สิทธิทางการศึกษา และเสรีภาพทางวิชาการและสิทธิที่จะรู้ สิทธิที่สำคัญมากประการหนึ่งที่มนุษย์ขาดไม่ได้เลย ก็คือ สิทธิที่จะเรียนรู้และศึกษา ซึ่งเป็นสิทธิที่จะทำให้คนเราได้มีวิชาความรู้ ความคิด สติปัญญา ความสามารถในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตทางสังคม สิทธิการศึกษานี้ ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่การได้รับการศึกษาในระบบหรือการศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัย ที่มีหลักสูตร การวัดและประเมินผลที่แน่นอนเท่านั้น แต่รวมถึงการศึกษานอกระบบที่จัดนอกโรงเรียน มีความยืดหยุ่นมากกว่าและมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละกลุ่ม อย่างไรก็ตาม มนุษย์สามารถแสวงหาความรู้ได้ตลอดเวลา แม้ว่าจะเรียนจบการศึกษาในระบบสูงเพียงใดก็ตาม ซึ่งสิทธิด้านการศึกษาได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๓ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐

โดยทั่วไป ในการศึกษาเรียนรู้ไม่ว่าจะในหรือนอกระบบ “วิชาความรู้” เป็นเพียงเงื่อนไขปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ถูกต้องมากขึ้นเพียงใด นอกจากความรู้ ความสามารถ อุปกรณ์เครื่องไม้เครื่องมือแล้วยังขึ้นกับเสรีภาพของครู อาจารย์ และนักวิชาการเป็นสำคัญ ถ้าใครมาปิดกั้นเสรีภาพทางวิชาการอย่างไม่มีเหตุผลก็หมายความว่า เป็นการปิดกั้นเสรีภาพทางวิชาการและโอกาสในการพัฒนาความรู้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รองรับเสรีภาพทางวิชาการไว้ในมาตรา ๔๒

นอกจากนี้ ยังมีสิทธิประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการศึกษา และเสรีภาพทางวิชาการ และสิทธิทั้งหลายทั้งปวง คือ สิทธิที่จะรู้ข้อมูลข่าวสาร เพราะเป็นสิทธิที่จะทำให้คนเราซึ่งเป็นพลเมือง ได้รู้ว่าทางการบ้านเมือง องค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมจะทำอะไร หรือกำลังทำอะไร

สิ่งนั้นจะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนมากน้อยเพียงใด สิทธิที่จะรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นสิทธิที่จะทำให้คนเราหูตาสว่าง และปกป้องสิทธิของเราได้มากขึ้น การที่หน่วยงานรัฐจะทำการสิ่งใดที่กระทบสิทธิของเราจะเป็นไปอย่างรอบคอบและพิจารณาอย่างรอบด้านมากขึ้น การจะเวนคืนที่ดิน หรือการจะสร้างโครงการพัฒนาใด รัฐก็ต้องให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องเสียก่อน หรือถ้าหน่วยงานรัฐครอบครองได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งโครงการ ความจำเป็นต้องมีโครงการ แผนผัง แผนที่ รายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสังคม ฯลฯ สิทธิดังกล่าวบัญญัติไว้ในมาตรา ๕๘ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐

กรณีศึกษา สิทธิด้านการศึกษากับสิทธิในข้อมูลข่าวสาร

นางสุมาลี ลิ้มปอวาท แม่ของเด็กหญิงณัฐนิช ลิ้มปอวาท ผู้สมัครเพื่อสอบคัดเลือกเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ขอตรวจดูและถ่ายสำเนากระดาษคำตอบและบัญชีคะแนนของเด็กหญิงณัฐนิช และของนักเรียนผู้ผ่านการสอบคัดเลือกเข้าเรียนชั้น ป.๑ อีกจำนวน ๑๒๐ คน แต่มหาวิทยาลัยเกษตรฯ อ้างว่าไม่เป็นเหตุอันสมควรที่จะดำเนินการให้ตามความประสงค์ได้

ต่อมานางสุมาลี ได้มีหนังสือถึงประธานคณะกรรมการวินิจฉัยเปิดเผยข้อมูลข่าวสารด้านสังคมฯ คณะกรรมการวินิจฉัยข้อมูลข่าวสารด้านสังคมฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่านางสุมาลี มีสิทธิขอตรวจดูและถ่ายสำเนากระดาษคำตอบและบัญชีของเด็กหญิงณัฐนิช และของนักเรียนที่ผ่านการสอบคัดเลือกเข้าเรียนชั้น ป.๑ จำนวน ๑๒๐ คน จากมหาวิทยาลัยเกษตรฯ ได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มีใ้ช้กฎหมายที่คุ้มครองมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๕ (๖), (๗)

กรณีศึกษาดังกล่าวจะช่วยทำให้การเข้าถึงโอกาสในการศึกษาเป็นไป

อย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้และมีความถูกต้องและทำให้ระบบเส้นสายลดน้อยลง

เสรีภาพในการนับถือศาสนา

ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่า มนุษย์เกิด เติบโตและมีชีวิตในสังคม แล้วก็มีหลายพันปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ทุกสังคมจะมีระบบความเชื่อโลกทัศน์ และจิตวิญญาณ และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตนั้น มีศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ คริสต์ ฮินดู อิสลาม ซินโต ชงจ๊อ และลัทธิบูชาอื่นๆ อันเป็นที่มาของหลักธรรมคำสอน ศีลธรรม และพิธีกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการปลูกฝัง บ่มเพาะความคิด จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งสูงสุด ต่อความดี ความชั่ว นรก สวรรค์ การมีชีวิตในโลกนี้และชีวิตหลังความตาย ความเชื่อ และการยึดศีลธรรม และการประกอบพิธีกรรมเป็นทางหนึ่งของการดับความทุกข์ นำมาซึ่งความสุขทางใจของคนเรา การมีหรือนับถือศาสนาจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเราและเป็นหลักยึดของสังคม มนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการศาสนา

ลักษณะเสรีภาพในการนับถือศาสนา

เสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นสิทธิมนุษยชนเกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ อารมณ์ความรู้สึกล้ำลึก และความเชื่อศรัทธาต่อการมีชีวิตและการดำรงอยู่ในสังคม โดยพื้นฐานเสรีภาพนี้เป็นสิทธิของบุคคล แต่เนื่องจากคนเราอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ต่อมาการนับถือศาสนาจึงเป็นเรื่องสังคมและชนชาติ โดยเฉพาะบางรัฐกำหนดให้เป็นศาสนาประจำชาติ ชนชาตินั้นจะต้องนับถือ จึงเป็นสิทธิทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมด้วย

เสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นสิทธิค่อนข้างเด็ดขาดในรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับรวมทั้งฉบับปัจจุบัน ถือว่าเป็นเสรีภาพ
สิทธิบริบูรณ์ เป็นสิทธิที่ศักดิ์สิทธิ์ หวงแหน ผู้ใดมาลบหลู่ เหยียดหยาม
ละเมิดหรือแม้แต่จะแตะต้องนิดเดียว ก็มีได้

เนื้อหาของเสรีภาพในการนับถือศาสนา

เสรีภาพในการมีศาสนาหนึ่ง เช่น ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม
ฮินดู ซิกข์ ฯลฯ เสรีภาพที่จะมีความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งสูงสุด เช่น
เชื่อในพระพรหม นิพพาน พระเจ้า อัลเลาะห์ และความเชื่อคำสอนและ
ศีลธรรมของศาสนา นิกาย และลัทธินิยมทางศาสนาที่ตนนับถือ เช่น
พระไตรปิฎก ไบเบิล อัลกุรอาน ฯลฯ

ความจริงแล้ว เสรีภาพในการนับถือศาสนาจะต้องยกระดับไปถึง
ขั้นจะนับถือศาสนาใดๆ ก็ได้ กระทั่งเสรีภาพที่ไม่มีศาสนา ดังที่
รัฐธรรมนูญบางฉบับของสาธารณรัฐประชาชนจีนเคยรับรองไว้

เสรีภาพในการแสดงออกทางความเชื่อ การปฏิบัติตามคำสอน
การสักการบูชารูปเคารพ สถานที่หรือสัญลักษณ์ การปฏิบัติและการ
ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การแต่งกายตามขนบธรรมเนียมประเพณี
การใช้ภาษาของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอย่างเดียวกัน ตั้งแต่สิทธิในการ
ตั้งศาสนสถาน วัด โบสถ์ วิหาร มัสยิด เสรีภาพในการเลือกผู้นำศาสนา
นักบวช และครูสอนศาสนา เสรีภาพในการจาริกแสวงบุญ ไปทำพิธีฮัจย์ที่
เมกกะ เสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การสวดภาวนา
มิสซา ถือนีลอด การละหมาดอายัต ไปถึงการจัดงานวันสำคัญและ
กิจกรรมทางศาสนา เช่น งานเข้า-ออกพรรษา การทอดกฐิน-ผ้าป่า
เทศกาลคริสต์มาส งานแมลิด ไปถึงงานของสังคมที่มีพิธีกรรมทางศาสนา
ประกอบ เช่น งานบวช งานสมรส งานศพ ฯลฯ

เสรีภาพในการเผยแพร่ และการสอนศาสนา เช่น การเทศนา และ
การจัดพิมพ์และเผยแพร่พระไตรปิฎก ไบเบิล อัลกุรอาน ฯลฯ หนังสือ

เอกสาร แผ่นพับ โบว์บอก ภาพเขียน รูปบูชา เทปบันทึกเสียง วีดีโอ วีซีดี และภาพยนตร์เกี่ยวกับศาสนา การจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนา ฯลฯ เสรีภาพในการนับถือศาสนาดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา การชุมนุม และสิทธิทางสังคมและวัฒนธรรม ฯลฯ อย่างแยกกันไม่ออก เพราะเสรีภาพเหล่านี้จะส่งเสริมการใช้เสรีภาพในการนับถือศาสนา หากถูกจำกัด ถูกห้าม เช่น ห้ามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคำสอนหรือความเชื่อทางศาสนา บางประการ หรือห้ามการพิมพ์หนังสือธรรมะบางเล่ม ก็จะเป็นการละเมิดเสรีภาพในการนับถือศาสนาไปในตัวด้วย

รากฐานทางกฎหมาย

เสรีภาพในการนับถือศาสนามีกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศรับรองหลายฉบับ ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ

ข้อ ๑๘ ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อถือ และอิสรภาพในการที่จะประกาศศาสนาหรือความเชื่อถือของตนโดยการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชาและการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเองหรือในประชาคมร่วมกับผู้อื่น และเป็นการสาธารณะหรือส่วนบุคคล

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง

ข้อ ๑๘ (๑) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในเสรีภาพทางความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อถือตามคตินิยมของตนเอง และมีเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรมและการสอน ไม่ว่าจะโดยลำพังตนเองหรือชุมชนร่วมกับ

ผู้อื่น และไม่ว่าต่อสาธารณชนหรือเป็นการส่วนตัว

(๒) บุคคลถูกบังคับให้เสื่อมเสียเสรีภาพในการมีและนับถือศาสนา หรือความเชื่อตามคตินิยมของตนมิได้

(๓) เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของบุคคลอาจ อยู่ภายใต้ข้อบังคับแห่งข้อจำกัดเฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมายและตาม ความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัย หรือ ศีลธรรมของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของ บุคคลอื่นเท่านั้น

(๔) รัฐภาคีแห่งกติกานี้ รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครองตามกฎหมายในการให้การศึกษาทางศาสนาและศีลธรรมแก่เด็ก ตามความเชื่อของตน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐

มาตรา ๓๘ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกาย ของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ ตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็น ปฏิบัติกษต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับการ คุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์ อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิิกายของศาสนา ลัทธินิยมใน ทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความ เชื่อที่แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา ๓๐ วรรคสาม ห้ามการเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมเพราะ เหตุความแตกต่างในความเชื่อทางศาสนา เพื่อประกันเสรีภาพในการนับถือ ศาสนา

จากบทบัญญัตินี้ จะเห็นได้ว่า เสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นเสรีภาพบริบูรณ์หรือเด็ดขาด บุคคลจะนับถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาใดก็ได้ และมีเสรีภาพแสดงออกทางศาสนา ซึ่งก็คือ การปฏิบัติ และการประกอบพิธีกรรมของศาสนาของตน

นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีกฎหมายหลายฉบับโดยเฉพาะประมวลกฎหมายอาญาในหมวดว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา เพื่อคุ้มครองการนับถือศาสนาไว้ในหลายมาตราโดยเฉพาะ

มาตรา ๒๐๖ ผู้ใดกระทำด้วยประการใดๆ แก้วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนได้อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปีหรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๐๗ ผู้ใดก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่ประชุมศาสนิกชนเวลาประชุมกัน นมัสการหรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาใดๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

การจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนา

แม้เสรีภาพในการนับถือศาสนาจะเป็นสิทธิเด็ดขาดหรือบริบูรณ์ และสำหรับคนบางกลุ่มถือว่าเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ เพราะการนับถือศาสนาเป็นความเชื่อศรัทธาของคนส่วนใหญ่ของโลก และเป็นความเชื่ออย่างลึกลับและดำรงมาหลายพันปี แต่เสรีภาพนี้ก็มิชอบเขตเหมือนกับเสรีภาพประการอื่นๆ เพียงแต่น้อยกว่า เพราะเรื่องศาสนาเป็นปัญหาอ่อนไหวทางการเมืองและสังคม อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจของผู้ที่นับถือศาสนาที่ถูกจำกัด นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างศาสนาได้ง่าย

โดยทั่วไป การจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนาส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของคนอื่น และความจำเป็นเพื่อ

รักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขภาพอนามัยหรือศีลธรรมของประชาชน ทั้งนี้ต้องตราเป็นกฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๘ กำหนดข้อจำกัดการใช้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการแสดงออกทางศาสนาว่า “จะต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน” เพราะฉะนั้นลัทธิศาสนาใด ทั้งความเชื่อ เนื้อหาคำสอนและการปฏิบัติที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ขัดต่อหน้าที่พลเมืองและจารีตประเพณีอันดีงามของชนชาวไทย หรือก่อให้เกิดการแตกแยกในระหว่างองค์กรศาสนาไม่ว่าจะต่างกลุ่ม ต่างศาสนาหรืออยู่ในกลุ่มศาสนาเดียวกัน ก็กระทำมิได้

ในประเทศอื่นๆ ก็เช่นกัน จะมีกฎหมายจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนาแตกต่างกันไป มากบ้างน้อยบ้างตามสภาพและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และสังคม การเมืองและเศรษฐกิจของสังคมของแต่ละประเทศ อย่างเช่น ประเทศที่ยึดหลักการแบ่งแยกราชอาณาจักรกับศาสนจักร รัฐกับศาสนาออกจากกันค่อนข้างเด็ดขาด ยังจะมีข้อห้ามที่กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในการนับถือศาสนา กระทั่งสิทธิมนุษยชนบางประการ เช่น การห้ามนักเรียนและข้าราชการแต่งกายตามประเพณีทางศาสนา ห้ามมีเครื่องหมายหรือรูปสัญลักษณ์ทางศาสนาในสถานที่ราชการ^{๑๔} ในหลายประเทศที่มีศาสนาประจำชาติ รัฐบาลจะมีนโยบายต่อต้านหรือควบคุมศาสนา และมีแนวโน้มไปจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนาอื่นๆ

ความจริงแล้ว เสรีภาพในการนับถือศาสนาของประชาชนประเทศต่างๆ ทั่วโลก ไม่เพียงแต่มีขอบเขตและข้อจำกัดโดยกฎหมายเท่านั้น หากยังถูกละเมิดโดยรัฐและสังคมมากบ้างน้อยบ้าง ด้วยเหตุผลและอคติต่างๆ ต่อศาสนาอื่นๆ อันเนื่องมาจากการไม่ยอมรับความแตกต่างทางความเชื่อ และวัตรปฏิบัติและพิธีกรรมของศาสนาอื่น โดยเฉพาะเมื่อ

^{๑๔} ประเทศฝรั่งเศส ออกกฎหมายเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ห้ามนักเรียนหญิงมุสลิม มีผ้าคลุมหน้าในโรงเรียนของรัฐ

เกิดกระทบกระทั่ง ความขัดแย้งระหว่างศาสนา มักจะมีอคติทางเชื้อชาติ และอคติทางการเมืองมาเกี่ยวข้อง เช่น เห็นว่าการเคลื่อนไหวของผู้นับถือศาสนาอื่นเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลในบางประเทศ เช่น มาเลเซีย ห้ามยกประเด็นทางศาสนาในการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง เหล่านี้เป็นต้น

สภาพเสรีภาพในการนับถือศาสนาในประเทศไทย

ประเทศไทยเรายอมรับให้ประชาชนพลเมืองทั้งที่มีสัญชาติไทยและคนต่างด้าวมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาอย่างมากมายนับร้อยๆ ปี โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้ให้ผู้นับถือศาสนาพุทธ พราหมณ์ ฮินดู คริสต์ อิสลาม ซิกข์ ฯลฯ มีสิทธิในการสร้าง วัด วิหาร โบสถ์คริสต์ มัสยิด เทวสถาน ฯลฯ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับถือว่าเสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นเสรีภาพบริบูรณ์ พลเมืองทั้งที่เป็นคนไทยและคนต่างด้าวมีเสรีภาพในนับถือศาสนา เสรีภาพในการเผยแพร่คำสอนและสัญลักษณ์หรือรูปสักการบูชา การประกอบพิธีกรรม รวมทั้งเสรีภาพการแต่งกายตามขนบธรรมเนียมของศาสนา ซึ่งประการหลังนี้ มีข้อจำกัดอยู่บ้างเฉพาะชาวมุสลิมที่เป็นข้าราชการ โดย พ.ร.บ.เครื่องแบบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๔๗ ห้ามข้าราชการมุสลิมสตรีใช้ผ้าคลุมศีรษะเมื่อแต่งเครื่องแบบข้าราชการ แต่ในทางปฏิบัติ ข้าราชการสตรีมุสลิมส่วนใหญ่มักได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาให้ใช้ผ้าคลุมศีรษะได้ แม้แต่พระราชบัญญัติการจลาจล พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๒๒ ก็ยังบัญญัติให้ผู้ขับขี่ยานยนต์และผู้โดยสารต้องสวมหมวกนิรภัย แต่ก็ได้ยกเว้นให้พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา หรือผู้นับถือลัทธิหรือศาสนาอื่นใดที่ใช้ผ้าโพกศีรษะตามประเพณีนิยมไม่ต้องสวมหมวกนิรภัยได้

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังสนับสนุน อุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนาต่างๆ โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก เมื่อมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับได้รับรองพระราชสถานะนี้ ซึ่งฉบับปัจจุบันกำหนดไว้ในมาตรา ๔ กำหนดเป็นแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในมาตรา ๗๓ ที่ให้ “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ” โดยเฉพาะมีกฎหมายหลายฉบับกำกับ มีกรรมศาสนาและสำนักพุทธศาสนาดูแลศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และศาสนาซิกข์ ฯลฯ ตั้งแต่การจดทะเบียนขององค์กรศาสนาต่างๆ การอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา และการปฏิบัติงานขององค์กรศาสนา รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการพำนักอยู่ในประเทศไทยของเจ้าหน้าที่ศาสนา ตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยการออกหนังสือรับรองเพื่อต่ออายุหนังสือเดินทางของผู้เผยแพร่ศาสนาชาวต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๒๓^{๒๐} ตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยองค์กรศาสนาต่างๆ พ.ศ. ๒๕๑๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ ไปจนถึงการให้เงินอุดหนุนกิจกรรมของกลุ่มศาสนาที่ใหญ่ที่สุดสามกลุ่ม (พุทธ อิสลาม และคริสต์) โดยเฉพาะ เพื่อสนับสนุนสถาบันการศึกษาชั้นสูงของชาวพุทธและชาวมุสลิม อุดหนุนโครงการศาสนศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน การจ่ายเบี้ยเลี้ยงรายวันสำหรับพระสงฆ์และผู้นำศาสนามุสลิมที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารและผู้นำศาสนาอาวุโส และเพื่อช่วยค่าเดินทางและการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และผู้นำศาสนาอิสลาม เงินจำนวนนี้ยังรวมงบประมาณประจำปีสำหรับการซ่อมบำรุงวัดและสุเหร่า การซ่อมบำรุงสถานที่ทางประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาและค่าบำรุงรักษาประจำวันของสุเหร่ากลางในจังหวัดปัตตานี รัฐบาลได้จัดสรรเงินให้องค์กรคริสเตียนเพื่อสนับสนุนในโครงการด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มคาทอลิกและโปรเตสแตนต์อาจขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการทำนุบำรุงโบสถ์ได้ แต่ไม่ได้รับงบประมาณประจำเพื่อการนี้

^{๒๐} กุลพล พลวัน : อ้างแล้ว

และไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลในการช่วยเหลือนักบวชของโบสถ์
รัฐบาลกำหนดให้เงินที่บริจาคให้องค์กรศาสนาสามารถนำมาหักภาษีได้^{๒๑}

ในด้านการศึกษา โรงเรียนของรัฐและเอกชนต่างเปิดโอกาสให้
นักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นๆ เข้าเรียนได้ด้วย และไม่มีข้อบังคับให้
นักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นๆ และต้องปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาหรือ
ให้เปลี่ยนมานับถือศาสนาของโรงเรียนแต่อย่างใด นักเรียนที่นับถือศาสนา
อิสลามและเรียนอยู่ในสถานศึกษาของเอกชนที่สอนศาสนาอิสลาม หรือ
สถานศึกษาทั่วไปที่มีนักเรียนและนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม มีสิทธิจะ
แต่งกายตามความเชื่อทางศาสนาอิสลาม ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ
ว่าด้วยเรื่องแบบนักเรียนและนักศึกษา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๐ ใน
โรงเรียนรัฐบาลมีหลักสูตรการเรียนการสอนศาสนาพุทธและอิสลาม
ทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา

ส่วนการเผยแพร่ศาสนา รัฐบาลอนุญาตให้กลุ่มสอนศาสนาต่างชาติ
ดำเนินกิจกรรมได้อย่างเสรีทั่วประเทศ จำนวนนักสอนศาสนาชาวต่างชาติ
ที่จดทะเบียนกับทางการไว้จะเป็นไปตามโควตาที่กรมการศาสนากำหนด
เอาไว้แต่เดิมใน พ.ศ. ๒๕๒๕ องค์กรทางศาสนารายงานว่านักสอนศาสนา
ที่ไม่ได้จดทะเบียนกับทางการก็ยังสามารถเผยแพร่ศาสนาได้ กิจกรรม
ของนักวิชาการและนักบวชมุสลิมจะถูกตรวจสอบมากกว่าปกติ
ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของชาติ และมีสิทธิตั้งโรงเรียนสอนศาสนา
คริสต์ อิสลาม และฮินดู แต่ทว่าตั้งเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๗ รัฐบาล
เริ่มจดทะเบียนโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือ “ปอเนาะ” กว่า ๒๐๐ แห่ง
ในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ในอดีตโรงเรียนซึ่งไม่เคย
จดทะเบียนเหล่านี้ ไม่ได้ได้อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลและไม่ได้รับเงิน

^{๒๑}รายงานการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศต่างๆ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๗ กระทรวง
การต่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย, สถานทูต หน้า ๒๔

สนับสนุนจากรัฐ

กล่าวเฉพาะศาสนาพุทธ พระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ห้าม การหมิ่นประมาทหรือว่าร้ายศาสนาพุทธและพระสงฆ์ ประมวลกฎหมาย อาญายังห้ามการดูหมิ่นหรือสร้างความวุ่นวายในสถานที่หรือพิธีทางศาสนา ของทุกศาสนาที่ได้รับการยอมรับในประเทศ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี สงขลาและยะลา ที่เริ่มมาตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม ๒๕๔๗ ไม่เพียงทำให้ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนไม่สามารถปฏิบัติภารกิจทางศาสนาอย่างเต็มที่ ได้ มีการสังหารพระสงฆ์อย่างน้อย ๔ รูป และทำลายวัดหลายแห่ง รวมทั้ง ศาลเจ้าจีนแห่งหนึ่ง มีการตัดศีรษะชาวพุทธ การทำร้ายข้าราชการและ ชาวพุทธรายวัน เท่านั้น ชาวมุสลิมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของ ๓ จังหวัด ก็ไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจอิสลามได้เหมือนเมื่อก่อน

ส่วนศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่นๆ เช่น ศาสนาคริสต์ ฟาหลุนกง ฯลฯ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทางการรัฐบาลติดตามการเผยแพร่ความเชื่อ และการประพฤติดิปฏิบัติพิธีกรรมของศาสนาและลัทธิดังกล่าวอยู่บ้าง การตัดเคื่อการเผยแพร่หนังสือบางเรื่อง การจับกุมกลุ่มฟาหลุนกง และ เมื่อกลุ่มฟาหลุนกงยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมาคมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และขอใบอนุญาตจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการตีพิมพ์และแจกจ่ายนิตยสารรายสัปดาห์ คำร้องทั้งสองเรื่องยัง อยู่ระหว่างการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ไทย แต่ทว่า กลุ่มฟาหลุนกงสามารถ แจกจ่ายเอกสารทางศาสนาทั้งภาษาไทยและจีนจำนวนเล็กน้อยอย่าง ไม่เป็นทางได้

สิทธิความเป็นส่วนตัว

สิทธิความเป็นส่วนตัว แปรมาจาก “Right to Privacy” เป็นสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะมีชีวิต ใช้ชีวิตตามความต้องการและความปรารถนาของตน ซึ่งเป็นสิทธิที่เก่าแก่ซึ่งผู้คนในทุกสังคมเรียกร้องกันมานาน เพียงแต่ในช่วงแรกของการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน และการพัฒนาทุนนิยม สิทธิความเป็นส่วนตัวจะผนวกอยู่ใน “สิทธิส่วนบุคคล” และเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นปัจเจกชน (Individual) จึงเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานประการหนึ่ง

ลักษณะของสิทธิความเป็นส่วนตัว

สิทธิความเป็นส่วนตัว เป็นสิทธิส่วนบุคคล หรือปัจเจกชน เพราะมนุษย์ทุกคนมีชีวิตและร่างกาย รูปร่างหน้าตา เพศ ผิวพรรณ ความคิดจิตใจนิสัย รสนิยม ฯลฯ ทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกันไปตามลักษณะและสภาพครอบครัว ชุมชน สังคม ชนชาติ ศาสนา ภาษา การศึกษา และอาชีพ ฯลฯ ลักษณะและสภาพดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุ เงื่อนไขและปัจจัยกำหนดความเป็นตัวตนของแต่ละคน มีตัวตน และบุคลิกภาพอย่างไร ก็จะดำเนินชีวิตไปในทางที่สอดคล้องกับตัวตนเช่นนั้น เช่น ผู้มีร่างกายแข็งแรง มักจะชอบเล่นกีฬา คนหน้าตาดี อยากรับเป็นนักแสดง คนมีการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์จะสนใจปัญหาสังคมและการเมือง คนรวยจะชอบใช้ของแพง สิทธิความเป็นส่วนตัวจึงเป็นเรื่องของความเป็นตัวตน ความเป็นอิสระ มีศักดิ์ศรี บุคลิกภาพ และนิสัยใจคออันเป็นที่มาของความสุขและความทุกข์ประจำวันของคนเรา

สิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นสิทธิทางวัฒนธรรม อย่างแรกเป็นวัฒนธรรมที่เป็นจิตใจ คือ ความคิดความเชื่อทางคุณค่าของสังคม และความรัก ความผูกพันต่อครอบครัวและท้องถิ่น ฯลฯ ประการต่อมาเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุคือ อาหารการกิน การตั้งบ้านเรือน การมีเครื่อง

อำนวยความสะดวกสบายของชีวิต การแต่งกาย การเสพศิลปะบันเทิง การเข้าสมาคม ฯลฯ

เนื้อหาของสิทธิความเป็นส่วนตัว ประกอบด้วย

เสรีภาพการแสดงความรู้สึกและการใช้ชีวิตอย่างเป็นส่วนตัว คือ เสรีภาพที่จะคิดฝัน ที่จะรักใคร ชอบใคร เสรีภาพในการสมรส เสรีภาพที่จะชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด จะมีสิ่งของเครื่องใช้ใดๆ เสรีภาพในการแต่งกาย การดูหนังฟังเพลง การพักผ่อนหย่อนใจ การเดินทาง เสรีภาพในการเลือก การศึกษา เลือกอาชีพ เสรีภาพที่จะมีความคิดเห็นทางการเมือง เป็นสมาชิกสมาคมและพรรคการเมือง ความเชื่อทางศาสนา รสนิยมทางเพศ เลือกเป็นเพศหญิง เพศชาย ฯลฯ

สิทธิในครอบครัวและเคหสถาน เป็นสิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคลทุกคนในครอบครัว เสรีภาพในการใช้ชีวิตกับครอบครัว กับบิดามารดา สามี ภรรยา และบุตร ทั้งในบ้านและนอกบ้าน เสรีภาพในการสร้างและ ตกแต่งบ้านตามใจชอบ และมีสิทธิบริบูรณ์ในเคหสถานของตน

สิทธิในข้อมูลส่วนตัวที่เรียกว่าข้อมูลบุคคล ตั้งแต่ตั้งชื่อ นามสกุล อายุ ลีลา ส่วนสูง น้ำหนัก กลุ่มเลือด การศึกษา ความสามารถ อาชีพ สัญญาจ้าง เงินเดือน รายได้ ทรัพย์สิน เครดิต และหนี้สิน บัญชีเงินฝาก การเสียภาษี สมาชิกองค์การอาชีพ สหภาพแรงงาน สุขภาพอนามัย โรคประจำตัว ประวัติทางอาชญากรรม ฯลฯ ซึ่งบุคคลอื่นจะล่วงรู้หรือเปิดเผยมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของข้อมูลดังกล่าว

เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ด้วยมนุษย์ทุกคนมีภาษามีความจำเป็นในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นตลอดเวลา วิธีการพื้นฐานในการติดต่อสื่อสาร คือ การพูดคุย สนทนา โทรศัพท์ เขียนจดหมาย ส่งไปรษณียบัตร โทรเลข โทรสาร ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และการสื่อสารข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต หรือวิธีการอื่นๆ การจะสื่อสารกับใครและด้วยวิธีใดๆ เป็นเสรีภาพส่วนบุคคลหรือสิทธิความเป็นส่วนตัวของมนุษย์ทุกคน

รากฐานทางกฎหมาย

สิทธิความเป็นส่วนตัว เป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ซึ่งรัฐประเทศต่างๆ ได้ตรากฎหมายมากำกับเพื่อคุ้มครองมิให้มีการสอดแทรกความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว เคหสถาน และการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น และมีให้ถูกลบหลู่เกียรติยศและชื่อเสียงเกียรติคุณโดยผลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะการกระทำดังกล่าวเกิดจากหน่วยงานของรัฐหรือจากบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล การเข้าไปสอดแทรกหรือจำกัดสิทธิความเป็นส่วนตัว จะกระทำได้เฉพาะเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ปัจจุบันมีเอกสารและกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎหมายภายในประเทศหลายฉบับรับรองและคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัว ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ

ข้อ ๑๒ บุคคลใดจะถูกแทรกสอดโดยผลการในความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว ในเคหสถานหรือการสื่อสารหรือจะถูกลบหลู่ในเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายต่อการแทรกสอดหรือการลบหลู่ดังกล่าว

ข้อ ๑๖ (๑) ชายและหญิงที่มีอายุเต็มบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะทำการสมรส และจะก่อตั้งครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใดๆ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรสระหว่างสมรสและในการขาดจากการสมรส

(๒) การสมรสจะกระทำกันก็แต่ด้วยความยินยอมโดยอิสระและเต็มที่ของผู้ที่เจตนาจะเป็นคู่สมรสกัน

ข้อ ๒๔ ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่าง รวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานตามสมควรและวันหยุดเป็นครั้งเป็นคราวโดยได้รับสินจ้าง

ข้อ ๒๗ ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในชีวิตวัฒนธรรมของประชาคม

โดยอิสระ ที่จะบันเทิงใจในศิลปะ และที่จะมีส่วนในความรุดหน้าและคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์

อนุสัญญายุโรปเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐาน

ค.ศ. ๑๙๕๐

ข้อ ๘ (๑) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเคารพชีวิตส่วนตัวและครอบครัว เคหสถาน และการติดต่อกับบุคคลอื่น

(๒) การใช้สิทธินี้จะต้องไม่ถูกแทรกแซงโดยอำนาจรัฐ ยกเว้นจะเป็นไปตามกฎหมาย และความจำเป็นของสังคมประชาธิปไตย เพื่อผลประโยชน์ของความมั่นคงของชาติ ความปลอดภัยของสาธารณชน หรือเพื่อเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อป้องกันความไร้ระเบียบ หรืออาชญากรรม ศีลธรรม หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ข้อ ๗ ซึ่งมีข้อความเหมือนปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๒

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ

มาตรา ๓๔ สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าจะด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียงหรือความเป็นส่วนตัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

มาตรา ๓๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดย

อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและมีเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือสวัสดิภาพของผู้เยาว์

มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๓๒๒ ผู้ใดเปิดเผยหรือเอาจดหมาย โทรเลข หรือเอกสารใดๆ ซึ่งปิดผนึกของผู้อื่นไป เพื่อล่วงรู้ข้อความก็ดี เพื่อนำข้อความในจดหมาย โทรเลข หรือเอกสารเช่นนั้นออกเปิดเผยก็ดี ถ้าการกระทำนั้นน่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๒๓ ผู้ใดล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นโดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ โดยเหตุที่ประกอบอาชีพเป็นแพทย์ เกสัชกร คนจำหน่ายยา นางผดุงครรภ์ ผู้พยาบาล นักบวช หมอความ ทนายความ หรือผู้สอบบัญชี หรือโดยเหตุที่เป็นผู้ช่วยในการประกอบอาชีพนั้น แล้วเปิดเผยความลับนั้น ในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือ

ทั้งจำทั้งปรับ

ผู้รับการศึกษาอบรมในอาชีพดังกล่าวในวรรคแรก เปิดเผยความลับของผู้อื่นอันตนได้ล่วงรู้หรือได้มาในการศึกษาอบรมนั้น ในประการที่นั้นจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน

มาตรา ๓๒๔ ผู้ใดโดยเหตุที่ตนมีตำแหน่งหน้าที่ วิชาชีพ หรืออาชีพ อันเป็นที่ไว้วางใจ ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นเกี่ยวกับอุตสาหกรรม การค้นพบ หรือการนิมิตในวิทยาศาสตร์ เปิดเผยหรือใช้ความลับนั้นเพื่อประโยชน์ตนเองหรือผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

กฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

ปัจจุบัน ในหลายประเทศมีกฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร (Information Act) และโดยเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy Act) เพื่อกำหนด และคุ้มครองการจัดทำทะเบียนประวัติ การรวบรวม การเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของหน่วยงานรัฐและเอกชน เช่น Privacy Act 1988 ของออสเตรเลีย ประเทศไทยเรามีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับการข้อมูลส่วนบุคคลไว้ในมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา ๒๓ หน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลดังต่อไปนี้

- (๑) ต้องจัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารบุคคลเพียงพอที่เกี่ยวข้องและจำเป็นเพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์เท่านั้น และยกเลิกการจัดให้มีระบบดังกล่าวเมื่อหมดความจำเป็น
- (๒) พยายามเก็บข้อมูลข่าวสารโดยตรงจากเจ้าของข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่จะกระทบถึงประโยชน์ได้เสียโดยตรงของบุคคลนั้น

- (๓) จัดให้มีการพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาและตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องอยู่เสมอเกี่ยวกับสิ่งดังต่อไปนี้
- (ก) ประเภทของบุคคลที่มีการเก็บข้อมูลไว้
 - (ข) ประเภทของระบบข่าวสารส่วนบุคคล
 - (ค) ลักษณะการใช้ข้อมูลปกติ
 - (ง) วิธีการขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารของเจ้าของข้อมูล
 - (จ) วิธีการขอให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูล
 - (ฉ) แหล่งที่มาของข้อมูล
- (๔) ตรวจสอบแก้ไขข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลในความรับผิดชอบให้ถูกต้องอยู่เสมอ
- (๕) จัดระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่ระบบข่าวสารส่วนบุคคลตามความเหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้มีการนำไปใช้โดยไม่เหมาะสมหรือเป็นผลร้ายต่อเจ้าของข้อมูล

ในกรณีที่เก็บข้อมูลข่าวสารโดยตรงจากเจ้าของข้อมูล หน่วยงานของรัฐต้องแจ้งให้เจ้าของทราบล่วงหน้าหรือพร้อมกับการขอข้อมูลถึงวัตถุประสงค์ที่จะนำข้อมูลมาใช้ ลักษณะการใช้ข้อมูลตามปกติ และกรณีที่ขอข้อมูลนั้นเป็นกรณีที่อาจให้ข้อมูลได้โดยความสมัครใจหรือเป็นกรณีมีกฎหมายบังคับ

หน่วยงานของรัฐต้องแจ้งให้เจ้าของข้อมูลทราบในกรณีที่มีการจัดส่งข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลไปยังที่ใดซึ่งจะเป็นผลให้บุคคลทั่วไปทราบข้อมูลข่าวสารนั้นได้ เว้นแต่เป็นไปตามลักษณะการใช้ข้อมูลตามปกติ มาตรา ๒๔ หน่วยงานของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลของตนต่อหน่วยงานของรัฐแห่งอื่นหรือผู้อื่น โดยปราศจากความยินยอมเป็นหนังสือของเจ้าของข้อมูลที่ให้ไว้ล่วงหน้าหรือในขณะนั้นมิได้ เว้นแต่เป็นการเปิดเผย ดังต่อไปนี้

(๑) ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานของตนเพื่อการนำไปใช้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแห่งนั้น

(๒) เป็นการใช้ข้อมูลตามปกติภายในวัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลนั้น

(๓) ต่อหน่วยงานของรัฐที่ทำงานด้านการวางแผนหรือการสถิติหรือสำมะโนต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ต้องรักษาข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลไว้ไม่ให้เปิดเผยต่อไปยังผู้อื่น

(๔) เป็นการให้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยโดยไม่ระบุชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับบุคคลใด

(๕) ต่อหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือหน่วยงานอื่นของรัฐตามมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง เพื่อการตรวจดูคุณค่าในการเก็บรักษา

(๖) ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อการป้องกันการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การสืบสวน การสอบสวน หรือการฟ้องคดี ไม่ว่าเป็นคดีประเภทใดก็ตาม

(๗) เป็นการให้ซึ่งจำเป็นเพื่อการป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิตหรือสุขภาพของบุคคล

(๘) ต่อศาล และเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะขอข้อเท็จจริงดังกล่าว

(๙) กรณีอื่นตามกฎหมายที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตามวรรคหนึ่ง (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) (๘) และ (๙) ให้มีการจัดทำบัญชีแสดงการเปิดเผยกำกับไว้กับข้อมูลข่าวสารนั้น ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๕ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๔ และมาตรา ๑๕ บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะได้รับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน และเมื่อบุคคลนั้นมีคำขอเป็นหนังสือ หน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารนั้นจะต้องให้บุคคลนั้นหรือผู้กระทำการแทนบุคคลนั้นได้ตรวจดูหรือได้รับสำเนา

ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลนั้น และให้นำมาตรา ๙๖วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม การเปิดเผยรายงานการแพทย์ที่เกี่ยวกับบุคคลใด ถ้ากรณีมีเหตุอันควรเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเปิดเผยต่อเฉพาะแพทย์ที่บุคคลนั้นมอบหมายก็ได้

ถ้าบุคคลใดเห็นว่าข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตนส่วนใดไม่ถูกต้องตามที่แท้จริง ให้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นหนังสือให้หน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสาร แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารนั้นได้ ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะต้องพิจารณาคำขอดังกล่าว และแจ้งให้บุคคลนั้นทราบโดยไม่ชักช้า

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารให้ตรงตามที่คำขอ ให้ผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งไม่ยินยอมแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสาร โดยยื่นคำอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการ และไม่ว่ากรณีใดๆ ให้เจ้าของข้อมูลมีสิทธิร้องขอให้หน่วยงานของรัฐหมายเหตุคำขอของตนแนบไว้กับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องได้ ให้บุคคลตามที่กำหนดในกฎกระทรวงมีสิทธิดำเนินการตามมาตรา ๒๔ และมาตรานี้ แทนผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือเจ้าของข้อมูลที่ตั้งแก่กรรมแล้วได้

จากบทบัญญัติของปฏิญญา กติกา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ยกมา ถือเป็นรากฐานทางกฎหมายของสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว รัฐและสังคมจะต้องเคารพและค้ำประกัน ห้ามล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และครอบครัว ตั้งแต่ เสรีภาพในการใช้ชีวิต ชื่อเสียงเกียรติยศไปถึงเสรีภาพในเคหสถาน ห้ามผู้ใดเข้าบ้านของผู้อื่นโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของบ้าน เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้าตรวจค้นต้องมีหมายค้นที่ออกตามกฎหมาย และการค้นบ้านบุคคลควรจำกัดเฉพาะเพื่อเป็นพยานหลักฐาน และไม่ควรรออนุญาตให้ก่อความรำคาญมากเกินไป

รวมถึงการค้นตัวบุคคลก็เช่นเดียวกัน ควรมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มั่นใจว่าการค้นดังกล่าวได้กระทำไปในลักษณะที่เป็นการให้เกียรติแก่บุคคลที่ถูกค้น บุคคลที่ถูกค้นตัวโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือโดยบุคลากรทางการแพทย์ตามการร้องขอของรัฐควรกระทำโดยบุคคลที่เป็นเพศเดียวกัน รวมทั้งห้ามเจ้าหน้าที่ตั้งของหน่วยของรัฐและของเอกชน เช่น โรงเรียน และโรงงาน ตรวจเลือด บัสสาวะ อุจจาระ และเชื้อเอ็ดส์ ของพนักงาน ลูกจ้างโดยไม่มีเหตุผลตามสมควร

ในด้านการติดต่อสื่อสารของบุคคล รัฐจะต้องประกันสิทธิความเป็นส่วนตัวโดยการไม่เข้าไปล่วงรู้ และการรักษาความลับในการติดต่อสื่อสารของบุคคล เช่น ไม่เปิดหรืออ่าน ไม่คอยสังเกตการณ์ ไม่ดักฟัง ทางโทรศัพท์ ไม่ยึด ไม่อายัดสิ่งสื่อสาร ไม่ลอกบันทึกเสียงการสนทนา ถ่ายภาพ ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลต่อผู้อื่น แม้กระทั่งแพทย์จะเปิดเผยโรคหรืออาการของผู้ป่วยต่อบุคคลอื่นก็ไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้ป่วย หากมีการรวบรวมและเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือคลังเก็บข้อมูลของหน่วยงานของรัฐและเอกชนจะต้องกระทำอย่างเคร่งครัด รัดกุม และต้องพร้อมที่ให้ผู้เจ้าของข้อมูลยินยอม และมีสิทธิถามและขอแก้ไขหรือลบออก

การจำกัดสิทธิความเป็นส่วนตัว

โดยหลักการ สิทธิความเป็นส่วนตัว ก็เหมือนกับเสรีภาพทางความคิด การเมือง เสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือเสรีภาพทั้งหลาย จะถูกจำกัดโดยหลักการไม่รบกวน หรือทำลายเสรีภาพของบุคคลอื่น เช่น คนที่ชอบเพลงร็อคหรือเพลงใต้ จะใช้เสรีภาพในการเปิดวิทยุ เครื่องเสียง และโทรทัศน์ฟังเพลง จัดงานสังสรรค์ส่งเสียงดังจนรบกวนคนข้างบ้านซึ่งกำลังทำงาน อ่านหนังสือ หรือพักผ่อนนอนหลับมิได้ คนที่ชอบถ่ายรูปจะไปเที่ยวถ่ายรูปบุคคลที่เดินตามถนน ในห้างสรรพสินค้าอย่างเจาะจง

โดยมิได้ขออนุญาตจากบุคคลนั้นๆ มิได้ และที่สำคัญ สิทธิความเป็นส่วนตัวจะถูกจำกัดโดยธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรมอันดีของสังคม และกฎหมาย เช่น บุคคลจะอ้างเสรีภาพส่วนบุคคลเปลือยกายล่อนจ้อน เดินในที่สาธารณะ ไปเที่ยวช้อปปิ้งเสแฉก เสพกัญชา ยาเสพติด เล่นการพนัน แข่งรถบนถนนสาธารณะ ฯลฯ มิได้ กล่าวโดยสรุป ทุกประเทศแม้ประเทศเสรีประชาธิปไตยมากเพียงใดก็ตาม จะมีกฎหมายทั้งรัฐธรรมนูญและกฎหมายนับสิบๆ ฉบับจำกัดสิทธิความเป็นส่วนตัวของพลเมืองไม่มากก็น้อย แต่ในทางปฏิบัติ การจำกัดสิทธิความเป็นส่วนตัวตามกฎหมายดังกล่าว จะต้องกระทำอย่างระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะสิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นสิทธิที่บุคคลหวงแหนมากที่สุดประการหนึ่ง

สภาพสิทธิความเป็นส่วนตัวในประเทศไทย

แต่ไหนแต่ไรมา คนไทยเรามีสิทธิส่วนบุคคลค่อนข้างมาก อยากทำอะไรก็ทำ อยากไปไหนก็ไป จนมีคำพูดติดปากกันมาว่า “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” สภาพเช่นนี้มาจากลักษณะของคนไทยชอบอิสระ เสรี และชอบสนุก และระบอบการปกครองในอดีตไม่ว่าจะเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือระบอบเผด็จการทหารในบางระยะภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ มิได้ควบคุมวิถีชีวิตของราษฎรอย่างเข้มงวด แม้แต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญกำหนดให้ชนชาวไทยมีสิทธิเสรีภาพพื้นฐาน ตั้งแต่สิทธิส่วนบุคคล สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง แต่ประชาชนคนไทยยังคงใช้สิทธิส่วนบุคคลดังที่เป็นมาเนิ่นร้อยๆ ปีเหมือนเดิม มิได้อ้างอิงสิทธิดังกล่าวที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ หลายสิบปีที่ผ่านมา สิทธิที่ประชาชนคนไทยกลุ่มหนึ่งกลุ่มนี้อ้างถึงหรือต่อสู้เรียกร้องให้มีการเคารพส่วนใหญ่จะเป็นสิทธิพลเมืองและการเมือง เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การชุมนุม การตั้งพรรคการเมือง ฯลฯ การอ้างถึงสิทธิความเป็น

ส่วนตัวมีน้อยมาก

แต่ทว่า ในปัจจุบันประชาชนคนไทยเริ่มตื่นตัวในสิทธิความเป็นส่วนตัวหรือสิทธิส่วนบุคคลมากขึ้นทุกวัน ดังจะเห็นว่า เยาวชนอยากมีเสรีภาพในการแต่งกาย คนชั้นกลางกระทั่งชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่อาจอดทนกับเสียงเพลงดังจากร้านอาหาร สถานบันเทิง บาร์ คาราโอเกะ งานวัด งานเลี้ยงข้างบ้าน ที่รบกวนการดูละครโทรทัศน์ การทำงานหรือนอนไม่หลับ เพราะรู้สึกว่าคุณละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวเพิ่มขึ้นทุกวัน ผู้เที่ยวบาร์ คาเฟ่ ดิสโก้เทคจะไม่พอใจที่ถูกตำรวจจับตรวจปัสสาวะ กลุ่มเกย์ เลสเบียน และสาวประเภทสองเรียกร้องสิทธิความเป็นตัวตนของตน สิทธิในการเลือกเพศของตนมากขึ้น ดารา นักร้อง นักแสดงไม่ชอบที่สื่อมวลชนเอาเรื่องและภาพชีวิตส่วนตัวไปตีแผ่ในหนังสือพิมพ์

แต่อย่างไรก็ตาม การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวในประเทศไทยยังดำรงอยู่อย่างกว้างขวาง เช่น การซุบซิบนินทาและอยากรู้อยากเห็นเรื่องส่วนตัวของคนอื่น การวิจารณ์คนที่ทำอะไรไม่เหมือนใคร การรังเกียจกลุ่มเกย์ เลสเบียน สาวประเภทสอง การรายงานข่าวและภาพชีวิตส่วนตัวของบุคคลโดยสื่อมวลชน การเผยแพร่ภาพเปลือยของผู้หญิงบนอินเทอร์เน็ต ฯลฯ ส่วนทางด้านรัฐ ก็ยังมีการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติและการปราบปรามยาเสพติด เช่น การดักฟังโทรศัพท์ การตั้งจุดตรวจค้น การตรวจปัสสาวะในสถานบันเทิง ฯลฯ การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวโดยวิสาหกิจเอกชน บริษัท ธนาคาร โรงงาน เช่น มีระเบียบการแต่งกาย การตรวจเลือด และตรวจร่างกายของพนักงานลูกจ้างเป็นระยะๆ การขายข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้าแก่บริษัทอื่น การติดกล้องจับความเคลื่อนไหวหน้าห้องของบางคนในอาคารชุด การนำรูปบ้านและครอบครัวเจ้าของบ้านเป็นภาพในโฆษณาโครงการ ฯลฯ

สถานการณ์การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวที่ยกตัวอย่างมา มีสาเหตุมาจากสังคมไทยยังไม่มีวัฒนธรรม และคนไทยส่วนใหญ่ยังยึดถือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ ท้องถิ่น สายสัมพันธ์เป็นเจ้านาย ผู้บังคับบัญชา เป็นเพื่อนฝูง โดย พ่อ-แม่ สามี-ภรรยา สามารถเข้าไปสอดแทรก ยุ่งเกี่ยว ห้ามปรามการมีชีวิตส่วนตัวของลูก พี่ๆ น้องๆ ผู้บังคับบัญชาจะดูแลเรื่องส่วนตัวของลูกน้อง และที่สำคัญ เพราะคนไทยไม่ค่อยเคารพคนอื่น (ยกเว้นผู้มีอำนาจ เจ้านาย ผู้บังคับบัญชา หรือมีบุญคุณต่อตน) ไม่เชื่อว่าคนเรามีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน และไม่ยอมรับความแตกต่างกัน ซึ่งก็คือไม่ค่อยมีความคิดสิทธิมนุษยชนนั่นเอง ฉะนั้น เราควรศึกษาและเผยแพร่สิทธิมนุษยชนให้มากยิ่งขึ้น

สิทธิชุมชน

ในทางประวัติศาสตร์ “สิทธิชุมชน” เป็นสิทธิดั้งเดิมที่มีมานานในชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ว่าจะในสังคมไทย และในประเทศต่างๆ ทั่วโลก แต่แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิในประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่ผ่านมา จะเห็นสิทธิมหาชน (Public rights) รัฐเป็นผู้ทรงและผู้ใช้สิทธิ เช่น รัฐเป็นเจ้าของภูเขา ป่าไม้ ทะเล แม่น้ำ แร่ ฯลฯ และเห็นสิทธิเอกชน ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคล หรือปัจเจกชนเป็นผู้ทรงสิทธิ ยิ่งการพัฒนาของสังคมในยุโรป อเมริกา และประเทศต่างๆ ทั่วโลก ดำเนินมาในทิศทางที่รัฐไม่ว่าจะเป็นระบอบการปกครองอะไร แม้กระทั่งระบอบประชาธิปไตย เป็นใหญ่อยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกัน บุคคลหรือเอกชนผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีบทบาทในระบบการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ จนเข้าสู่ยุคทุนนิยม ปัจเจกชนโดยเฉพาะนายทุนเป็นใหญ่ในระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพราะรัฐและสังคมถือระบบกรรมสิทธิ์เอกชน สิทธิส่วนบุคคลหรือปัจเจกชนนิยม (Individualism) และการเมืองระบอบ

ประชาธิปไตยเสรี เป็นหลักการและอุดมการณ์สำคัญ ระบบสิทธิจึงยังคงประกอบด้วยสิทธิมหาชนและสิทธิเอกชน แล้วก็เป็นสิทธิตามกฎหมาย เหมือนที่ผ่านมา ความคิด “สิทธิชุมชน” ที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ในทางเครือญาติ ครอบครัว ชนเผ่า และชุมชนที่มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะการร้อยรัดด้วยศีลธรรมและจารีตประเพณีบนฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน จึงไม่มีบทบาทมาเป็นเวลายาวนาน

แต่เมื่อประเทศเอเชีย ลาตินอเมริกา และแอฟริกา เริ่มดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามทิศทางระบบเศรษฐกิจเสรีตั้งแต่ทศวรรษที่ ๖๐ ของศตวรรษแล้ว การพัฒนาประเทศเหล่านั้น ทำให้เศรษฐกิจทุนนิยมขยายตัวและสังคมทันสมัยอย่างรวดเร็ว แต่ก็ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวางและย่อยยับ เกิดสถานการณ์แย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชาวบ้านผู้ใช้และปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น กับรัฐส่วนกลางและนายทุนที่เข้าไปดำเนินโครงการพัฒนาและประกอบการทางเศรษฐกิจ การต่อสู้ต่อต้านกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีประชาธิปไตยอันเป็นกระแสหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความขัดแย้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายความเป็นวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ส่งผลให้ความคิดสิทธิชุมชนเริ่มมีบทบาทมากยิ่งขึ้น เมื่อสหประชาชาติออกปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา (Declaration on the Right to Development) ค.ศ. ๑๙๘๖ และเกิดกระแสความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล

เท่าที่เข้าใจ สิทธิชุมชนมีลักษณะเป็นสิทธิร่วมกันของกลุ่มคน (Collective right) ที่จะกำหนดชะตาชีวิตของชุมชนทั้งในการตัดสินใจทางการเมืองว่า ชุมชนจะมีการปกครองและพัฒนาไปในทิศทางที่ชุมชนต้องการ การตัดสินใจในทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ เพราะฐานเศรษฐกิจของชุมชนคือฐานการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติที่อาศัยภูมิปัญญาความรู้ในการดูแลจัดการทรัพยากรให้ยั่งยืนถึงชนรุ่นหลัง ทั้งนี้เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นดังชีวิตของครอบครัวและชุมชนที่อยู่รอดจากการทำไร่ทำนา การอยู่อาศัย การใช้ประโยชน์จากผืนป่าและผืนดิน ตลอดจนการหล่อหลอมวัฒนธรรมประเพณีกับการอยู่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ

กล่าวเฉพาะในประเทศไทย ความคิดสิทธิชุมชนได้รับการอ้างอิงและเรียกร้องมาหลายปี จนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้นำมาบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิของชุมชนที่มาจากการรวมตัวของบุคคล^{๒๒} ไว้ในมาตรา ๘๖ โดยให้บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน สิทธิประการหลังนี้ มิได้มอบอำนาจในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างอิสระ แต่ให้ร่วมกับองค์กรท้องถิ่น หรือกับรัฐในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน^{๒๓}

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังรับรองสิทธิชุมชนในการบำรุงรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ (มาตรา ๘๖) และได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องตนและชุมชนท้องถิ่น (มาตรา ๘๙)

^{๒๒} รศ.ดร.มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ. เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ. สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ตุลาคม ๒๕๕๒. หน้า ๑๑๙

^{๒๓} รศ.ดร.มนตรี รูปสุวรรณ. อ่างแล้ว, หน้า ๑๒๐

นับตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๕๐ นี้ ประชาชนตามหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ โดยเฉพาะที่ประสบความเดือดร้อนจากโครงการของรัฐและเอกชนที่มาสร้าง อันส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อการทำมาหากินและวิถีชีวิตชุมชน เช่น โครงการสร้างเขื่อน โรงไฟฟ้า วางท่อก๊าซ โรงโมหิน บ่อน้ำบาดน้ำเสีย ถูกขับไล่ออกจากป่า ฯลฯ นักพัฒนาองค์กรเอกชน และนักวิชาการบางกลุ่ม ได้ยกสิทธิชุมชนที่ตราไว้ในรัฐธรรมนูญมาเป็นหลักเหตุผลในการคัดค้าน ต่อต้านนโยบายหรือโครงการรัฐ การเสนอกฎหมายป่าชุมชน การตั้งวิถุชุมชน การรณรงค์ให้มี พ.ร.บ.สิทธิชุมชนตามมาตรา ๔๖ ฯลฯ ทำให้สิทธิชุมชนเป็นที่รับรู้และเข้าใจมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการอภิปราย การโต้แย้งระหว่างสิทธิของรัฐและสิทธิชุมชนอยู่เสมอ

ไม่ว่าจะคิดอย่างไร การยึดถือและเคารพสิทธิชุมชนมีผลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชาวบ้าน ทั้งยังมีบทบาทในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยอีกด้วย

ดังนั้น รัฐและสังคมควรส่งเสริมสิทธิชุมชนตามแนวทางต่อไปนี้

ประการแรก ควรจะแก้ไขเพิ่มเติมหรือออกกฎหมายเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงนโยบายหรือกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชน เช่น พระราชบัญญัติป่าชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีส่วนในการจัดการดูแลรักษาและได้ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรป่าไม้ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชและกฎหมายคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย พระราชบัญญัติเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้โดยการพัฒนาจากรูปแบบการจัดการน้ำของชุมชนเมือง เหมือนฝาย ปรับปรุงนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและการดำเนินการที่เกี่ยวกับ

ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองสิทธิชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ประการที่สอง ฟื้นฟูจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสิทธิชุมชนในการฟื้นฟูจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สนับสนุนให้ชุมชนปฏิบัติและถ่ายทอดจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างคนในชุมชนและแก่เยาวชน การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปราชญ์ท้องถิ่นเกี่ยวกับจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีศูนย์การเรียนรู้จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชนนั้น โดยให้วัดหรือโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วม

ประการที่สาม วรรณคดีเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนและชุมชนตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของชุมชน ทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรสื่อสารมวลชนสาธารณะ (เช่น วิทยุชุมชน) เพื่อเผยแพร่ความรู้และกิจการของชุมชนต่อสาธารณชน

ประการที่สี่ ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่หลากหลายให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวกันเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรวมตัวกันเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนาอื่นๆ และให้องค์กรทางสังคม เช่น สื่อมวลชน สถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค องค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน

ประการสุดท้าย ส่งเสริมให้ชุมชนไปใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิในการเสนอกฎหมาย สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือสิทธิแสดงความ

คิดเห็นในการประชาพิจารณ์ประเด็นหรือปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิทธิชุมชน สันับสนุนให้ผู้แทนองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในกลไกการจัดการตามที่ กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในทุกระดับทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และส่งเสริมและสนับสนุนให้ ประชาชนหรือองค์กรในชุมชนท้องถิ่นใช้กลไกรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ หรือศาลยุติธรรม เพื่อปกป้องสิทธิชุมชน^{๒๔}

สิทธิด้านการมีส่วนร่วม

ถาม: ประชาชนมีสิทธิมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร ประเทศประการใดบ้าง เพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพ ความเป็นจริงของสังคม และเพื่อปกป้อง คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิ มนุษยชน ?

ตอบ: มีสิทธิหลายประการ อาทิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การ ถอดถอนผู้ใช้อำนาจรัฐ และสิทธิกำหนดนโยบาย เป็นต้น

การปกครองและบริหารประเทศโดยรัฐมีความแตกต่างกันไปตาม แต่ยุคสมัย ยุคใดที่เผด็จการครองเมือง สิทธิในการมีส่วนร่วมแทบทุก ระดับก็จะลดน้อยถอยลงไป ยุคใดที่ปกครองโดยเน้นประชาธิปไตย สิทธิ ในการมีส่วนร่วมก็จะแทรกซึมไปในทุกระดับของรัฐและสังคม การบริหาร บ้านเมืองโดยเน้นการผูกขาดอำนาจ รวมศูนย์อำนาจเป็นที่ทราบกันดีว่า ก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี การมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองใน

^{๒๔} แผนปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชนของชุมชน. นโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้าน สิทธิมนุษยชน. คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการ แม่บทด้านสิทธิมนุษยชน. พ.ศ. ๒๕๔๓. หน้า ๒๒๗ - ๒๒๙

ทุกระดับจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงมีบทบัญญัติกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารประเทศหลายมาตรา อาทิ

มาตรา ๕๓ การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน... **มาตรา ๕๖** บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ... ด้านสาธารณสุข **มาตรา ๕๒** วรรคสอง การบริการทางสาธารณสุขของรัฐต้องเป็นไปอย่างทั่วถึง... โดยจะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมเท่าที่จะทำได้ **มาตรา ๕๖** วรรคแรก สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา... วรรคสอง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมต้องให้องค์การอิสระให้ความเห็นรวมถึง **มาตรา ๕๗** ด้านผู้บริโภคที่ต้องมีองค์การอิสระให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับ นอกจากนี้ ยังมีสิทธิในการประชาพิจารณ์ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชน ใน **มาตรา ๕๙** **มาตรา ๖๐** เรามีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครอง **มาตรา ๖๑** เรามีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร นอกจากนี้ในหมวดสิทธิเสรีภาพ ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เป็นหน้าที่ของรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ... ใน **มาตรา ๗๖** และเรายังมีสิทธิในอีกหลายประการที่บัญญัติไว้ในหมวดอื่น ๆ ของรัฐธรรมนูญ อาทิ **มาตรา ๑๗๐** ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย **มาตรา ๓๐๔** ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อถอดถอนผู้มิอำนาจรัฐ เป็นต้น

เสรีภาพในการชุมนุม

ถาม: เสรีภาพในการชุมนุมมีความสำคัญอย่างไร ?

ตอบ: เพื่อรวมพลังแสดงความคิดเห็นและความเรียกร้องต้องการของพลเมือง

โดยทั่วไปสิทธิขั้นพื้นฐานของคนเราในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองที่จะทำให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างน้อยก็ต้องมีสิทธิในการแสวงหาและมีปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และยารักษาโรค ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ชีวิตก็จะทุกข์ยากลำบาก ความเป็นมนุษย์ก็เหือดหาย แต่ชีวิตคนเราก็ไม่ได้มีแค่นี้ปัจจัยสี่เท่านั้น ยังต้องมีปัจจัยเงื่อนไขอื่นอีกมาก แม้แต่จะแสวงหาหรือมีปัจจัยดังกล่าว คนเรายังจะต้องอาศัยเงื่อนไขสิ่งหนึ่ง คือ มีสิทธิเสรีภาพ ตั้งแต่สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการศึกษา เรียนรู้ ไปถึงสิทธิทางการเมือง เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุม ฯลฯ

ในที่นี้จะพูดถึงเฉพาะเสรีภาพในการชุมนุม ซึ่งถือเป็นสิทธิทางการเมืองประการหนึ่งของพลเมือง สิทธิประการนี้เริ่มมาจากความเป็นจริงง่ายๆ ว่า คนเรานั้น ถ้าไม่มีปัญหาความเดือดร้อนลำเค็ญ หรือถ้าไม่มีความคิดเห็นและความเรียกร้องต้องการใดๆ ก็คงไม่ไปชุมนุมกัน เพราะการไปชุมนุมต้องเสียเวลา เสียค่าเดินทาง ต้องตากฟ้าตากฝน ทั้งยังเสี่ยงจากการข่มขู่ คุกคาม และปราบปรามจากรัฐ แต่เนื่องจากการส่งเสริมเรียกร้องคนเดียวย่อมนำไปไม่ถึงเพียงพอก็ที่รัฐบาลและสังคมจะสนใจรับฟังและแก้ปัญหาให้ หรือจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้ ประชาชนผู้ที่มีปัญหาาร่วมกันจากกลุ่มต่างๆ จึงต้องรวมพลังกัน การชุมนุมเป็นรูปแบบหนึ่งในการรวมพลัง เพื่อแสดงออกถึงปัญหาและความคิดเห็นให้ผู้ปกครองรับรู้และแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่

ในยุคปัจจุบัน ประเทศประชาธิปไตยทั่วโลกต่างยอมรับนับถือเสรีภาพประการนี้ โดยนำมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายว่าด้วยการชุมนุมในที่สาธารณะ ในประเทศไทยเรา รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๕๐ บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๔ ว่า **“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ...”** รัฐและสังคมโดยเฉพาะรัฐบาลจะห้ามมิให้มีการชุมนุมของประชาชนกลุ่มใดๆ ไม่ได้ ในหลายประเทศนอกจากไม่ห้าม ปิดกั้น ขัดขวางการชุมนุมแล้ว ยังอำนวยความสะดวก จัดหา เอื้ออำนวยต่อผู้ชุมนุม จัดเตรียมห้องสุขา ไฟฟ้า ประปาให้แก่ผู้ชุมนุม

แต่อีกด้านหนึ่งผู้ชุมนุมจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะจะต้องไม่รบกวนหรือกระทบกระเทือนสิทธิของประชาชนทั่วไปเกินความจำเป็น

ถาม: ในประเทศไทยเรามีตัวอย่างการละเมิดเสรีภาพในการชุมนุมหรือไม่ ?

ตอบ: มี การใช้เสรีภาพในการชุมนุมทางการเมือง มีตัวอย่างของการชุมนุมเรียกร้องเพื่อแสดงออกซึ่งสังคมแห่งเสรีภาพหลายตัวอย่าง กรณีคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุผลโครงการนี้ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพิจารณาผลกระทบอย่างรอบด้าน และมีการใช้กำลังรุนแรงถึงขั้นผู้มาชุมนุมเลือดตกยางออกก็เลยตอบโต้ตำรวจได้เลือดเช่นกัน กรณีการจัดกิจกรรมร่วมอดข้าวประท้วงเพื่อเรียกร้องให้พม่าปล่อยตัวนางอองซาน ซูจี ผู้นำพรรคสันนิบาตเพื่อประชาธิปไตยแห่งพม่า (เอ็นแอลดี) ช่วงเดือนกันยายน ๒๕๕๖ ณ สวนลุมพินี แต่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสวนลุมพินีไม่ให้ใช้สถานที่ โดยอ้างว่าผู้บังคับบัญชาให้แจ้งว่าห้ามทำกิจกรรมทางการเมือง นับเป็นการปิดกั้นเสรีภาพของประชาชนในการชุมนุมโดยสงบ ชีวิตคนไม่ได้เกิดมาเพื่อ กิน อยู่ หลับ นอน เท่านั้น การแสดงออกซึ่งความเชื่อ อุดมการณ์ การเรียกร้องก็สำคัญ ถ้าถูกปิดกั้น

ความเป็นมนุษย์ก็ไม่สมบูรณ์ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก หรือเอเปก ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ นับเป็นการประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญที่ผู้นำระดับโลกจะมาหารือแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นกัน และคงจะได้ข้อสรุปที่แหลมคม ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอย่างยิ่งยวด การประชุมต้องเดินหน้าต่อไป แต่การประชุมเรียกร้องของประชาชนก็ต้องเดินหน้าต่อไปได้ ถ้าอยู่บนพื้นฐานของการชุมนุมอย่างสงบ ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง แม้ว่าผู้นำของประเทศไม่ได้ห้ามการชุมนุมเรียกร้อง แต่เป็นการขอร้องเพื่อให้เห็นแก่ความสงบและหน้าตาของบ้านเมือง ซึ่งไม่นับเป็นการละเมิดเสรีภาพในการชุมนุม อย่างไรก็ดี ถ้ายึดหลักการของเสรีภาพเป็นตัวตั้ง ก็ควรให้ทางกลุ่มผู้ชุมนุมเรียกร้องเสรีภาพได้ต่อไป และสถานการณ์เช่นนี้ไม่ควรโจมตีกันเพื่อก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง เช่น การกล่าวหาว่ากลุ่มเคลื่อนไหวรับเงินต่างชาติก็เลยมาเคลื่อนไหวเพื่อเอาใจต่างชาติ การกล่าวอย่างนี้ไม่ก่อให้เกิดความสร้างสรรค์ในสังคมแต่อย่างใด

ถาม: ที่ผ่านมา การใช้สิทธิดังกล่าวมีปัญหาในทางปฏิบัติอย่างไร ?

ตอบ: มีหลายประการ ประการแรก บุคคลในรัฐบาล หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือภาครัฐส่วนใหญ่ยังไม่อยากให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร เพราะเห็นว่าประชาชนยังไม่มีความรู้ ความสามารถ ยุ่งยาก และทำให้การบริหารงานล่าช้า

ประการที่สอง ภาครัฐยึดแนวปฏิบัติว่า **จะต้องมีกฎหมายลูก** เสียก่อน สิทธิการมีส่วนร่วมต่างๆ จึงจะมีผลในทางปฏิบัติ การใช้สิทธิมีส่วนร่วมส่วนใหญ่จึงอยู่ในภาวะชะงักงัน ไม่ว่าจะเป็สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร กฎหมายลูกยังไม่ออกมา ทั้งในมาตรา ๔๖ และมาตรา ๕๖ องค์การอิสระที่ให้ความเห็นต่อโครงการที่อาจกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่เกิดขึ้น รวมถึงสิทธิในการประชาพิจารณ์ มาตรา ๕๙

เมื่อกฎหมายลูกยังไม่ออกมาก็ต้องไปใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ ซึ่งก็ยังมีปัญหาหลายประการ อาทิ องค์ประกอบของคณะกรรมการประชาพิจารณ์ เป็นต้น ปัญหาในทางปฏิบัติ โครงการพัฒนาของรัฐหลายโครงการดำเนินเดินทางต่อไป โดยอ้างว่ารัฐธรรมนูญในหลายมาตรายังไม่มีความหมายลูก ออกมารองรับ และหน่วยงานรัฐปฏิบัติตามกฎหมายเฉพาะของหน่วยงานตน โดยไม่คำนึงถึงรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ล้วนแต่ก่อให้เกิดปัญหาความไม่รอบด้านในการตัดสินใจและไปกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชน สิ่งที่ต้องตอบให้ได้คือ ทำไมกฎหมายลูกหลายฉบับยังไม่ออกมา และจะมีการเร่งรัดอย่างไรให้กฎหมายบัญญัติทั้งหลายออกมามีผลบังคับใช้เสียที เพื่ออุดช่องโหว่ที่เกิดสภาพสุญญากาศอยู่ในขณะนี้

ประการที่สาม กฎหมายลูกที่ประกาศใช้แล้ว มักจะมีข้อกำหนดยุ่งยากและเคร่งครัด เช่น สิทธิเสนอกฎหมายที่ต้องใช้หลักฐานประกอบ **ทั้งสำเนาบัตรประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้านด้วย** ซึ่งโดยทั่วไปประชาชนไม่ได้พกสำเนาทะเบียนบ้านติดตัว มีแต่บัตรประชาชนเท่านั้น โดยเฉพาะมีบทลงโทษผู้ริเริ่มใช้สิทธิการมีส่วนร่วม เช่น การใช้สิทธิเสนอถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งบัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ มีบทกำหนดโทษผู้ริเริ่มเสนอถอดถอนไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่กล้าที่จะเข้าชื่อเสนอถอดถอนผู้มีอำนาจ ทั้งที่จริงมีกฎหมายอาญาที่กำหนดโทษในเรื่องแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานอยู่แล้ว นอกจากนี้อุปสรรคต่อการดำเนินการ ยังมีกฎหมายที่ระบุว่ารวบรวมลายมือชื่อนั้น **ผู้ริเริ่มต้องแสดงตัวต่อประธานวุฒิสภาก่อน** เริ่มรวบรวมลายมือชื่อ

ประชาชน ฯลฯ ข้อกำหนดเหล่านี้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการใช้สิทธิ ดังที่ยกตัวอย่างมา

สรุป ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถใช้สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือยังไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารอย่างแท้จริง

สิทธิในที่อยู่อาศัย

ถาม: ที่อยู่อาศัยเกี่ยวข้องกับเราอย่างไรและในระดับประเทศ มีแนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยอย่างไรบ้าง ?

ตอบ: มนุษย์เกิดที่ไหน ถ้าเป็นในอดีตคำตอบก็คือเกิดในบ้าน แม้ในปัจจุบัน คนส่วนใหญ่จะเกิดที่โรงพยาบาล แต่ก็มาเติบโตในบ้าน บ้านไม่ได้เป็นเพียงที่ซุกหัวนอนหรือที่อาศัยนอนเท่านั้น บ้านเกี่ยวข้องกับเราตลอดเวลา บ้านหรือที่อยู่อาศัยช่วยไม่ให้เราเปียกฝน กันร้อน กันหนาว เป็นที่พักผ่อน แม้กระทั่งยามทุกข์ เราก็ใช้บ้านเป็นที่ปลอดภัยจากความทุกข์ใจ บ้านยังใช้เป็นที่พักผ่อนพิศกรรมทางศาสนา เกี่ยวกับความเชื่อ เกี่ยวกับครอบครัว ความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคง ฯลฯ

การมีบ้าน จึงเป็นสิทธิพื้นฐานหรือสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ซึ่งได้รับการยอมรับไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๕ กล่าวว่า ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความปลอดภัยของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และในเกิดการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ ๑๑ กล่าวว่า รัฐจะประกันสิทธิในอาหาร เครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัย

เป็นที่น่าเสียดาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งของประเทศไทย ไม่ได้พูดถึงสิทธิในที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจน กล่าวแต่เพียงว่า “รัฐต้องจัดระบบการ

ถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม...” ไว้ในหมวดแผนนโยบาย
พื้นฐานแห่งรัฐ

แต่ทว่า ในทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทย มีผู้คนจำนวนมาก
ไม่มีบ้านที่อยู่อาศัยของตนเอง ต้องเช่า จำนวนไม่น้อยเป็นคนไร้บ้าน
ต้องเร่ร่อน หาที่ซุกหัวนอนเป็นคืบๆ ไป นำเวทนายิ่งนัก

ถาม: สถานการณ์ด้านที่อยู่อาศัยในประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้าง ?

ตอบ: ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าที่อยู่อาศัยมีความสำคัญต่อเราเป็น
อย่างยิ่ง ทุกคนต้องการที่อยู่อาศัย ในประเทศไทยเมื่อก้าวถึงที่อยู่อาศัย
เกี่ยวข้องกับพวกเราทุกคน ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นกับทุกชนชั้น
ไม่ว่าร่ำรวย ชนชั้นกลาง ชนชั้นล่าง ชนชั้นกลางเองเมื่อจะซื้อบ้านใน
กรุงเทพฯ หรือปริมณฑลพื้นที่ไม่กี่สิบลาราวก็ต้องผ่อนบ้านหลายสิบปี
เป็นหนี้สินจนลูกหลานโต ลำหรับชนชั้นล่างนั้น ประสบปัญหาที่หนักหน่วง
มาก ทั้งปัญหาไม่มีที่อยู่อาศัยต้องเป็นผู้เร่ร่อน นอนข้างถนน สะพานลอย
โดยเฉพาะอยู่เป็นชุมชนแออัด

ปัจจุบัน มีชุมชนแออัดในประเทศไทยประมาณ ๑,๘๐๐ ชุมชน
๓๗๐,๐๐๐ ครอบครัว ประชากร ๑.๘ ล้านคน ส่วนใหญ่จะเข้าไปสร้าง
บ้านในที่ดินของรัฐและเอกชนด้วยการเช่า บุกเบิกและบุกรุก ส่งผลให้
ชุมชนไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย มีโอกาสถูกยกเลิกสัญญาเช่า หรือ
ไล่รื้อจากเจ้าของที่ดิน เพื่อนำที่ดินไปใช้ในประโยชน์อื่น ซึ่งมีชุมชนจำนวน
หนึ่งที่กำลังมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย คือเป็นชุมชนที่อยู่ในสถานการณ์ไล่รื้อ
ภาครัฐพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ ทั้งที่อยู่ในรูป
ของแฟลตหรือที่อยู่อาศัยนอกเมือง แต่ก็ทำให้เกิดภาวะกับผู้ถูกไล่รื้อคือ
ค่าผ่อนบ้าน การเปลี่ยนงานซึ่งก็เป็นเรื่องยากลำบากมาก สำหรับผู้ที่ยัง
ทำงานที่เดิมก็ต้องรับภาระเรื่องค่าเดินทางจากบ้านมาที่ทำงาน ผู้ถูกไล่รื้อ
ส่วนใหญ่ต้องกลับเข้ามาอาศัยในชุมชนแออัดอีก แนวทางที่น่าจะแก้ไข

ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดได้คือ ให้ชุมชนได้อาศัยอยู่ที่เดิมโดยมีการปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่เพื่อไม่ให้สังคมรังเกียจ รัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเช่าที่ดินระยะยาว ค่าเช่าถูก หรือจัดสรรที่ดินให้ และที่สำคัญ จะต้องให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดชีวิตตนเองด้วย

สิทธิผู้บริโภค

ถาม: สถานการณ์สิทธิผู้บริโภคในประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้าง ?

ตอบ: ทุกคนที่เกิดมาต้องกิน การกินหรือการบริโภคเป็นสิ่งที่มนุษย์ขาดไม่ได้ ถ้าไม่ได้บริโภคเราก็ตาย เราเกี่ยวข้องกับบริโภคอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่การบริโภคเพื่อยังชีพอยู่ได้เท่านั้น ไม่เพียงพอ อาหารหรือสิ่งที่เราบริโภคต้องไม่เป็นพิษเป็นภัย มีความสะอาด และถูกสุขลักษณะด้วย นอกจากเรื่องการกิน ก็ยังมีเรื่องการใช้สินค้า และเราก็มีสิทธิที่พึงมี อาทิ สิทธิที่จะได้รับข่าวสารที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ เป็นต้น

กล่าวถึงสถานการณ์ด้านสิทธิของผู้บริโภคมีแนวโน้มได้รับการเคารพ ส่งเสริมและคุ้มครองมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านลายลักษณ์อักษร กล่าวคือมาตรา ๕๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นการรับรองสิทธิของผู้บริโภคไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยและเป็นครั้งแรกที่บัญญัติให้มีองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎและข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

จากความสำคัญด้านการบริโภค มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งมี

วัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเป็นการทั่วไป โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้ความเป็นธรรมต่อผู้บริโภค

จากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่กำหนดให้มีองค์การอิสระเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคมีหน้าที่ให้ความเห็นต่อกฎหมาย นโยบายและมาตรการต่างๆ ก่อนที่จะมีการประกาศกฎหมาย นโยบายและมาตรการ โดยให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ ภาคประชาสังคมได้เคลื่อนไหวจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนร่างกฎหมายในระดับจังหวัด การจัดเวทีแลกเปลี่ยนระดับภูมิภาคและเวทีใหญ่ในกรุงเทพฯ และพัฒนาร่างกฎหมายโดยสหพันธ์องค์กรผู้บริโภคนำเสนอต่อรัฐบาล รัฐสภาและสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แม้ว่าสิทธิผู้บริโภคมีแนวโน้มไม่ได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติยังมีการละเมิดสิทธิผู้บริโภค ดังที่มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคได้รับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้าและบริการ พ.ศ. ๒๕๔๓ รวมทั้งสิ้น ๓๓๘ เรื่อง เป็นเรื่องคุณภาพและบริการ ๓๕% สาธารณสุข ๒๕% อสังหาริมทรัพย์ ๑๙% สาธารณูปโภค ๙% และมาตรฐานสินค้า ๓% (กรุงเทพฯธุรกิจ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๕) นอกจากนี้ ยังมีปัญหาสิทธิเสรีภาพของผู้บริโภคอีกหลายประการ อาทิ ปัญหาผู้ประกอบการค้าเอาเปรียบคู่สัญญา ปัญหาการฟ้องร้องดำเนินคดียุ่งยากและซับซ้อน การฟ้องร้องกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือผู้ประกอบธุรกิจการโฆษณา ย่อมจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายซึ่งเป็นการไม่คุ้มค่า ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคมีกระจัดกระจายและแยกกันอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานที่แตกต่างและซ้ำซ้อนกัน ปัญหาการแทรกแซงหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภค ปัญหาผู้บริโภคขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของตน ไม่รู้ถึงสิทธิที่พึงมีพึงได้ของตน

ถาม: ทำอย่างไรให้สิทธิของเราด้านการบริโภคได้รับการส่งเสริม และคุ้มครองมากขึ้น ?

ตอบ: ต้องทำหลายๆ ด้าน ผู้บริโภคทั่วไปไม่ทราบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมีอยู่ทั่วไปหลายกระทรวง เช่น เรื่องอาหาร ยา เครื่องสำอาง อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข เรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์อยู่ในความดูแลของสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ฯลฯ แต่มีชื่อกฎหมายเรียกแตกต่างกันออกไป และแฝงอยู่ในกระทรวงต่างๆ ซึ่งต่างกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีชื่อตรงความหมายทั้งชื่อกฎหมายและหน่วยงาน ทำให้ผู้บริโภคไม่เข้าใจมาร้องเรียนเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

จะอย่างไรให้สิทธิด้านผู้บริโภคของเราได้รับการส่งเสริมและคุ้มครอง คำตอบมิได้มีอยู่คำตอบเดียว แต่ต้องประกอบไปด้วยหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น *ประการแรก* การร่วมกันลงนามเพื่อเข้าชื่อเสนอกฎหมายองค์การอิสระผู้บริโภค ตามมาตรา ๕๗ ของรัฐธรรมนูญ รวมถึงเสนอความคิดเห็นต่อเรื่องดังกล่าว ให้องค์การนี้เป็นอิสระเพื่อไม่ให้ถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ราชการและธุรกิจ *ประการที่สอง* รวมกฎหมายด้านผู้บริโภคมาเป็นฉบับเดียวและมีหน่วยงานเดียว *ประการที่สาม* รณรงค์ให้ตระหนักถึงสิทธิผู้บริโภค *ประการที่สี่* ควรเร่งให้มีการรับรองและสนับสนุนให้มีการก่อตั้งสมาคมหรือองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาคเพิ่มขึ้น *ประการที่ห้า* สนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรผู้บริโภคที่มีอยู่เดิมให้สามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และใช้มาตรการลงโทษทางสังคม *ประการที่หก* ปรับปรุงสัญญาที่ไม่เป็นธรรม โดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคควรเร่งดำเนินการจัดทำสัญญามาตรฐานต่างๆ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้บริโภคที่จะได้ใช้เป็น

แนวทาง *ประการที่เจ็ด* ผู้บริโภคควรใช้ความระมัดระวังตามสมควรในการซื้อสินค้าและการรับบริการ *ประการที่แปด* พัฒนาระบบข้อมูลกลางเพื่อเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคและข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับประชาชนที่จะใช้ฟ้องร้องและพิทักษ์สิทธิอันพึงมีได้

ผู้ลี้ภัย

ถาม: ทำไมประเทศเราต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยจากการสู้รบ ?

ตอบ: เราคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชน ในระยะ ๓๐ ปีมานี้ มีคนจากประเทศเพื่อนบ้านลี้ภัยมาประเทศไทยจำนวนมาก ในอดีตมีผู้อพยพชาวเวียดนาม ลาว และกัมพูชาที่ลี้ภัยคอมมิวนิสต์ ปัจจุบันมีผู้ลี้ภัยจากการสู้รบในพม่า และนักศึกษาพม่าที่ลี้ภัยการเมืองมาตั้งแต่กรณี ๘ สิงหาคม ๒๕๓๑ ซึ่งเป็นปัญหาและประเด็นการเมือง ประการหนึ่งที่มีการถกเถียงบ่อยๆ ในประเทศไทย เพราะมุมมองต่อการจัดการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยดังกล่าวแตกต่างกันไปตามจุดยืน และทัศนะของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะอย่างไร แม้แต่การเรียกชื่อก็ยังเรียกไม่เหมือนกัน สหประชาชาติจะเรียกคนเหล่านี้ว่า “ผู้ลี้ภัย” แต่ทางรัฐบาลไทยจะเรียกว่า “ผู้อพยพ” เนื่องจากประเทศไทยยังไม่ได้ลงนามรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย พ.ศ. ๒๔๙๔

การยอมรับผู้ใดเป็น “ผู้ลี้ภัย” ไม่ว่าจะลี้ภัยทางการเมืองและการสู้รบ มีความหมายต่อการเคารพสิทธิของมนุษย์ขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้นมากกว่าการช่วยเหลือทางมนุษยธรรมของผู้อพยพ และกินความที่กว้างกว่า คือรวมถึงผู้ที่หลบหนีเข้ามาด้วยเหตุจากผลกระทบของสงครามหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย อันเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัย

ทุกวันนี้ในประเทศไทยเรายังมีผู้ลี้ภัยจากพม่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชาติกะเหรี่ยง ไทยใหญ่ คะยา แล้วก็ยังทยอยเข้ามาในพรมแดนเราอย่างต่อเนื่อง ชนกลุ่มน้อยเรียกร้องเพื่อให้ได้ปกครองตนเอง รัฐบาลทหารพม่าไม่ยอม ก็สู้รบกัน รัฐบาลพม่าโจมตีชนกลุ่มน้อย ชูตรีตแรงงาน บังคับต่างๆ นานา บังคับให้เป็นลูกทาบในสนามรบ บังคับให้ย้ายหมู่บ้าน ชนกลุ่มน้อยหนีภัยความตายเข้ามา เราก็ให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม ให้ที่พักพิง ให้ปัจจัยสี่ อย่างที่มนุษย์พอจะดำรงชีพอยู่ได้ โดยกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้พิจารณาอนุญาตให้องค์การระหว่างประเทศ และองค์การพัฒนาเอกชนเข้าไปให้ความช่วยเหลือ เช่น ศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านต้นยาง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี บ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี นอกจากนี้ยังมีผู้ลี้ภัยที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว (นอกค่าย) ถึงแม้ว่าการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยจะเป็นภาระของเรา แต่สหประชาชาติก็ร่วมแบกรับภาระนี้อยู่ และบางครั้งบางคราจะสร้างความเสียหายให้เรา เช่น มีการตัดไม้ทำลายป่า ความมั่นคงโรคร้ายไข้เจ็บ แต่เราจะละเลยไม่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมโลก หรือผลักดันกลับไปหาความตาย ความไม่มั่นคงในชีวิต เราก็คงไม่ยากให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้น

ถาม: เราควรจัดการกับผู้ลี้ภัยกันอย่างไรดี ?

ตอบ: ใช้หลายมาตรการควบคู่กันไป

การให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในฐานะเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกและที่สำคัญเป็นผู้ที่หมดหนทางไป เราควรให้พวกเขาอาศัยอยู่ ไม่ผลักดันกลับไปเผชิญอันตราย ให้ที่พักพิง ปัจจัยสี่ เป็นสิ่งที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงสิทธิความเป็นมนุษย์ เช่น การศึกษาของบุตรหลาน การฝึกอาชีพ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ในการแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยจากพม่าอย่างยั่งยืน จะต้อง มีข้อมูล จำนวนผู้ลี้ภัยทั้งในค่ายและนอกค่าย ข้อมูลที่เป็นทางการมี

จำนวนแสนกว่าคน ในพื้นที่พักพิงเก่าแห่ง ในสี่จังหวัด กาญจนบุรี ราชบุรี ตากและแม่ฮ่องสอน แต่ข้อมูลที่ไม่ปรากฏยังมีอีกจำนวนเท่าใด ทางเราก็ไม่ทราบข้อมูลตั้งว่า จ्ञานข้อมูลบุคคลเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญทั้งในแง่ของการให้ความช่วยเหลือในฐานะเพื่อนมนุษย์ และในการควบคุมให้อยู่ในสายตาของเรา และมุ่งหาความร่วมมือจากนานาชาติในการช่วยเหลือฟื้นฟู การเมืองและสันติภาพในพม่า เมื่อใดที่พม่าสงบ ไม่รบกันทุกเมื่อเชื่อวัน การเมืองภายในตกลงกันได้ เมื่อนั้น ผู้ลี้ภัยทั้งหลายก็คงจะรีบกลับ ประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตน คงไม่มีใครอยากห่างไกลบ้านเกิดเมืองนอนของตนมาอยู่ในประเทศอื่นที่มีการดำรงชีวิตไม่เหมาะสมเท่าใดนัก

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก็ได้ตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อศึกษากรณีปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ แรงงานต่างชาติ รวมถึงผู้ลี้ภัยด้วย โดยภารกิจด้านหนึ่งที่สำคัญก็คือการเสนอแนะนโยบายด้านผู้ลี้ภัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รัฐบาล และรัฐสภา โดยเน้นมิติสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ แต่ก็ไม่ละเลย แง่มุมของความมั่นคงแต่อย่างใด

สิทธิสตรี

ถาม: รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีบทบัญญัติใดเกี่ยวกับสิทธิสตรี ?

ตอบ: สตรีเป็นประชากรครึ่งหนึ่งของทุกสังคมและโลก ถ้าโลกนี้ขาดเพศหญิง มวลมนุษยชาติจะไม่สามารถดำรงเผ่าพันธุ์หรือมีชีวิตต่อไปได้เลย ผู้หญิงเป็นเพศมารดา เป็นทั้งแม่ ผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดู อบรมบ่ม นิสัยลูก เป็นผู้สืบบทบาทสำคัญยิ่งของครอบครัว เป็นกำลังการผลิต และกิจกรรมของชุมชนและสังคมทุกประเทศ

แต่ทว่า ตั้งแต่สมัยโบราณถึงปัจจุบัน สภาพและสถานภาพของสตรี จะต่ำต้อยด้อยค่า ไม่เสมอภาคเท่าเทียมชาย และที่สำคัญ สตรีถูกกดขี่

ชูดริต เหยียดหยาม และกีดกันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง สภาพดังกล่าวถือเป็นการไม่เคารพสิทธิมนุษยชนของสตรีในทุกสังคม จึงมีการลุกขึ้นเรียกร้องสิทธิสตรี รัฐบาลและสังคมประเทศต่างๆ ค่อยๆยอมรับฐานะและบทบาทของสตรี สิทธิสตรีในระดับสากล มีการออกอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. ๑๙๗๙ (พ.ศ. ๒๕๒๒) ซึ่งประเทศไทยได้รับรองอนุสัญญา ดังกล่าวไว้ สิทธิสตรีได้รับการคุ้มครองอย่างน้อยก็ไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ และเสมอภาค เท่าเทียมกันในด้านการทำงาน ค่าจ้าง การประกันสังคม การตัดสินใจมีบุตร สิทธิในการพัฒนา ทั้งการศึกษาและสหนาการ การมีส่วนร่วมทั้งการเลือกตั้ง การรับตำแหน่ง การปฏิบัติหน้าที่ราชการในทุกๆ ระดับ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีมาตรการพิเศษที่เอื้อให้คุ้มครองสิทธิสตรี เช่น การให้บริการสำหรับสตรีที่มีครรภ์

กล่าวเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับรองคุ้มครองสิทธิสตรีไว้หลายมาตรา มาตราที่สำคัญอย่างมาก อาทิ มาตรา ๓๐ ที่มีใจความว่า บุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย จะเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่อสตรีไม่ได้ และที่สำคัญคือ การมีมาตรการที่กำหนดขึ้นเป็นพิเศษเพื่อสตรีก็ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากสตรีถูกเอาเปรียบอย่างมากและอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีอีกหลายมาตราที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรี ไม่ว่าจะเป็นด้านแรงงาน รวมถึงการยกเว้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรีก็ต้องมีตัวแทนที่ประกอบด้วยสตรีอยู่ด้วย

ถาม: การละเมิดสิทธิสตรีในสังคมไทยยังดำรงอยู่อย่างมากหรือไม่ ?

ตอบ: การละเมิดสิทธิสตรียังดำรงอยู่อย่างกว้างขวาง แม้จะน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยที่ผ่านมา ทั้งนี้เป็นเพราะโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ผู้ชายยังเป็นใหญ่ ค่านิยมในสังคมไทย

ที่ครอบครัวบังคับให้ผู้หญิงอยู่ภายใต้อำนาจเป็นมาอย่างต่อเนื่อง สังคมยังมีทัศนคติว่าผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้าผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน ผู้หญิงต้องทำงานบ้าน เลี้ยงลูก มีบทบาทสำคัญในครัว หรือถ้าผู้หญิงทำงานนอกบ้าน ก็ยังต้องกลับมาทำงานในบ้านด้วย รวมถึงทัศนคติที่คิดว่าการที่ผู้หญิงออกมาเรียกร้องสิทธิมากๆ ทำให้ครอบครัวเกิดความแตกแยก สังคมบ่นป่วน ฯลฯ

สภาพดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาสะสม พอพูนขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาการเลือกใช้นามสกุลตามสามี โดยที่ผู้หญิงไม่สามารถเลือกใช้นามสกุลของตนเองได้ ปัญหากฎหมายที่บัญญัติให้สามีสามารถข่มขืนภรรยาของตนเองได้ ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือการเข้าไปมีบทบาทในตำแหน่งสำคัญของภาคราชการและเอกชน ผู้หญิงก็ยังได้ตำแหน่งโดยมีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับผู้ชาย รวมถึงปัญหาการค้ามนุษย์ซึ่งส่วนมากเป็นเด็กและสตรีรายงานของกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ระบุว่า ประเทศไทยเป็นทั้งทางผ่านและจุดหมายปลายทางของการค้าสตรีและเด็ก โดยการค้าเด็กและสตรีที่เป็นคนไทยลดจำนวนลง แต่ค้าคนต่างชาติโดยใช้ไทยเป็นจุดแวะพักปลายทางมีจำนวนเพิ่มขึ้น การค้าสตรีและเด็กกระทำในหลายรูปแบบ อาทิ หลอกเด็กอายุ ๑๕ ปีว่าให้ไปทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟที่ประเทศมาเลเซียได้เงินเดือนหลายหมื่นบาท แม้แต่ผู้หญิงที่บรรลุนิติภาวะและมีการศึกษาถึงระดับอนุปริญญายังถูกหลอกกว่าจะให้ไปทำงาน แต่ก็ถูกนำไปขายที่ประเทศสิงคโปร์ ถ้าไม่ยอมขายบริการทางเพศ ก็จะถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น

สิทธิเด็ก

ถาม: ทำไมต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็ก?

ตอบ: จนกระทั่งปัจจุบัน ผู้คนทั้งหลายโดยเฉพาะผู้ใหญ่ จะมีความ

คิดเห็นให้เด็กเคารพบนอบผู้ใหญ่ ห้ามโต้เถียง ห้ามแสดงความคิดเห็น ถ้าผู้ใหญ่ไม่ได้ถาม เด็กไม่ควรเลือกที่จะเรียนหรือทำงานอะไรได้ด้วยตัวเองจะต้องขึ้นต่อพ่อแม่ ผู้ใหญ่ ฯลฯ ด้วยมองว่าเป็นเด็ก เดียงสา ไม้มีความรู้ ความคิด สติปัญญา ความสามารถ แทนที่มองเด็กในฐานะ เป็นมนุษย์ที่มีความรู้ ความคิด ความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ ความคิดของเด็ก บ่อยครั้งที่เป็นความคิดที่ดี มีประโยชน์ ถ้าผู้ใหญ่มองข้ามความคิดเด็กไปก็อาจทำให้เสียโอกาสในการได้รับความเห็นที่ดีๆ ไปอย่างน่าเสียดาย

เด็กไม่ว่าจะเป็นลูกเป็นหลานของเรา ก่อนอื่น เป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิความเป็นมนุษย์เหมือนกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะต้องเคารพ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กซึ่งมีมากมายหลายประการ สิทธิดังกล่าวได้รับการรับรอง คำประกันโดยกฎหมายทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ ในระดับโลกก็มีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่เน้นการไม่เลือกปฏิบัติ ประโยชน์สูงสุดของเด็ก สิทธิในการมีชีวิต การอยู่รอด และการพัฒนา การเคารพความคิดเห็นของเด็กโดยมีเนื้อหาในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กตั้งแต่สิทธิที่มีสัญชาติ ได้รับการเลี้ยงดู ได้รับการศึกษา นันทนาการ การแสดงความคิดเห็น ไม่ถูกใช้ประโยชน์ ไปจนถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

ในประเทศไทยเอง ก็มีกฎหมายมากมายหลายฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของประเทศได้บัญญัติไว้หลายมาตรา มาตราที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ มาตรา ๕๓ และมาตรา ๘๐ *มาตรา ๕๓* เด็กมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง โดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และเด็กซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ *มาตรา ๘๐* รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คดีเด็กที่จะต้องมีความหมาย ความ อัยการ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมด้วย เหล่านี้เป็นต้น

ปัจจุบัน รัฐและสังคมไทยตระหนักถึงสิทธิเด็กมากขึ้นเป็นลำดับ มีการตั้งหน่วยงานรัฐ มีกลุ่มและองค์กรเอกชนจำนวนมาก เช่น สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชน คณะกรรมการศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวงศึกษาธิการ มูลนิธิเด็ก มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก ฯลฯ องค์กรเหล่านี้ได้รณรงค์เผยแพร่ ส่งเสริม และคุ้มครองเด็กอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐและสังคมมากขึ้น

ถาม: สถานการณ์สิทธิเด็กในสังคมไทยได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองเพียงพอหรือไม่ อย่างไร ?

ตอบ: ดังที่กล่าวมาแล้ว สิทธิเด็กในสังคมไทยได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การละเมิดสิทธิเด็กยังคงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ปรากฏเป็นข่าวในสื่อมวลชนแขนงต่างๆ แทบทุกวัน เช่น การใช้แรงงานเด็ก ครูตีเด็กนักเรียนด้วยอารมณ์ ดีทั้งห้อง แม้แต่ในครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองก็ยังตบตี ไม่ให้เด็กแสดงความคิดเห็น โดยถือว่าเป็นเด็กเป็นเล็กอย่ามาเถียง การข่มขืนเด็กโดยคนใกล้ชิดตัวในครอบครัวก็ยังมีเกิดขึ้น ซึ่งเด็กก็ไม่กล้าที่จะเล่าความจริง ภาพเด็กไปทั้งหญิงและชายถูกเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ ทั้งหนังสือ อินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตาม มีทั้งที่ถูกละเมิดสิทธิและเป็นผู้ละเมิดสิทธิเสียเอง เช่น เด็กกระทำความผิดทำร้ายผู้อื่น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะไม่ให้ความคุ้มครองต่อเด็กเหล่านี้

การแก้ไขปัญหาเด็กจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยยึดเด็กเป็นตัวตั้ง ภาครัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และองค์กรอิสระทั้งหลาย ภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจควรร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็กต่อไป ในปัจจุบันคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก็ได้ตั้งคณะอนุกรรมการด้านเด็กขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยจะได้ดำเนินการปฏิบัติงานต่อไป

สิทธิของคนพิการ

ถาม: ในปัจจุบันคนพิการได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเพียงพอหรือไม่ อย่างไร ?

ตอบ: ในทุกสังคม จะมีคนจำนวนหนึ่งที่โชคร้ายเกิดมาพิการหรือต้องพิการด้วยสาเหตุต่างๆ กลายเป็นผู้พิการ ซึ่งจะดำรงชีวิตอย่างทุกข์ยากลำบาก โดยเฉพาะเป็นผู้ที่ด้อยโอกาสแทบทุกด้าน ไม่สามารถเข้าถึงมีสิทธิและใช้สิทธิอย่างคนทั่วไป ด้วยสภาพทางร่างกายและจิตใจที่เป็นอุปสรรค ไม่ว่าจะเป็นการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สิทธิในการทำงาน การศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ ทั้งๆ ที่ผู้พิการเป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิความเป็นมนุษย์เหมือนกับคนปกติ

ในประเทศไทย มีผู้พิการจำนวนค่อนข้างมาก ในอดีต ผู้พิการจะไม่ค่อยได้รับการดูแลจากรัฐและสังคม จนกระทั่งเมื่อมีพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ผู้พิการจึงค่อยๆ ได้รับการคุ้มครอง การสงเคราะห์ การพัฒนา การฟื้นฟูสมรรถภาพ และได้รับการรับประกันสิทธิจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โดยเฉพาะจากมาตรา ๕๕ “บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

แม้ว่ากฎหมายและนโยบายมีการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิคนพิการมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ในทางปฏิบัติคนพิการก็ยังเข้าไม่ถึงสิทธิเหมือนคนทั่วไป คนพิการอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิอย่างเพียงพอ กระทรวงสาธารณสุขได้สำรวจพบว่าประเทศไทยมีคนพิการกว่า ๔.๘ ล้านคน แต่มีคนพิการที่ขึ้นทะเบียนกับกรมประชาสงเคราะห์เพียง ๑.๖ แสนคนเท่านั้น คนที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนก็จะเสียสิทธิอีกหลายประการ คนพิการควรมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา การมีงานทำ ได้รับการรักษาพยาบาล ได้รับการช่วยเหลือในสวัสดิการต่างๆ รวมถึงเครื่องมือเครื่องมือเพื่อช่วยในการเดินทาง

ถาม: จะแก้ไขปัญหาเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิคนพิการได้อย่างไร ?

ตอบ: คนพิการประสบปัญหามากมายหลายประการกว่าคนปกติหลายเท่า นักปัญหาที่ประมวลมาก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาทั้งหมดของคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา สาธารณสุข การเข้าถึงสาธารณสุขสถานและยานพาหนะ ขนส่งสาธารณะ ส่วนสาธารณะ ถนนหนทางตลอดจนทางเดินเท้า การขึ้นทะเบียนคนพิการหรือออกบัตรประจำตัวคนพิการมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก เจตคติของสังคม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ครอบครัวและของคนพิการเองที่มีต่อคนพิการในทางลบ ฯลฯ

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาข้างต้นไม่ว่าจะเป็น **ด้านกฎหมาย** โดยรัฐควรปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่กีดกัน จำกัดสิทธิและโอกาสหรือการเลือกปฏิบัติโดยเฉพาะการละเมิดสิทธิผู้พิการในด้านการศึกษา สาธารณสุข หนันทนาการ การเข้าทำงานหรือการประกอบอาชีพ **ด้านเจตคติ** ควรส่งเสริมและสนับสนุนในการสร้างเจตคติของสังคม ครอบครัวของคนพิการและคนพิการเอง ให้เห็นว่าคนพิการเป็นผู้ที่มีความสามารถและศักยภาพเช่นเดียวกับคนทั่วไปและสามารถพัฒนาตนเองได้ **ด้านการศึกษา** ควรจัดบริการการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบตามความต้องการของคนพิการและถ้าคนพิการที่สามารถเรียนร่วมกับนักเรียนปกติได้ ก็ควรส่งเสริมคนเหล่านั้น โดยคำนึงถึงการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพิเศษ หรืออุปกรณ์พิเศษสำหรับคนพิการด้วย นอกจากนี้ ควรขยายบริการด้านการศึกษาให้เหมาะสม **ด้านอาชีพ** ควรส่งเสริมให้คนพิการสามารถพึ่งตนเองและประกอบอาชีพอิสระได้ อาทิ บริการกู้ยืมเงินประกอบอาชีพและเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ **ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ** อาทิ โทรศัพท์ ทางเดินเท้า ตู้โดยสาร ฝั่่งน้ำ ตลอดจนบริการขนส่งมวลชน โดยจัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักวิชาให้มีลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อคนพิการที่จะใช้ได้ **ด้านกองทุน** นโยบายพัฒนาให้กองทุนฟื้นฟู

สมรรถภาพคนพิการสามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มตามวัตถุประสงค์และสามารถช่วยเหลือคนพิการได้มากขึ้น โดยให้คนพิการสามารถกู้ยืมเงินได้มากกว่าการประกอบอาชีพและเงินอุดหนุนเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้เป็นต้น

ควรต้องกล่าวอีกว่า สิทธิและสถานภาพ รวมทั้งนโยบายของรัฐดังกล่าว ส่วนใหญ่มาจากการรวมตัวและการเคลื่อนไหวของผู้พิการ เช่น สภาคนพิการแห่งประเทศไทย มูลนิธิคนพิการไทย และองค์กรอื่นอีกจำนวนมาก

สิทธิของชาวไทยภูเขา

ถาม: ประชาชนกลุ่มใดด้อยสิทธิมากที่สุดในสังคมไทยและประสบปัญหาใดบ้าง ?

ตอบ: ชาวไทยภูเขา เป็นความจริงอย่างหนึ่งว่า ประเทศส่วนใหญ่มิได้ประกอบด้วยคนชนชาติเดียว หากมีหลายชนชาติ หลายเชื้อชาติ ในอดีตอันยาวนานจะมีการแบ่งแยกประชากรเป็นพลเมือง คนต่างด้าว เป็นชนชาติส่วนใหญ่ ชนชาติส่วนน้อย โดยชนชาติส่วนใหญ่เป็นพลเมืองมีสิทธิต่างๆ ชนส่วนน้อย คนต่างด้าว ไม่มีสิทธิอย่างนี้ อย่างไรก็ตาม รัฐและสังคมโดยเฉพาะประเทศประชาธิปไตยยอมรับสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน คนภายในประเทศต่างๆ จึงมีสิทธิมากขึ้นอย่างในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงที่เรียกว่า ชาวไทยภูเขา เช่น ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ม้ง เมี่ยน อาข่า ลีซู ลัวะ ฯลฯ มีสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในการเข้าถึงและใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิทธิตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันได้รับรองและค้ำประกันสิทธิบุคคลซึ่งหมายถึงสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยหลายมาตรา โดยเฉพาะมาตรา ๔ การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิ

เสรีภาพของบุคคล มาตรา ๓๐ ว่าด้วยความเสมอภาคและห้ามเลือกปฏิบัติ และมาตรา ๔๖ สิทธิชุมชนดั้งเดิมในการอยู่กับป่า รักษาป่า ฯลฯ

ชาวไทยภูเขาจำนวนมากอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยมายาวนานหลายชั่วอายุคน แต่ก็มีที่อพยพเข้ามา ทั้งเข้ามานานแล้วและเพิ่งอพยพเข้ามาจากการสำรวจชาวไทยภูเขาหลายครั้งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๔๒ มีจำนวนรวม ๑,๐๓๓,๙๓๑ คน แต่ได้สัญชาติไทยจำนวน ๒๓๕,๐๒๕ คน ยังมีชาวไทยภูเขาอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการสำรวจและรับสัญชาติไทย เนื่องจากตั้งบ้านเรือนบนภูเขา ทางราชการไปถึงได้ยากลำบาก และที่สำคัญชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่ไม่รู้และไม่เห็นความจำเป็นของการมีเอกสารราชการไม่ว่าจะเป็นบัตรประชาชน ทะเบียนบ้าน จึงมีอยู่มากที่ไม่มีเอกสารใดๆ เลยที่จะพิสูจน์ให้รู้ได้ว่าเป็นคนไทยหรือไม่

ต่อมา เมื่อสังคมมีความสลับซับซ้อน เอกสารราชการมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต เอกสารจึงเริ่มมีความสำคัญต่อชาวไทยภูเขามาก ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือชาวไทยภูเขาจำนวนมากไม่มีเอกสารใดๆ ไปพิสูจน์ให้ราชการเชื่อได้ว่าเป็นคนไทย สิ่งที่มีก็คือพยานบุคคล แต่ก็พื้นฐานที่ราชการไม่ให้น้ำหนักมากนัก ชาวไทยภูเขาที่เลยถูกมองว่าเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายที่พร้อมจะถูกผลักดันให้ออกจากประเทศไทยได้เสมอ ถ้าไม่มีมติคณะรัฐมนตรีผ่อนผันให้อาศัยอยู่ได้ปีต่อปี ปัญหาที่สำคัญอีกประการ คือ ราชการจำแนกแยกแยะได้ลำบากว่าเป็นชาวเขาที่เกิดในประเทศไทย หรือเข้ามาในประเทศไทยนานแล้ว หรือเพิ่งอพยพเข้ามา ก็เลยไม่รู้ว่ใครเป็นใคร ประกอบกับปัญหาการคอร์รัปชันของราชการ ของชาวเขาที่เพิ่งอพยพเข้ามาโดยจ่ายเงินเพื่อซื้อบัตรประชาชนยิ่งทำให้ปัญหาพัวพันกันจนแก้ไขได้ยากลำบากเข้าไปอีก การที่ชาวไทยภูเขาไม่มีเอกสารพิสูจน์ตน ไม่มีเอกสารราชการ ก็เลยเข้าไม่ถึงสิทธิอีกหลายสิบบประการไม่ว่าจะเป็นสิทธิทางการศึกษาเล่าเรียน สิทธิด้านสาธารณสุขในการรักษาเมื่อเจ็บป่วย สิทธิในการทำงานเพื่อยังชีพ สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการ

อาศัยอยู่ในประเทศไทย เสรีภาพในการเดินทาง สิทธิในการทำนิติกรรมต่างๆ ชาวไทยภูเขาประสบปัญหาสิทธิทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมา แล้วจะดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้อย่างไร แล้วจะดำรงชีวิตเหมือนคนทั่วไปได้อย่างไร

ถาม: ทางออกเพื่อแก้ปัญหาของชาวไทยภูเขาเป็นอย่างไร ?

ตอบ: การแก้ปัญหาต้องกระทำหลายๆ วิธี จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาคือชาวไทยภูเขาไม่มีเอกสารพิสูจน์ตน และจำแนกแยกแยะไม่ออกว่าใครเป็นใคร อยู่กลุ่มใด เข้ามาในประเทศไทยนานแล้วหรือไม่ ทำให้เกิดปัญหาสิทธิด้านต่างๆ มากมาย ประกอบกับกฎหมายประเทศไทย อาทิ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ให้สันนิษฐานในทางลบต่อผู้ที่ไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนว่าเป็นคนที่ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองมา สำหรับทางออกเพื่อแก้ปัญหาชาวไทยภูเขา ที่สำคัญที่สุดคือกระบวนการสำรวจบุคคลตกหล่นเพื่อแยกแยะให้ได้ว่าเข้ามาอาศัยในประเทศไทยนานแล้วหรือยังเพื่อจะได้แก้ปัญหาต่อไป และจะได้กำหนดสถานะได้ถูกต้องว่าพวกเขาควรมีสถานะใดเป็นคนไทย หรือเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายแต่ได้สิทธิอาศัยในแผ่นดินไทยต่อไปหรือคนต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย เมื่อจำแนกแยกแยะได้แล้วว่าใครเป็นใคร ชาวไทยภูเขา ก็จะมีสิทธิต่างๆ ตามมา ทั้งเรื่องการเล่าเรียน การรักษาเมื่อเจ็บป่วย การเดินทาง การอยู่อาศัย การเลือกตั้ง ฯลฯ แต่สำหรับในช่วงรอยต่อที่ยังไม่สามารถจำแนกแยกแยะหรือกำหนดสถานะบุคคลได้ ก็ต้องมีมาตรการรองรับ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาปัญหา กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งได้จัดประชุมเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๕ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นเพื่อทำหลักเกณฑ์ในการสำรวจคนตกหล่น และการเอื้อให้ชาวไทยภูเขามีสื่อสิทธิด้านต่างๆ ในช่วงรอยต่อ เพื่อนำเสนอต่อฝ่ายบริหารต่อไป

สิ่งสำคัญมากที่ทำให้ปัญหาของชาวไทยภูเขาไม่ได้รับการคลี่คลายก็คือทัศนคติ ไม่ว่าจะเป็ทัศนคติของภาครัฐหรือแม้แตภาคเอกชนก็ตามที่มองอย่างเหมารวมว่าชาวไทยภูเขาเป็นพวกที่อพยพมาจากต่างประเทศ ไม่ได้มีการจำแนกแยกแยะว่ามีทั้งที่เป็นชาวไทยภูเขาอยู่ติดแผ่นดินมาตั้งแต่เกิดหรืออพยพเข้ามาอาศัยในแผ่นดินไทย ทัศนคติเช่นที่ว่ามา ทำให้ปัญหาของชาวไทยภูเขาายังดำรงอยู่ และการแก้ปัญหาไม่ถูกจุด ภาครัฐไปเน้นน้ำหนักที่การปราบปรามคอร์รัปชั่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐและเอกชนอย่างจริงจัง เพื่อปรับทัศนคติและสร้างความเข้าใจต่อชาวไทยภูเขามากขึ้นต่อไป

สิทธิของคนจนในกระบวนการยุติธรรม

ปัจจุบัน ทุกสังคมและประเทศจะมีหน่วยงาน องค์กรหรือสถาบันของรัฐจำนวนมากเพื่อดำเนินกิจการทางการเมือง การปกครอง การออกกฎหมาย การจัดเศรษฐกิจและระเบียบสังคม การดำเนินการดังกล่าวมีองค์การหรือสถาบันด้านยุติธรรม ตั้งแต่หัวหน้าชุมชน ตำรวจ อัยการ ทนายความ ศาล คุกตะราง ฯลฯ ประกอบเป็นกระบวนการยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่รักษาความยุติธรรม ความสงบสุขของสังคม และการดำรงอยู่ของรัฐ กระบวนการดังกล่าวนี้ จะรักษาความยุติธรรมได้มากน้อยเพียงใด นอกจากจะขึ้นกับเนื้อหาและลักษณะของกฎหมาย ระบบ สถาบัน และเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายแล้ว ยังขึ้นกับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ อีกด้วย กล่าวคือ แม้จะมีกฎหมายที่ยุติธรรม ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษามีความรู้ทางกฎหมายอย่างแตกฉาน และมีใจเที่ยงธรรมสักเพียงใด แต่ถ้าระบบการเมืองเป็นเผด็จการ เศรษฐกิจสังคมเหลื่อมล้ำต่ำสูง แบ่งชั้นวรรณะ

และปกคลุมด้วยอิทธิพลนานาประการ กระบวนการและสถาบันยุติธรรม ย่อมไม่อาจให้ความยุติธรรมได้เท่าที่ควร แล้วคนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของทุกประเทศก็จะได้รับความยุติธรรมน้อยที่สุด ทั้งที่เป็นบุคคลและพลเมือง มีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมเหมือนกับคนกลุ่มอื่นๆ ของสังคม

ก่อนที่จะเขียนถึงสิทธิของคนจนในกระบวนการยุติธรรม ขอพูดถึงปัญหาความยากจนกับสิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชนสักนิดหนึ่งว่า คนจนเป็นมนุษย์ ย่อมจะมีสิทธิความเป็นมนุษย์เหมือนกับคนร่ำรวยทุกประการ แต่ในทางความเป็นจริง นอกจากสิทธิความเป็นมนุษย์ของคนจนจะไม่ได้รับการเคารพ คำประกันการมีและใช้สิทธิประการต่างๆ ตั้งแต่สิทธิที่จะมีชีวิต มีปัจจัยในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค ซึ่งมนุษย์ทุกคนควรจะมีสิ่งเหล่านี้ เพื่อการดำรงชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำ ทั้งยังไม่มีโอกาสเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐคุ้มครอง ไม่ว่าสิทธิทางการเมือง สิทธิทางการศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม

ที่สำคัญ คนจนในทุกสังคมจะถูกละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์อย่างกว้างขวางและตลอดเวลา เริ่มตั้งแต่ถูกกดขี่ ช่มเหง รังแก คดโกง หลอกลวง ริดไถ ไปจนถึงถูกกีดกันไม่ให้มีการศึกษาเรียนรู้ เข้ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ อันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของความยากจน ความยากจนจึงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างสำคัญ แล้วก็มีความไม่ยุติธรรมอย่างหนึ่ง

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ตามหลักการทางการเมืองสมัยใหม่ที่เน้นการกำประกันสิทธิความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของประชาชน บุคคลมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของรัฐหลายประการ ตั้งแต่สิทธิไม่ถูกจับ ไม่ถูกค้น ไม่มีหมายจับ หมายค้น เมื่อถูกจับกุม ก็จะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหา มีสิทธิบอกให้ญาติทราบ และมีสิทธิขอประกันตัว มีสิทธิพบ

ทนายความ สิทธิได้รับการสอบสวนอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ไปจนถึงสิทธิได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษ และสิทธิของนักโทษ สิทธิเหล่านี้ เป็นทั้งสิทธิมนุษยชนและสิทธิตามกฎหมาย

ยกตัวอย่าง สิทธิแจ้งให้ญาติหรือผู้ไต่สวนใจทราบ เป็นสิทธิของ บุคคลในกระบวนการยุติธรรมประการแรกๆ เกิดมาจากสภาพความเป็นจริง ที่ว่า คนเราไม่ว่าจะมีร่างกายจิตใจเข้มแข็ง หรือเป็นฆาตกรเหี้ยมโหด ลักพานใด เมื่อถูกจับกุม คมขัง ย่อมจะหวาดกลัว ต้องการให้ญาติหรือผู้ ที่ไต่สวนใจรู้ว่าตนถูกจับ หากไม่มีใครรู้ใครเห็น จะคิดมาก หวาดกลัวว่าจะ ถูกซ้อม ถูกทรมาน ถูกฆ่าทั้ง สิทธิแจ้งให้ญาติทราบเป็นสิทธิของมนุษย์ หรือสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง แล้วก็เป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประเทศ ต่างๆ ทั่วโลก ของไทยเราคือ รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๗

แต่จากสภาพทางความเป็นจริงของทุกสังคม บุคคลผู้มีฐานะต่ำต้อย ด้อยโอกาส โดยเฉพาะเกษตรกร ชาวไร่ชาวนา พ่อค้าแม่ขาย คนจน คนชนเผ่า ฯลฯ มักจะไม่ได้รับการเคารพ ค่าประกัน และไม่ได้ใช้สิทธิต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่เมื่อมีการแจ้งความ กล่าวหาว่ามีผู้กระทำความผิด ถ้าผู้นั้นเป็นคนจน จะถูกจับเร็ว แต่ พิจารณาคดีช้า กับคนรวย จะจับช้า พิจารณาเร็ว ในการให้ประกัน แม้จะมี รัฐธรรมนูญจะกำหนดให้คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควร แก่กรณีมิได้ ผู้ถูกจับกุมที่เป็นคนยากคนจนส่วนใหญ่ก็จะได้ไม่ได้รับการ ประกันตัว เพราะตำรวจ อัยการ และศาล จะกำหนดหลักประกันเป็น ทรัพย์สิน เงินทองจำนวนค่อนข้างมาก บางคดีเป็นแสน สองแสน สามแสน อย่างไรก็ตามแต่หนึ่งแสนบาท แม้แต่สามสี่หมื่นบาท คนจนส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถ หามาได้ นอกจากหยิบยืม เช่า หรือกู้ผู้อื่น คนจนจึงไม่ได้รับการปล่อยตัว ชั่วคราว ต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและรอการพิจารณาของศาลเป็น จำนวนมากกว่าร้อยละ ๔๐ ของผู้ต้องการในเรือนจำทั่วประเทศ

นี่ยังไม่พูดถึงการต่อสู้คดี ไม่เฉพาะเป็นจำเลย แม้แต่เป็นโจทก์ หรือคดีเล็กคดีน้อย ก็เป็นไปอย่างยากลำบาก ด้วยคนจนไม่มีเงิน ต้องยืมเงินทอง จำนองที่นา ชายข้าวของ ลิ่นเนื้อประดาตัว นอกจากนี้ คนยากจนส่วนใหญ่ไร้การศึกษา ไร้มีความรู้ทางกฏบัตรกฏหมาย ซ้ำยังถูกกดดันโดยระบบและวิธีสอบสวนของตำรวจ และการพิจารณาของศาล “จึงแพ้คดีโดยง่าย ๆ ซึ่งมีไม่น้อยที่เป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ต้องถูกตัดสินลงโทษจำคุก เสียเป็นส่วนใหญ่ กระทั่งโทษปรับ คนจนส่วนใหญ่ไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ สุดท้ายก็ถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นเดือนเป็นปี เมื่อเป็นนักโทษถูกขังอยู่ในคุก ยังต้องถูกคุมขังราวไม่ใช่คน นักโทษจนกรรจ์ จะถูกใส่โซ่ตรวน ฯลฯ ครั้นพ้นโทษออกมา มีตราบาปติดตัว ถูกรังเกียจ เดียดฉันท์ กีดกัน ไม่อาจดำเนินชีวิตปกติ ยิ่งจนลงไปอีก

ควรต้องชี้อีกว่า นอกจากมีสาเหตุมาจากตัวบทกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมของประเทศตราคาแพง ค่าใช้จ่ายสูง คนจนเข้าถึงสิทธิได้ยากแล้ว หากในทางปฏิบัติ มาจากการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุกระดับ ถ้าคนจนเป็นความกับคนรวย รถมอเตอร์ไซค์ชนกับรถเบนซ์ เจ้าหน้าที่มีแนวโน้มจะเข้าข้างใคร ยังไม่รวมถึงสาเหตุหลักในยุคปัจจุบัน คือ คอร์รัปชัน ที่ทำให้ตาชั่งแห่งความยุติธรรมเอียงกะเท่เร่

ที่เขียนมาทั้งหมดนี้เป็นข้อสรุปเพียงน้อยนิดเกี่ยวกับสภาพของคนจนในกระบวนการยุติธรรมของประเทศต่างๆ แล้วยังไม่ได้พูดถึงสภาพทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดของความไม่ยุติธรรมที่คนจนได้รับมาชั่วนาตาปี

สภาพที่กล่าวมา เกิดขึ้นในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน การส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองสิทธิของคนจนในกระบวนการยุติธรรมเป็นความจำเป็นเร่งด่วนของสถาบันยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนทุกระดับ

แนวทางทั่วไปในการส่งเสริมสิทธิของคนจนในกระบวนการยุติธรรม

เนื่องจากผู้เขียนมิได้เป็นนักกฎหมาย และไม่ได้อยู่ในวงการยุติธรรม ทั้งยังไม่รู้สภาพความเป็นจริงที่กล่าวมาอย่างรอบด้านและลึกซึ้ง จึงเสนอแนวทางทั่วไปในการส่งเสริมสิทธิ ควรจะประกอบด้วยนโยบายและมาตรการดังนี้

- ต้องเผยแพร่ รณรงค์ให้คนจนรับรู้และกล้าใช้สิทธิของบุคคล ในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ถูกค้น ถูกจับ ถูกสอบสวน ฟ้องศาล เป็นจำเลยจนถึงเป็นนักโทษ หรือถ้าเป็นผู้เสียหาย ตั้งแต่สิทธิในการแจ้งความจนถึงสิทธิได้รับความคุ้มครอง ค่าตอบแทน และความช่วยเหลือจากรัฐ การส่งเสริมสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ควรเป็นหน้าที่ของทุกสถาบันทั้งของรัฐและภาคเอกชน เริ่มตั้งแต่กระทรวงยุติธรรม ซึ่งขณะนี้มีกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สำนักงานศาลยุติธรรม ศาลปกครอง กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภานายความ องค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ไปจนถึงองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนวิธีการนั้น ขึ้นกับภารกิจ อำนาจหน้าที่ ลักษณะ สภาพและเงื่อนไขของแต่ละหน่วยงาน
- จะต้องปรับปรุงระบบกฎหมายทั่วไปและกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่เอื้อต่อคนจน เช่น ประกันตัว ปล่อยชั่วคราว โทษปรับ ฯลฯ และสร้างระบบช่วยเหลือทางกฎหมาย และการเงินแก่คนจน
- เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุกส่วนและทุกระดับควรเคารพ และค่าประกันสิทธิของคนจนไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือผู้เสียหาย เป็นจำเลย โจทก์ หรือเป็นนักโทษ

เพราะไม่ใช่เป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย หรือเพราะ
คนจนน่าเห็นใจมากที่สุดเท่านั้น หากพวกเขาได้เข้าถึงและใช้
สิทธิต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่างเต็มที่ จะทำให้การ
ดำเนินคดีเป็นไปอย่างง่าย รวดเร็ว และยุติธรรม

แนวทางทั่วไปที่เสนอมาอาจแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง ถ้าจะแก้ปัญหา
คนจนกับความยุติธรรมอย่างถึงที่สุด ก็ต้องแก้ที่โครงสร้างและระบบ
การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ให้คนจน หายจน มีความรู้
มีสิทธิ มีเสียง มีเกียรติมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นเจ้าของสังคม.

บทที่ ๓

กลไกการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิในประเทศไทย

ถาม: สิทธิของเราจะเป็นจริงได้ต้องทำอะไร?^{๒๔}

ตอบ: มนุษย์เกิดมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความเจริญ ก้าวหน้า และความสงบเรียบร้อย จะต้องมีความ กติกา และหลักการร่วมกัน โดยจะมีทั้งศีลธรรม ธรรมเนียม ประเพณี และกฎหมายบังคับให้เป็นไปตามกฎ กติกา และหลักการดังกล่าว แต่โดยทั่วไป มนุษย์ส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยยึดมั่นในศีลธรรม แล้วก็ถ้าไม่ปฏิบัติตามศีลธรรม ก็ไม่มีใครมาลงโทษ ทุกสังคมและประเทศจึงมีกฎหมายมาบังคับใช้

ในยุคปัจจุบัน สิทธิมนุษยชนเป็นหลักการสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่สังคมและประเทศต่างๆ ยึดถือ แต่จะมีผลในทางปฏิบัติหรือเป็นจริงได้อย่างไรอย่างน้อยก็ควรกำหนดไว้เป็นกฎหมายทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายภายใน ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และระเบียบข้อบังคับให้มีการเคารพ คำประกันสิทธิมนุษยชน ประการต่างๆ

^{๒๔}รวบรวมจากข้อเขียนคอลัมน์ ปุจฉา-วิสัชนา ปัญหาสิทธิมนุษยชน ในจดหมายข่าวของสถาบันนโยบายศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖

ประเทศไทยเราโชคดีที่มีรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่มีการกำหนดให้มีการส่งเสริม ค้ำครองสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางที่สุดฉบับหนึ่ง สิทธิเสรีภาพด้านต่างๆ มีมากมายทั้งสิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิการมีส่วนร่วม สิทธิคนพิการ คนชรา เด็ก สิทธิด้านการศึกษา ฯลฯ

แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าวเขียนไว้เป็นตัวหนังสือ ถ้ารัฐและสังคมไม่ยึดถือก็จะมีปัญหา การละเมิดสิทธิก็จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเหมือนโรคระบาด ความสูญเสียก็จะเกิดขึ้น การที่คนละเมิดสิทธิของกันและกันก็เพราะไม่รู้ว่าจะทำอะไรละเมิดสิทธิ หรือรู้แต่ก็ยังทำก็มี เมื่อเกิดการละเมิดสิทธิของกันและกัน ก็ต้องมีกลไกในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

กลไกในต่างประเทศ

ถาม: ในประเทศต่างๆ มีกลไกใดบ้างในการจัดการปัญหาด้านสิทธิเสรีภาพที่เกิดขึ้น ?

ตอบ: รูปแบบของกลไกระดับชาติในการส่งเสริมและค้ำครองสิทธิที่มีการจัดตั้งขึ้นในประเทศต่างๆ มีหลายรูปแบบ ซึ่งอาจแบ่งพัฒนาการของการจัดตั้งกลไกระดับชาติเป็น ๓ ช่วงด้วยกัน คือ ยุคศตวรรษที่ ๑๙ เริ่มมีการจัดตั้งสถาบันที่เรียกว่า ออมบุดสแมน (Ombudsman) หรือผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ในประเทศแถบสแกนดิเนเวียโดยเฉพาะประเทศสวีเดน ช่วงที่มีการรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาใช้และสหประชาชาติได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เป็นองค์กรที่ดำเนินงานตามหลักการในปฏิญญาสากลฯ และช่วงนับแต่ปี ค.ศ. ๑๙๘๐ เป็นต้นมา มีการจัดตั้งกลไกระดับชาติหรือสถาบันระดับชาติเพื่อการส่งเสริมและค้ำครองสิทธิมนุษยชนขึ้นเป็นจำนวนมาก กลไกระดับชาติที่กล่าวมา เป็นองค์กรที่มีชื่อองค์กรที่ทำ

หน้าที่บริหารประเทศ ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างรัฐบาล หน่วยงานรัฐต่างๆ หรือไม่ได้ทำหน้าที่ในการออกกฎหมายเหมือนอย่างสภาผู้แทนราษฎร แต่เป็นองค์กรที่คอยตรวจสอบว่ามีนโยบาย กฎหมาย หรือการกระทำใดบ้างที่อาจจะละเมิดสิทธิของผู้คน แล้วก็มีข้อเสนอแนะไป ส่วนการจะทำตามหรือไม่ก็เป็นเรื่องของหน่วยงานที่ใช้อำนาจดังที่กล่าวมา

รูปแบบของกลไกระดับชาติที่มีการจัดตั้งขึ้นที่สำคัญๆ ดังนี้

๑. ศาลปกครอง มีขึ้นเพื่อเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งในการตรวจสอบการใช้อำนาจของทางราชการ เพื่อปกป้องสิทธิของประชาชน และคุ้มครองประโยชน์ของส่วนรวมให้ได้ดุลยภาพกัน และเพื่อสร้างบรรทัดฐานที่ถูกต้องในการปฏิบัติราชการ ด้วยการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา “คดีปกครอง” ซึ่งเป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน กรณีหนึ่ง และข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน อีกกรณีหนึ่ง อันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงาน หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๒. สถาบันออมบุดสแมน (Ombudsman) หรือผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นองค์กรที่ถือกำเนิดในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ซึ่งปัจจุบันได้แพร่หลายไปในหลายประเทศ โดยอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่จะมีวัตถุประสงค์เหมือนกันคือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่เป็นธรรม

๓. คณะกรรมการสิทธิ (Commission) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนส่วนมากจะมีหลักประกันความเป็นอิสระโดยกฎหมาย หน้าที่ที่สำคัญของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนคือ การตรวจสอบนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงนโยบาย

เช่น การตรวจสอบดูว่าการกระทำของฝ่ายบริหารเป็นไปตามมาตรฐาน มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายหรือไม่ มีตัวบทกฎหมายหรือมาตรการในกระบวนการยุติธรรมที่ได้มาตรฐานหรือไม่ ฯลฯ และจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้รอบด้านมากยิ่งขึ้น ด้วยเกือบทุกประเทศประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการทางศาลได้ เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่สูงและต้องใช้ระยะเวลายาวนาน

ทั้งศาลออมบุดสแมนและคณะกรรมการการเป็นองค์กรระดับประเทศที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้คน แต่ก็ไม่ได้มีองค์กรเพียงเท่านี้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าว แต่มีหน่วยงานอีกมากมายที่ทำหน้าที่ดังกล่าว และที่กล่าวมาเป็นเรื่องของประเทศต่างๆ

กลไกภายในประเทศ

ถาม: ในบ้านเรามีกลไกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของเราบ้างหรือไม่ ?

ตอบ: ความจริงแล้ว ในประเทศไทยมีกลไกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมานาน กลไกรัฐมีทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหารและโดยเฉพาะกลไกของสถาบันตุลาการ เช่น คณะกรรมการการเกือบทุกชุดของรัฐสภา สำนักงานรับเรื่องร้องทุกข์ของสำนักงานกฤษฎีกา ตำรวจ อัยการ ศาล ฯลฯ แต่ก็ไม่เพียงพอในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลายครั้ง กลไกดังกล่าวกลับละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง กลไกดังกล่าวมีทั้งส่วนที่ดีและข้อจำกัด เช่น คณะกรรมการการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร ไม่มีอำนาจแก้ไขปัญหาโดยตรง ต้องเสนอผ่านไปยังฝ่ายบริหารคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ มีข้อจำกัดที่พิจารณาดำเนินการเฉพาะการกระทำของหน่วยงานของรัฐที่กระทำต่อเอกชนเท่านั้น ไม่รวมถึงการกระทำของ

เอกชนที่มีต่อเอกชนด้วยกัน รวมทั้งจะยึดถือตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัดจนเกินไป ศาลหรือตุลาการซึ่งเป็นองค์กรที่สำคัญมากในการให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็ศาลแพ่งหรือศาลอาญา แต่การพิจารณาคดีจะล่าช้า และมีค่าใช้จ่ายสูง

จากข้อจำกัดหลายประการดังกล่าว จึงนำไปสู่การคิดจัดตั้งกลไกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของเราไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน คือ ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งส่วนใหญ่เป็องค์การทางยุติธรรมและองค์กรอิสระ ไม่ถูกรอบงำโดยอำนาจรัฐ มีอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไป แต่ก็มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือตั้งขึ้นมาเพื่อปกป้อง คุ้มครอง และส่งเสริมสิทธิของเรา

ถาม: เมื่อเราทุกข์ร้อนจะร้องเรียนที่ไหนดี ?

ตอบ: ถ้าเรามีทุกข์ร้อนเพราะถูกละเมิดสิทธิจะอย่างไร จะไปร้องเรียนที่ไหนดี แนนอนว่ากลไกรัฐ ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการก็เป็นช่องทางที่เราสามารถร้องทุกข์ได้ นิติบัญญัติก็มีคณะกรรมการหลายสิบชุด มีอำนาจศึกษาพิจารณากิจการบริหารการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ฝ่ายบริหารเราก็สามารถแจ้งความไปที่ตำรวจ หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้าวร้องทุกข์ไปแล้วหน่วยงานไม่ดำเนินการแก้ไข ช่วยเหลือชาวบ้าน เราก็สามารถร้องเรียนมาได้ที่องค์กรอิสระซึ่งมีมากมายหลายองค์กร ทั้งศาลปกครอง ถ้าเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำละเมิดต่อประชาชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของเราไม่ว่าเป็นเรื่องของรัฐหรือเอกชนก็ตาม ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ถ้าเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจไม่เป็นธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

(ป.ป.ช.) ถ้าเป็นเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน คณะกรรมการการเลือกตั้ง
ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ไม่สุจริต

ฉะนั้น จะร้องเรียนไปที่หน่วยงานใด เราก็ต้องรับรู้เข้าใจอำนาจหน้าที่
และบทบาทของกลไกส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิต่างๆ ให้ดี จะได้ไม่เสียเวลา
และปัญหาจะได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วทันใจ ไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องของ
เอกชนทำละเมิดต่อเราแต่เราร้องเรียนไปที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
ผู้ตรวจการฯ ก็ไม่รับพิจารณาเนื่องจากไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ หรือถ้าเป็น
เรื่องที่อยู่ในโรงในศาลแล้ว ชาวบ้านมาร้องเรียนที่คณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติในประเด็นเดียวกัน คณะกรรมการสิทธิฯ ก็จะไม่รับ
พิจารณาเนื่องจากศาลกำลังพิจารณาอยู่และไม่เป็นการละเมิดอำนาจศาล

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ: บทบาทและอำนาจ หน้าที่ต่อสังคมไทย

ถาม: ลักษณะและที่มาของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
เป็นอย่างไร ?

ตอบ: “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ” เป็นองค์การตั้งขึ้น
ตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๙๙-๒๐๐ และพระราชบัญญัติคณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีฐานะเป็นสถาบันสิทธิมนุษยชน
ระดับชาติ ตั้งขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของทุกคนใน
ประเทศไทย แล้วก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบองค์กรอิสระเช่นเดียวกับ
ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาและศาลปกครอง คณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ ตั้งขึ้นอย่างสมบูรณ์เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีจำนวน ๑๑ คน มาจาก
การแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของรัฐสภา โดยผ่าน

กระบวนการสรรหาในการสรรหาและคัดเลือก คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดแรก มีการเลือก ๒ ครั้ง ครั้งแรกเนื่องจากวุฒิสภาเลือกไม่ครบ ๑๑ คน ซึ่งทั้ง ๒ ครั้ง คณะกรรมการสรรหา ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรียเป็นประธาน ได้เปิดรับสมัครทั่วไป มีผู้สมัครจากหลากหลายสาขาอาชีพรวมถึงด้านสิทธิมนุษยชน ผู้สมัครรวมทั้งสิ้นกว่า ๒๒๐ คน โดยคณะกรรมการสรรหาใช้วิธีพิจารณาจากใบสมัครและสัมภาษณ์บุคคลที่มีประสบการณ์และผลงานด้านสิทธิมนุษยชน กับประชาชนโดยตรง ประสบการณ์และผลงานในระดับนโยบายหรือการผลักดันเชิงนโยบาย และประสบการณ์และผลงานด้านวิชาการหรือให้การศึกษาด้านสิทธิมนุษยชน แล้วก็พยายามสรรหาบุคคลตามสัดส่วนชาย-หญิง ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ตลอดจนความหลากหลายในวัยวุฒิ พื้นที่ ชาติพันธุ์และศาสนา รวมทั้งผู้แทนกลุ่มทางสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ผลปรากฏว่าผู้ได้รับการเลือกเป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดแรกจำนวน ๑๑ คน เป็นชาย ๖ คน และหญิง ๕ คน มาจากหลากหลายอาชีพและวงการ คือ นักวิชาการ อัยการ ทนายความ นายแพทย์ อดีตข้าราชการ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผู้ยากไร้

ถาม: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่อะไรบ้าง ?

ตอบ: ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และ พ.ร.บ.คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ซึ่งสามารถสรุปเป็นภารกิจหลัก ๓ ประการ ดังนี้

๑) ส่งเสริม เผยแพร่ความคิด ความเข้าใจสิทธิมนุษยชนเพื่อให้รัฐ สังคมและบุคคลเคารพและปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับ

ประเทศและระหว่างประเทศ การเผยแพร่ความคิดสิทธิมนุษยชนมุ่งที่จะเสริมความคิด ความรู้สึก จิตวิญญาณของผู้คน ให้มองคนเป็นคน ไม่ใช่ปฏิบัติต่อกันเหมือนสัตว์หรือสิ่งของ และมองถึงมาตรฐานขั้นต่ำของคนในการดำรงชีพว่า อย่างน้อยต้องมีที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค หรือที่เราเรียกกันว่าปัจจัยสี่

๒) ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าว ที่กล่าวมาเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้คน เป็นการแก้ไข เยียวยา เป็นรายๆ ไป เป็นเหมือนเรื่องเร่งด่วนที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ร้อนให้เบาบางลงไป

๓) เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ข้อเสนอต่างๆ ที่เสนอไปเป็นการผลักดันหรือการขับเคลื่อนในเชิงนโยบายซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก เป็นการคอยกระตุ้นให้ภาครัฐบริหารประเทศโดยคำนึงถึงสิทธิของเรา ถ้าภาครัฐหลงลืมไปหรือออกนโยบายที่ละเมิดสิทธิผู้คน คณะกรรมการสิทธิฯ ก็จะคอยช่วยตักเตือนโดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นตัวตั้ง

ในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ รวมทั้งมีอำนาจอื่นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ถาม: จะร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้อย่างไร และคณะกรรมการฯ ดำเนินการแก้ปัญหาของเราอย่างไร ?

ตอบ: ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนสามารถร้องเรียนได้หลายวิธี ดังนี้ โดยที่คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งในที่นี่จะเน้นการตรวจสอบการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ทุกคนที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนประการใดประการหนึ่งไม่ว่าจะเป็นถูกทุบ ตบ ตี ทำทารุณ ถูกฆ่า ถูกไล่ที่ ห้ามพูด ห้ามแสดงความคิดเห็น ฯลฯ ให้ร้องเรียนมาได้ที่คณะกรรมการ หรือสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ใครร้องเรียนได้บ้าง ก็คือบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้แทน และผู้พบเห็นการละเมิด ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ หรือสำนักงานฯ ซึ่งทำได้หลายวิธี เช่น การร้องเรียนด้วยวาจา ทางโทรศัพท์ มาร้องเรียนด้วยตนเอง หรือทำเป็นหนังสือ คำร้องดังกล่าวจะยื่นที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียน E-mail หรือจะยื่นต่อกรรมการคนใดคนหนึ่งหรือองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อส่งต่อไปยังสำนักงานคณะกรรมการฯ ก็ได้

นอกจากนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถเข้าไปตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เองโดยไม่ต้องมีคำร้องเรียนจากผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนดำเนินตาม พ.ร.บ.คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยจะตรวจสอบจากผู้ร้องและผู้ถูกร้อง เปิดโอกาสให้ผู้ร้องและผู้ถูกร้องชี้แจงรายละเอียดเสนอพยานหลักฐาน รวมทั้งทนายความหรือที่ปรึกษาของตนมาให้ถ้อยคำ แล้วก็หากในระหว่างการพิจารณาตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเห็นว่าอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่กรณีทำความตกลงประนีประนอมและแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชน ถ้าคู่กรณียินยอม และหากการตกลงนั้นอยู่ในกรอบของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ต่อมาหากไม่เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็จะดำเนินการพิจารณาตรวจสอบต่อไป

เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ดำเนินการตรวจสอบเสร็จสิ้นแล้ว มีมติได้เป็นสองแนว คือ เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ถ้าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการฯ จะทำรายงานเสนอมาตรการแก้ไขปัญหาให้หน่วยงานหรือบุคคลที่มีหน้าที่ไปปฏิบัติภายในระยะเวลาที่กำหนด หากไม่มีการแก้ไขจะรายงานนายกรัฐมนตรีเพื่อสั่งการต่อไป ถ้ายังไม่มีการดำเนินการอีก ก็จจะรายงานต่อรัฐสภาโดยอาจให้มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชนด้วย กรณีที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นธรรม คณะกรรมการฯ อาจกำหนดแนวทางแก้ไขและแจ้งให้บุคคลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ หากไม่มีการแก้ไขก็จะมีขั้นตอนเหมือนกับกรณีแรก

ถาม: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินงานหรือบริหารจัดการอย่างไร ?

ตอบ: ในการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่หรือภารกิจทั่วไปของ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จะมีสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีฐานะเป็นส่วนราชการสังกัดรัฐสภา ซึ่งรับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการฯ รับคำร้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการฯ และดำเนินการสืบสวนหรือตรวจสอบคำร้อง รวมถึงศึกษาและสนับสนุนให้มีการศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ตลอดจนประสานงานกับหน่วยราชการ องค์กรเอกชน หรือองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานของสำนักงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นตรงต่อประธานกรรมการ ทั้งเลขาธิการและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นข้าราชการรัฐสภาสามัญตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ

ฝ่ายรัฐสภา

ขณะนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้จัดตั้งสำนักงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แบ่งเป็น ๔ สำนัก คือ สำนักบริหารกลาง ทำหน้าที่บริหารงานทั่วไปทั้งด้านนโยบาย แผน การเงิน การคลัง การเจ้าหน้าที่ ฯลฯ สำนักคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทำหน้าที่รับเรื่องร้องเรียน ตรวจสอบข้อเท็จจริง โกล่เกลี่ย ฯลฯ สำนักวิจัยและนิติธรรม ทำหน้าที่ศึกษา วิจัย ให้ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ระเบียบ กฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และสำนักส่งเสริมและประสานเครือข่าย ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ฯลฯ

ถาม: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินงานอย่างไร เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของประชาชน ?

ตอบ: การดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของประชาชน เป็นงานที่สำคัญอย่างมาก แล้วก็เป็งานที่ยากลำบาก เพราะต้องเผชิญกับอุปสรรคนานัปการ ทั้งความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ระเบียบ นโยบาย กฎหมาย วัฒนธรรมที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมสิทธิของประชาชน ฯลฯ ในการดำเนินงานดังกล่าวให้สำเร็จ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การประสานงานเครือข่ายสิทธิมนุษยชนทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจและประชาสังคม อย่างเป็นระบบ มีจังหวะก้าว และรักษาระยะห่างอย่างเหมาะสม

ในการประสานกับเครือข่าย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นอกจากจะมีสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว ยังได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการ อันประกอบด้วยกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน และบุคคลภายนอกที่มาจากเครือข่ายต่างๆ ทั้งตำรวจ อัยการ นักวิชาการ สภานายความ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน หลายคณะ เช่น คณะอนุกรรมการการสื่อสารและความสัมพันธ์ในสังคม

คณะอนุกรรมการด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คณะอนุกรรมการ
คุ้มครองสิทธิมนุษยชน คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ คณะอนุกรรมการ
ด้านป่าเขตร้อนและความหลากหลายทางชีวภาพ คณะอนุกรรมการจัดทำ
รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ฯลฯ

คณะอนุกรรมการเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับคณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทั้งการส่งเสริม คุ้มครอง รวมถึงการเสนอแนะ
นโยบาย และประสานงานเครือข่าย ในด้านการส่งเสริม คณะอนุกรรมการ
ทำงานอย่างขมุกขมน จัดงานสัมมนา เสวนา หลายเวที หลายครั้งทั้งใน
กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ส่วนงานด้านคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เมื่อผู้ร้อง
ส่งเรื่องร้องเรียนมาที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว
เรื่องจะส่งไปเข้าสู่การพิจารณาของคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
ซึ่งดำเนินการตรวจสอบว่ามีกรณีละเมิดสิทธิหรือไม่ เรื่องใดที่ใกล้เคียง
เยียวยาได้ก็ทำโดยยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นตัวตั้ง สำหรับการเสนอ
แนะนโยบายและการแก้ไขกฎหมาย เมื่อคณะอนุกรรมการศึกษาข้อมูล
จากแหล่งต่างๆ แล้วเห็นว่าต้องเสนอแนะนโยบายต่อรัฐบาลหรือหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้อง ก็จะเสนอให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติพิจารณา
เสนอแนะนโยบายต่อรัฐบาล และเสนอแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายต่อรัฐสภา

**ถาม: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติประสานงานกับ
เครือข่ายอย่างไร ?**

ตอบ: สำนักส่งเสริมและประสานเครือข่ายภายใต้การกำกับของ
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับ
องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน
โดยได้จัดสัมมนาเครือข่ายสิทธิมนุษยชน รับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะ
หลายครั้ง หลายเวที หลายจังหวัด ได้ฟังความคิดเห็น ความคาดหวัง
ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และแนวทางการประสานงาน

เครือข่าย โดยเฉพาะได้จัดสัมมนาเสริมสร้างความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๕ มีนาคม และเมษายน ๒๕๔๖ เพื่อสร้างระบบประสานงานกับเครือข่ายสิทธิมนุษยชน ได้ข้อสรุปแนวทางในการประสานกับเครือข่ายทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ การประสานแบบเป็นทางการ เช่น ให้ตั้งคณะทำงาน คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ คณะอนุกรรมการภาค ให้รับรองสถานภาพของเครือข่าย ออกบัตรประจำตัวแก่ผู้ที่มาทำงานร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลว่ามีใครอยู่ที่ใด หากคณะกรรมการต้องการข้อเท็จจริงการละเมิดสิทธิ ก็สามารถติดต่อเครือข่ายนั้น ซึ่งงานประการหลังนี้ คืบหน้าไปค่อนข้างมาก เวลานี้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายทั่วประเทศ ประสานงานกับเครือข่ายตามเหตุการณ์และกรณีที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเครือข่ายได้ช่วยเหลือแสวงหาข้อมูลเบื้องต้นให้กับคณะกรรมการเพื่อดำเนินการต่อไป

สิ่งที่ต้องย้ำอีกที คือ งานการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะสำเร็จลุล่วงไปได้ก็ด้วยการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม.

บทสรุป

เมื่อได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ชุดแรกของประเทศไทย ผมก็เตรียมความพร้อมทางด้านความคิดจิตใจในการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนหลายประการ คือ ประการแรก เตรียมพบกับความยากลำบากเพราะไม่เพียงแต่สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทยและสังคมไทย รัฐและสังคมไม่รู้จัก ไม่เข้าใจสิทธิมนุษยชนแล้ว อีกทั้งอำนาจหน้าที่ของกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีไม่เพียงพอที่สำคัญ คือการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นลักษณะการทำงานกึ่งตุลาการ ต้องเชิญผู้เกี่ยวข้องมาให้ข้อเท็จจริงเพื่อหาพยานหลักฐาน นับว่าเป็นเรื่องยากยิ่งขึ้น มีคำถามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนว่ามีอำนาจหรือไม่ ประการที่สอง เมื่อเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดแรก ต้องวางรากฐาน วางระบบ วางระเบียบการทำงานต่างๆ เช่น ระบบการตรวจสอบ การวางระบบงานซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ๑๑ คน มาจากภูมิหลัง ประสบการณ์ที่แตกต่างกันกว่าจะตกลงกันว่าจัดโครงสร้างอย่างไร จะตรวจสอบการละเมิดสิทธิอย่างไร ก็ต้องใช้เวลายาวนานเนื่องจากเป็นของใหม่ ประการที่สาม คาดว่า จะมีคนมาร้องเรียนจำนวนมากถึงปีละ ๓,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ราย แต่ความจริงมีการร้องเรียนน้อยมากเพียงปีละ ๗๐๐ ราย เมื่อเทียบกับประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มีการร้องเรียน ปีละ ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ ราย

เป็นการคาดการณ์ผิด แม้การร้องเรียนไม่มากแต่การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่มีผู้ร้องเรียนมาทำได้ค่อนข้างล่าช้า เนื่องจากต้องทำตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และระเบียบตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งต้องให้ผู้ถูกร้องชี้แจง ในระยะแรกต้องหาข้อเท็จจริงเบื้องต้นในพื้นที่เกิดเหตุ ดั้งนั้นที่เตรียมความคิดไว้เยอะมากอย่างนั้น อย่างนี้มีปัญหาก็คือช้ากว่าจะจัดตั้งสำนักงานได้ กว่าที่ตั้งอนุกรรมการได้ การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานกว่าจะเสร็จใช้เวลากว่า ๑ ปี ปัญหาที่สอง สภาพการทำงาน แม้ว่าตั้งแต่วันแรกๆ ในการมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จนถึงปัจจุบันจะมีคนให้ความสนใจเยอะมาก องค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน เข้าร่วม จัดเวทีที่ไหนคนก็มา แต่ว่าการจัดตั้งเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้ไม่บรรลุผลเท่าที่ควรทำให้การทำงานส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับกรรมการอนุกรรมการ และสำนักงาน การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทำ ไม่ได้มาก งานด้านการส่งเสริมและเผยแพร่ทำได้มากพอสมควร การจัดประชุมสัมมนายังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นระบบต่อเนื่อง จนกระทั่งถึงปีที่หก การรวบรวมประมวลผลประสพการณ์ในเรื่องต่างๆ ที่เป็นความรู้สิทธิมนุษยชนไม่มาก ไม่ชัดเจน ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ รัฐและสังคมส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าเมืองครสิทธิมนุษยชนบางส่วนที่รัฐมีจำนวนไม่น้อยมีทัศนคติด้านลบ เป็น NGO บ้าง ดังนั้นจึงเป็นปัญหาในการทำงานในด้านารให้ความร่วมมือหรือการยอมรับ อันเป็นเพราะว่ายังทำงานไม่ดีพอ หรือมีผลงานเป็นที่ต้องตาต้องใจของรัฐและสังคมถูกใจประชาชน ประการที่สอง เนื่องจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่มีอำนาจเพียงพอ การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังช้าและไม่ปรากฏผลงานมากนัก

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในสายตาประชาชนมองว่าเป็นยักษ์ไม่มีกระบอง ไม่มีบทบาท จนเข้าปีที่ ๔ - ๕ ประชาชนจึงได้เห็น

บทบาทมากขึ้น ประการที่สาม รัฐบาลไม่ให้การสนับสนุนหรือลงทุนด้านสิทธิมนุษยชน เพราะการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต้องอาศัยเงิน ต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการ หรือส่งเสริมคุ้มครองเด็ก คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับเงินงบประมาณน้อยมาตลอด ประการที่สี่ สิทธิมนุษยชนเป็นสากล ดังนั้น งานด้านสิทธิมนุษยชนต้องประสานสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ขบวนการสิทธิมนุษยชนในระดับโลก ระดับภูมิภาค เรายังทำน้อย แม้ว่าจะมีอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศก็ตาม ไม่สามารถชักนำความสนับสนุนจากสากลหรือบทบาทต่อสิทธิมนุษยชนสากล เช่น ไม่มีบทบาทในการเสนอแนะให้รัฐบาลรับรองอนุสัญญาที่ยังไม่รับรองสักฉบับเดียว เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน หรือการมีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนใหญ่ๆ ในประเทศต่างๆ เราก็ไม่ค่อยได้ไปประสานหนุนช่วย แม้ว่าในช่วงทศปีมีการละเมิดกันเยอะมาก การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศต่างๆ หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนใหญ่ๆ ส่วนใหญ่เป็นบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องสากลแยกกันไม่ได้

ส่วนข้อดีของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง มีหลายข้อ ประการแรก ให้ความสนใจด้านสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและชนชาติส่วนน้อย ได้มีการตั้งอนุกรรมการหลายชุด เรื่องร้องเรียนในสัดส่วนที่มีมากกว่าส่วนอื่น การแก้ปัญหาการละเมิดสิทธินี้ได้ลดการละเมิดพอสมควร ประการที่สอง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติรับเรื่องร้องเรียนทั้งเรื่องใหญ่เรื่องเล็ก ทั้งเรื่องที่เกิดในอดีตถือว่าเป็นการเยียวยาการละเมิดสิทธิมนุษยชน แม้ว่าจะเกิดมานานแล้วหรืออยู่ในศาลก็หาทางช่วยเหลือ ถือว่าคนที่ถูกละเมิดมีความเดือดร้อน มีความทุกข์ ข้อดีประการที่สาม รักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนหรือทั่วไป ไม่เหมือนกับองค์กรเอกชนในประเทศต่างๆ

จะไม่ค่อยสัมพันธ์กัน เนื่องจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีฐานะไม่ใช่รัฐบาลและไม่ใช่ NGO เป็นกลางๆ ทำอะไรลำบาก ไปทำอะไร กับรัฐมากเกินไปก็มีปัญหาเกี่ยวกับทางรัฐ ยิ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ ถ้าเข้ากับรัฐมากองค์กรเอกชนก็ไม่ให้ความร่วมมือ ถ้าทำ ด้านใดด้านหนึ่งก็จะลำบาก พยายามรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับองค์กร ด้านเอกชน ประการที่สี่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไม่พยายาม ใช้อำนาจ ใช้การพูด ใช้ความคิดจึงไม่เคยขอลาหมายค้นจากศาลไปค้น สถานที่ที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่เคยฟ้องร้องบุคคลที่เรียกให้มา ชี้แจงแล้วไม่มา ตามกฎหมายที่มีอยู่นั้นมีความผิดและมีโทษ คงจะเป็นทั้ง ข้อดีและข้อด้อย

กล่าวเฉพาะผม แม้ว่าการได้รับมอบหมายให้ทำงานด้านที่ไม่ถนัด เป็นประธานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิ ประธานอนุกรรมการว่าด้วย สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ประธานคณะกรรมการด้าน พลังงานและอุตสาหกรรม ทั้งสามชุดแม้ไม่มีความถนัดก็พยายามทำโดย อาศัยอนุกรรมการเป็นหลัก นอกจากนี้ก็มีบทบาทเหมือนกรรมการ คนอื่นๆ ที่ได้รับเชิญไปบรรยาย อภิปราย ร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหา ผมเองก็ทำเยอะมากในช่วงที่ผ่านมา ทั้งที่ก็เชื่อว่าเป็นงานส่งเสริม สิทธิมนุษยชนและเป็นเรื่องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ซึ่งความจริงแล้วน่าจะมีกรรมการคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบ

ในช่วงหกปีได้ไปประชุมสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศค่อนข้างมาก ทั้งในเอเชียแปซิฟิก ยุโรป หลายภูมิภาค ทำให้เห็นว่าขบวนการสิทธิมนุษยชน ในโลกนั้นใหญ่มาก เป็นกระแสหลักของโลก มีอิทธิพลต่อประเทศไทย ทำให้เห็นว่าถ้าจะแก้ปัญหาในประเทศนั้นๆ ของตนประเทศเดียวไม่ได้ต้อง แก่ร่วมกัน

บทเรียนและประสบการณ์

เกือบหกปีที่เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีบทเรียนและประสบการณ์ที่สำคัญหลายๆ ประการ ประการแรก การทำงานร่วมในคณะกรรมการมีประสบการณ์ค่อนข้างมากมีหลายเรื่อง บางเรื่องจนถึงปัจจุบันยังไม่ยุติ เพราะเป็นปัญหาความคิด ความเชื่อ ทักษะของแต่ละคน การทำงานเป็นทีม การทำงานรวมหมู่ยากมาก ประการที่สอง มีช่องว่างระหว่างความปรารถนา อุดมคติ อุดมการณ์กับความเป็นจริง เช่น ต้องการมีอนุกรรมการคุณสมบัติอย่างน้อยๆ ไม่มี ทำไม่ได้ เพราะแต่ละคนมีอาชีพ ต้องหาคนที่ใกล้ชิดและสนิทกันมาทำ มีทั้งข้อดีและข้ออ่อนระหว่างการจัดตั้งสำนักงาน ระบบงานโดยความคิดเห็นควรจะเป็นอย่างน้อยๆ นี้ ทำไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ระหว่างอุดมคติกับความจริง ความคิดกับการปฏิบัติ ประการที่สาม การทำงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เนื่องจากเป็นองค์กรของรัฐ มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมายก็แบ่งคนไทยเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนกับผู้ละเมิด เราก็ทำงานหนักเป็นหลักกับกลุ่มผู้ถูกละเมิด เราไม่ทำงานกับกลุ่มที่มีแนวโน้มละเมิดน้อยเกินไป ถ้าทำก็ทำกับเหยื่อ ทำงานกับข้าราชการมากๆ นักธุรกิจ นายทุนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีแนวโน้มการละเมิดสิทธิมนุษยชน ก็ฝากให้กรรมการชุดใหม่ทำงานกับกลุ่มเหล่านี้ให้มากขึ้น ประการที่สี่ ไม่ว่าจะเน้นหรือไม่เน้นการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน จะทำให้ได้ทั้งดี ถูกต้องและรวดเร็ว ต้องอาศัยความรู้ทางกฎหมาย เพราะการละเมิดสิทธิมนุษยชนส่วนใหญ่ผิดกฎหมาย หรือการตรวจสอบการละเมิดสิทธิต้องมีบุคลากรที่เป็นนักกฎหมายมีความรู้ด้านกฎหมายให้มากขึ้น ซึ่งเรามีน้อยเพราะเราคิดว่าไม่จำเป็นต้องอาศัยนักกฎหมายเท่านั้น แต่เวลาทำจริงแล้ว การเตรียมประเด็นการวินิจฉัย ชักถาม และการรายงานก็ต้องใช้นักกฎหมาย ประเทศอื่นๆ มีฝ่ายกฎหมายโดยเฉพาะของเราก็มีแต่ไม่ให้ความสำคัญมากนัก ความจริงการตรวจสอบและ

รายงานการละเมิดสิทธิฯ ก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งด้วย มีข้อสังเกตว่า ตลอดระยะเวลาเกือบหกปีที่ผ่านมางานด้านตรวจสอบจะถูกต่อต้าน ช่มชู้คุกคาม แต่ปรากฏว่า แรงต่อต้านไม่มาก อาจเป็นข้อดีของสังคมไทยหรืออะไรก็ตาม ซึ่งต่อๆ ไปไม่แน่ว่าจะถูกต่อต้านหรือช่มชู้ก็ได้ เนื่องจากการตรวจสอบในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งรัฐและเอกชนมีแนวโน้มจะมีมากขึ้น

บทเรียน

กลุ่มองค์กรใดก็ตามในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งทางความคิด เช่น กรณีความยุติธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ดี สถานการณ์ทางการเมือง หรือสถานการณ์การขับไล่รัฐบาลหรือรัฐประหารก็ดี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติวางตัวลำบาก จึงไม่มีบทบาทมากนักในการคลี่คลายสถานการณ์ เพราะในสถานการณ์ความขัดแย้ง คนที่อยู่ในความขัดแย้งความเห็นจะไม่มี การแยกแยะ มองไม่เห็นว่่าที่ไปทำอาจเป็นผลดีต่อทุกฝ่ายที่ขัดแย้งกัน คนคิดว่าเป็นเรื่องจุดยืน เลือกข้างเข้าข้าง อยู่ระหว่างเขาควาย ทำให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจผิด มองไม่ออกว่าการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่คู่ขัดแย้งเป็นรัฐบาลและเป็นหลักการที่ต้องทำ เป็นผลดีจะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ได้ แต่คนส่วนใหญ่อาจยังไม่เข้าใจ ซึ่งความจริงแล้วตามหลักการต้องเป็นกลาง ต้องยึดถือเป็นกลางไม่ไปเข้าข้าง มีผลไปเข้าข้าง อย่างไรก็ตามความขัดแย้งทางความคิดและอุดมคติยังดำรงขยายต่อ ยกระดับ ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดนี้หรือชุดต่อไปก็หลีกเลี่ยงไม่ได้.

สถาบันนโยบายศึกษา

Institute of Public Policy Studies (IPPS)

สถาบันนโยบายศึกษา (Institute of Public Policy Studies) เป็นองค์กรอิสระที่ดำเนินงานภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา (Foundation for the Promotion of Public Policy Studies) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ (Konrad Adenauer Foundation) แห่งประเทศสาธารณรัฐเยอรมันนับแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

กำเนิด

สถาบันนโยบายศึกษาก่อกำเนิดในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 โดยมีจุดเริ่มต้นจากโครงการศึกษานโยบายสาธารณะภายใต้สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ต่อมาสถาบันฯ ได้แยกตัวออกจากการบริหารงานของสำนักเลขาธิการสมาคมสังคมศาสตร์ ภายใต้ชื่อ “โครงการศึกษาสาธารณะ” โดยมี ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต เป็นผู้อำนวยการ และ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นผู้อำนวยการร่วม

ปัจจุบัน สถาบันนโยบายศึกษามี ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นประธาน และมีผู้บริหารร่วมสองคน คือ นางยศวดี บุญเกียรติ และ นางทิพย์พาพร ตันติสุนทร

วัตถุประสงค์

สถาบันนโยบายศึกษาเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมโดยไม่มุ่งหวังผลกำไร มีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ โดยมีการทำกิจกรรมในรูปแบบของการสัมมนา การวิจัย ผลิตสื่อและสิ่งพิมพ์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการเมืองระบอบประชาธิปไตยตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ
2. จัดกิจกรรม สนับสนุนการวิจัย ผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อนำเสนอทางเลือกเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถปกครองตนเองได้
3. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสถาบันตัวแทนประชาชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายในทุกๆ ระดับ
4. เพื่อการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกิจการนโยบายสาธารณะและสนับสนุนการศึกษาทางการเมืองในเรื่องนิติบัญญัติและการบริหาร ตลอดจนแง่มุมอื่นๆ ของสังคมประชาธิปไตย

กิจกรรม

สถาบันนโยบายศึกษา มีการดำเนินงานในรูปการจัดกิจกรรม 4 รูปแบบใหญ่ๆ คือ

1. การจัดสัมมนาและฝึกรบม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและถกเถียงระหว่างกลุ่มตัวแทนต่างๆ ของสังคม ต่อประเด็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ ของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม อีกทั้งยังเป็นเวทีในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สำคัญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันรัฐสภาและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ของสังคม สถาบันฯ ถือเป็นหน้าที่ที่จะให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้น โดยผ่านทาง การจัดสัมมนา ดังนั้นผู้เข้าร่วมการสัมมนาของทางสถาบันฯ จะไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

2. วิจัย สถาบันนโยบายศึกษาได้ให้การสนับสนุนแก่นักวิชาการและนักวิจัยในการศึกษาวิจัยเชิงนโยบายในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อสาธารณชน ผลงานสำคัญที่ผ่านมา อาทิเช่น การกระจายอำนาจการ

ปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปการเมือง พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ซึ่งผลของงานวิจัยดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการเมืองของประเทศ

3. สิ่งพิมพ์ สถาบันนโยบายศึกษาได้ทำจดหมายข่าวรายเดือนเป็นประจำตั้งแต่ว่า “ผู้แทนราษฎร” ในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งในต้นปี พ.ศ. 2533 ได้เปลี่ยนเป็น “จดหมายข่าวปฏิรูปการเมือง” และปัจจุบัน คือ จดหมายข่าว “ปฏิรูปการเมือง-กระจายอำนาจ” เนื้อหาสาระของจดหมายข่าวของสถาบันฯ คือ การนำเสนอการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารและกฎหมายการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังจัดพิมพ์หนังสือ เอกสารนโยบาย เอกสารข้อมูล เอกสารวิจัย เอกสารสัมมนาต่างๆ อีกมากมายเป็นประจำทุกปี

4. สื่อการศึกษา สถาบันนโยบายศึกษาได้จัดทำสื่อในหลายรูปแบบเพื่อเป็นสื่อให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนได้มากขึ้น

● **ธนาคารเสียง** (Digital Voice Bank) เป็นการรวบรวมข้อมูลเสียงของบุคคลต่างๆ จากโครงการฯ ตั้งแต่ปี 2530-2544 ในหัวข้อที่น่าสนใจไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการค้นคว้า อ้างอิง ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นหลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งในการก่อตั้งห้องสมุดเสียง ธนาคารเสียงแบ่งออกเป็น 18 ภาค ได้แก่ 1. สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. กฎหมาย 3. การเมือง 4. การเมืองต่างประเทศ 5. องค์กรระหว่างประเทศ 6. ราชการ 7. เศรษฐกิจ 8. การเกษตรและประมง 9. การท่องเที่ยวและการส่งออก 10. สังคม 11. สิ่งแวดล้อม 12. กรุงเทพมหานคร 13. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 14. การศึกษา 15. ศิลปะ 16. ศาสนา 17. กีฬา และ 18.ทั่วไป

● **ปฏิทินประวัติศาสตร์ทางการเมืองและเกมการเมือง** เช่น เกมวงเวียนประชาธิปไตย ไฟการเมือง ปฏิทินรัฐธรรมนูญไทย และ

เกมเลือกตั้ง เป็นผลงานของสถาบันนโยบายศึกษาในการสร้างสรรค์มิติใหม่ในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป

● **เว็บไซต์**ของสถาบันนโยบายศึกษา เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่นำเสนอจดหมายข่าวรายเดือน บทความเด่น รายการวิทยุประจำเดือน ที่มีทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ซึ่งท่านผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถเข้าชมได้โดยผ่านเว็บไซต์ <http://www.fpps.or.th>

.....

สิ่งพิมพ์สถาบันนโยบายศึกษา

Policies of Thai Political Parties in the 1995 General Election (1995)	50 บาท
<i>Kiratipong Naewmalee, Nattaya Kuanrak, Prachak Kongkirati, Win Phromphaet (Translated and edited by Santhad Atthaseree, David Peters, Parichart Chotiya)</i>	
Thai Constitutions in Brief (1997)	50 บาท
<i>Parichart Siwaraksa, Chaowana Traimas, Ratha Vayagool</i>	
เปรียบเทียบนโยบาย 4 รัฐบาล (พิมพ์ครั้งที่ 2 2541)	60 บาท
<i>ปรีชาต ศิระรักษ์</i>	
กรอบนโยบายแม่บทของ พรรคการเมืองไทยยุคใหม่ (2541)	50 บาท
<i>เชาวนะ ไตรมาศ</i>	
กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส : ข้อคิดเพื่อ การปรับปรุงกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญไทย (2541)	160 บาท
<i>นันทวัฒน์ บรมานันท์</i>	
บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญกับ การปฏิรูปการเมือง (2541)	60 บาท
<i>นันทวัฒน์ บรมานันท์</i>	
ปฏิรูปประเทศไทย...จากวิกฤตสู่สหัสวรรษใหม่ (2541)	20 บาท
<i>วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์</i>	
มาตรการทางกฎหมายในการเสริมสร้าง เสถียรภาพรัฐบาล (2541)	60 บาท
<i>มานิตย์ จุมปา</i>	

ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด (2541) ชัยอนันต์ สมุทวณิช	70	บาท
ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตยไทย (2541) เชาวนะ ไตรมาศ	150	บาท
ศักยภาพทางการคลังของ อบต. (2541) จรัส สุวรรณมาลา	130	บาท
Portfolio Government and Multiple Legislative Processes / ข้อเสนอในการออกแบบระบบการเมืองและการบริหารใหม่ (2542) ชัยอนันต์ สมุทวณิช	20	บาท
การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน (2542) บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ	120	บาท
การเลือกตั้งแบบใหม่ : ทำไมคนไทยต้องไปเลือกตั้ง (2542) เชาวนะ ไตรมาศ	50	บาท
บทบาทใหม่ของข้าราชการไทย : ในบริบทของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน เชาวนะ ไตรมาศ	50	บาท
องค์กรชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล (2542) นันทวัฒน์ บรมานันท์	80	บาท
ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 2 2543) สนธิ จรอนันต์	70	บาท
กบฏคอกของสงครามความเปลี่ยนแปลง : ทางเลือกและทางรอดของสังคมการเมืองไทยในสหัสวรรษใหม่ (2543) เชาวนะ ไตรมาศ	70	บาท
เลือกตั้งอย่างไร : คนไทยและประเทศจึงไม่เสียโอกาส (2543) เชาวนะ ไตรมาศ	50	บาท

- การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน (2545) 80 บาท
เชาวันะ ไตรมาศ
- Thailand : State-Building,
 Democracy and Globalization (2002)** 210 บาท
Chai-Anan Samudavanija
- รัฐบาลทำงานอย่างไร (พิมพ์ครั้งที่ 2 2546) 120 บาท
สนธิ จรอนันต์
- นิติรัฐกับประชาสังคม (2546) 210 บาท
นันทวัฒน์ บรรมานันท์
- สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง : ความมั่นคงของรัฐ
 กับความไม่มั่นคงของราษฎร (2546) 150 บาท
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
กฤษณา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
- อนาคตที่ไล่ล่าประเทศไทย :
 แนวโน้มของโลก สังคม เศรษฐกิจ การเมือง
 กับอนาคตของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546) 150 บาท
ฉัตรพัฒน์ วิลัยทอง
ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ
- คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง (เล่ม 1) (2546) 185 บาท
จรัล ดิษฐาอภิชัย
- ประชารัฐกับการเปลี่ยนแปลง (พิมพ์ครั้งที่ 3 2547) 130 บาท
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- การปฏิรูประบอบราชการ :
 เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (2547) 30 บาท
สถาบันนโยบายศึกษา

คนไทยกับการเมือง : ปิติฤวิปโยค (2547)	200	บาท
อภิญา รัตนมงคลมาศ วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์		
วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป (พิมพ์ครั้งที่ 2 2547)	120	บาท
วิชัย ตันศิริ		
นโยบายพรรคการเมืองไทย (2547)	150	บาท
เชาวนะ ไตรมาศ		
...กว่าจะเป็นพลเมือง (2547)	200	บาท
สถาบันนโยบายศึกษา		
คู่มือลัทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง (เล่ม 2) (2548)	150	บาท
จรัล ดิษฐาอภิชัย		
ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่น (ฉบับปรับปรุง) (2548)	90	บาท
เชาวนะ ไตรมาศ		
Thai Political Parties in the Age of Reform (2006)	350	บาท
<i>Siripan Nogsuan Sawasdee</i>		
บนหนทางลัทธิมนุษยชน (2549)	150	บาท
จรัล ดิษฐาอภิชัย		

.....

สื่อความรู้ทางการเมืองของสถาบันนโยบายศึกษา

วงเวียนประชาธิปไตย	80	บาท
แผนที่เส้นทางประชาชน-ถนนประชาธิปไตย	25	บาท
Road of Democracy Map	40	บาท
ไฟการเมือง	100	บาท
เกมการเมือง (Political Monopoly)	200	บาท
เกมเลือกตั้ง	200	บาท
ปฏิทินรัฐธรรมนูญไทย 2475-2545	50	บาท
ธนาคารเสียง (Digital Voice Bank)	-	บาท

สนใจกรุณาติดต่อ :

สถาบันนโยบายศึกษา

99/146 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 02-941-1832-3 โทรสาร: 02-941-1834

E-mail: ipps@ksc.th.com

.....

ประวัติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จรัล ดิษฐาอภิชัย
Mr. Jaran Ditapichai

ตำแหน่งปัจจุบัน

- กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
(๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๓ - ปัจจุบัน)

คุณวุฒิ

- รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ B.A.(Political Science), Thammasat University
- ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์แห่งชีวิต มหาวิทยาลัยปารีส M.A.(Geography, History and Science of Life), University of Paris 7
- ประกาศนียบัตรวิชาการชั้นสูงทางปรัชญา (การเมือง) มหาวิทยาลัยปารีส 1 (ซอร์บอน) D.E.A. (Political Philosophy) University of Paris 1 (Sorbonne)

ประสบการณ์

อาชีพ

- อดีต เป็นอาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ด้านสิทธิมนุษยชน

- ประธานสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.)
- กรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.)
- กรรมการวางแผนปฏิบัติและแผนแม่บททางด้านสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

- กรรมการสิทธิมนุษยชน สภานายความแห่งประเทศไทย
- กรรมการมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.)
- กรรมการมูลนิธิพัฒนาประชากรธรรม
- ที่ปรึกษาองค์กรเอกชนช่วยเหลือทางกฎหมายของกัมพูชา (Legal Aid of Cambodia)

กิจกรรมทางสังคม

- เข้าร่วมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ในประเทศพม่า กัมพูชา อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฯลฯ พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๔๓
- ประชุมร่างปฏิบัติการหลักสูตรการศึกษาสิทธิมนุษยชน ณ กัวลาลัมเปอร์ พ.ศ. ๒๕๓๖
- กรรมการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๕๓๗ - ๒๕๓๘
- ประชุมรับรองกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเอเชีย ณ ฮองกง กันยายน ๒๕๓๗
- ประชุมเตรียมการรณรงค์ เพื่อขจัดความยากจนและการกีดกันทางสังคม ณ สตราลส์บูร์ก ฝรั่งเศส มีนาคม ๒๕๔๑
- ประชุมโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ณ กรุงปารีส ธันวาคม ๒๕๔๑
- ประชุมปฏิบัติการ ครั้งที่ ๗ ว่าด้วยความร่วมมือเพื่อส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนในเอเชีย - แปซิฟิก ณ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒
- ดูงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ณ ประเทศออสเตรเลีย ตุลาคม ๒๕๔๒

ผลงานทางวิชาการ

- รายงานวิจัย “แนวทางยกเครื่องรัฐสภาไทย”
- รายงานวิจัย “การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ”
- รายงานวิจัย “แนวทางการจัดทำประชาพิจารณ์ในสังคมไทย”
- หนังสือ “การปฏิวัติฝรั่งเศส”
- หนังสือ “ก่อนจะถึงสิบลีตุลา”
- หนังสือ “จากราชดำเนินถึงชเวดากอง วันที่สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน”
- หนังสือ “สิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง เล่ม ๑”
- หนังสือ “สิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง เล่ม ๒”

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- พ.ศ. ๒๕๔๔ ทวีติยาภรณ์ ช้างเผือก (ท.ช.)
 พ.ศ. ๒๕๔๖ ประถมาภรณ์ มงกุฎไทย (ป.ม.)
 พ.ศ. ๒๕๔๘ ประถมาภรณ์ ช้างเผือก (ป.ม.)

About the Book

On the Road of Human Rights in Thailand

By Asst.Prof.Jaran Ditapichai

The author of this book has high intention to distribute his knowledge and his long experiences during his working in the office as National Human Rights Commissioner. The National Human Rights Commission (NHRC), is the first of its kind in Thailand, was created under the 1997 Constitution mentioned that the human dignity, rights and liberty of the people shall be protected. So, the necessity of providing the state of knowledge on human rights is clearly accepted among Thai citizen. The book contains 3 chapters: 1. the universal concept and meaning of human rights and how it has been gradually penetrated into Thai society. 2. the understanding of various rights and practices 3. the dynamic mechanism to promote and protect human rights in Thailand. Moreover the author presents circumstantial background and situation of human rights of the country for the lessons learned to the readers. It is provoked readers by raising many current human rights questions-answers in recent years as examples to learn for the benefit of mutual learning and understanding.

Since the NHRC serves as the independent institution which does not have the authority to pass judgment or impose penalty on anybody. But by its task, it is basically to stimulate the state authorities concerned to do their proper jobs, and along with the role in promotion social learning and awareness. The author also has direct task to disseminate his knowledge, direct practices and experiences to all walks of life to realize of the role of rights defender.

บนหนทางสิทธิมนุษยชน

บนหนทางสิทธิมนุษยชน
ISBN 978-974-7216-64-6

9 789747 216646

2008 150.- บาท